

612.

Nov. 4.

2053

7a-

PROSVETI IN ZABAVI

23.

U M I R A J O Č E D U Š E

ZGODOVINSKI ROMAN
IZ BAROČNE LJUBLJANE

SPISALA IN VINJETE NARISALA
ILKA VAŠTE-BURGERJEVA

LJUBLJANA 1929

ZALOŽILA TISKOVNA ZADRUGA V LJUBLJANI

VSE PRAVICE SI PRIDRŽUJE PISATELJICA

612

L. 1946 / 2053.

MOJEMU
DOBREMU OČETU,
GOSPODU
ANTONU BURGERJU

Vratarji vseh ljubljanskih mestnih vrat so zatrobili močne fanfare — klic vsem onim, ki so se mudili zunaj mestnega ozidja, naj se vrnejo v mesto.

In res je pritekkel še ta ali oni, ki se je bil zapoznil na vrtu ali na njivi.

Z Gradu, s piskaškega stolpa se je oglasil veliki rog. V prijetni melodiji so žuboreli njegovi glasovi preko Ljubljane.

Še so počakali vratarji, da je zadnji solnčni žarek zamrl za polhograškimi hribi, potem so zaprli, zaklenili in zapahnili vrata. Čuvaji so prižgali luči vrh vrat — znamenje, da nikdo več ne more ne v mesto ne iz mesta.

Vratarji so odnesli ključe mestnemu poglavarju, županu Gabrijelu Ederju.

V ozke, vlažne mestne ulice je legal mrak.

Ali vkljub temi in vkljub julijski vročini, ki je še vedno puhtela po ulicah, Ljubljana tega večera še ni hotela počivati.

Mlado in staro je hitelo z doma. Druga za drugo so se zibale leščerbe kakor v nočni procesiji. Vse je hitelo k Ljubljanci, ki je bila kakor morje lampijončkov in cvetja.

Nad Ljubljano je vstajala svetloba, da so bile hiše na obeh bregovih vse ožarjene. Po lesenih hodnikih na desnem bregu so se svetili drug poleg drugega obrazi gledalcev. Na levem bregu — «na Bregu» — pa se je trlo ljudstva.

«Saj ni mogoče priti do vode!» je vzkliknil v gneči mož srednjevelike postave, velikih rjavih oči in izredno visokega čela — mojster Luka Mislej.

«Oh, že pridemo!» ga je mirila njegova plavalasa žena, noseča v naročju komaj leto staro dete. «Saj je Franchi rekel, da naju počaka.»

«Počaka — morda. Pa kako ga dobimo? Mari bi bili ostali doma!»

«Rekel je, da bo obesil v čolnu dve zeleni luči drugo poleg druge.»

«Hm. Zelenih luči bo dosti po čolnih», je godrnjal Mislej.

Žena ni ničesar odvrnila. Skoraj ji je šlo na jok. Dete, ki ga je držala na rokah, je komaj obvarovala pred suvanjem mimoidočih. Široko nabrano krilo pa jo je oviralo pri vsakem koraku, da je med ljudmi komaj prodirala za možem.

Naposled sta prodrli na obrežje. Klicanje, klepetanje, zabavljanje, smeh, petje, suvanje in prerivanje od vseh strani.

«Oh, koliko lučic!» je vzkliknila gospa Helena Mislejeva.

«No, vidiš! Kako pa naj zdaj v teh stotinah lučic poiščeš — —»

«Vidiš ga! Vidiš ga tamle!» je kriknila žena in kazala na čoln blizu pod njima, spodaj na Ljubljani.

Prerila sta se navzdol po bregu.

«Franchi! Hoj!» je klical Mislej in zamahnil s širokim triogelnim klobukom.

Zvonar Gašper Franchi, velik bradat mož, nekoliko starejši od Misleja, se je ozrl in dvignil klobuk.

«Pozno prihajata,» je dejal in skočil iz čolna ter ga prijel za verigo, «kar brez strahu, gospa Helena! Tamle na zadnjo klopico naj sedejo!»

Helena Mislejeva je boječe postavila nogo v čoln, a s pomočjo svojega moža je srečno premagala težavo vkrcanja. Sedla je in njeno temno, rdečkasto svileno krilo se je naščepirilo okrog nje kakor velik potlačen zvon. Ostro se je ozrla po množici na bregu, kakor bi nekoga iskala. Popravila je otroka v naročju in se živahno obrnila.

«Naj pogledajo gospod boter, onole ladjico! Vsa je s cvetjem ovital!»

«Hm, začetek sta zamudila, pozdravni govor», je dejal Franchi in vzel vesla v roke.

«Kdo je govoril?» je vprašal Mislej in z veslom odrinil čoln od brega.

«Nisem ga poznal. Povedal je, da si je izmislil tole veselico na vodi pl. Höffer, ki je zbral ljubljanske glasbenike in ustanovil posebno društvo. Govornik je dejal, da se bo imenovalo ‚Academia Philoharmonicorum‘.»

«Ha! Ha! Kakšna nerodna beseda! Ali niso dejali, gospod boter, da bomo slišali muziko?»

«O, jaz sem jo že, ampak zdaj imajo odmor. Ali vidijo, madame, tam — ona velika ladja, ki ima toliko lampijončkov in cvetja — v tisti so godci. «Naj počakajo, da pridemo bliže.»

«Pst! Poslušajmo! Nekje pojo.»

Iz daljave, od Čevljarskega mostu se je čulo petje.

Mimo čolna naših znancev je priplula večja ladjica. Mlade roke so krepko potiskale vesla. Ob krmilu sta sedela dva patra jezuita, pred njima po klopeh pa sami mladeniči, štirinajst do dvajset let stari — jezuitski gojenci v črnih oblekah s širokimi dvokrajnimi klobuki.

«Še mi zapojmo!» so prosili gojenci patra spremljevalca.

«Ne,» je odločil starejši menih, «pater rektor so zapovedali, da se moramo vrniti pred Ave Marijo. Zavozite na ono stran h kraju!»

Počasi se je ladja zasukala in zavozila na drugo stran Ljubljaniče proti Vodnim vratom.

«Prav,» se je oglasil Franchi, «otroci spat! kaj bi delali tu napotje!»

Zasukal je čoln in ga obrnil proti Čevljarskemu mostu. Skušal se je približati ladjici, v kateri so sedeli godci.

Zdajci so se z vseh čolnov ozirali proti Bregu. Od tam je priplula prekrasna ladja, z lepim baldahinom, polna lampijončkov, polna trobojnic in cvetja. Ob vsaki strani so veslali štirje livrirani veslači. Na sprednji strani ladjice se je svetil grb.

«Knez Turjaški,» je pokazal Franchi na ladjo, kjer je bila pod dragocenim baldahinom zbrana blesteča gospoda.

Gospa Helena je dolgo zrla za ladjo.

«Kako krasne toalete!» je vzdihnila. «In sedeži na ladjici so prevlečeni z atlasom!»

«Veter piha. Ali hočejo ogrniti otroka, madame?»

«Glej ga, kašken skrben boterček je naš maestro Franchi!» se je norčeval Mislej.

«Saj moram biti, ako je gospod oče tak filozof, da mu ni nič mar.»

«Ha, ha! Dobro so se odrezali, gospod boter!» se je — ne brez trpkosti — smejala Mislejeva žena in potegnila ogrinjalo na otroka.

Otroče je sladko spalo, in naslanjalo belolaso kodrasto glavico ob tople materine prsi.

Mislej je zastrmel pred se in se zamislil.

«Kaj premišljuješ, prijatelj? Ali zopet filozofiraš», ga je obudil zvonar.

«Kaj sem premišljal? Današnji čas in današnje ljudi. Zdi se mi, kakor da se prebujamo iz dolgoletnega spanja, kakor da bi nam vstajala nova doba — prav za prav kakor da stojimo že sredi nove dobe in se bližamo njenemu višku. Povsod in vsak hoče kaj prenavljati, na novo snovati ali lepšati. Glej naše učenjake, koliko žrtvujejo za svoje ideale dragocenega časa, premoženja in zdravja! Ustanovili so ‚Academijo Operosorum‘ — akademijo delavnih, Danes so se združili glasbeniki v novi akademiji. Glej meščane, kako se dvigajo v sijaju in tekmujejo z najbogatejšimi plemenitaši! Koliko se je zidalo in prenovilo v našem mestu zadnjih štirideset let! Ni še dolgo, kar so dozidali frančiškansko cerkev, postavili so avguštinsko, postavili diskalceatsko in hočejo zidati novo stolno cerkev. Mestni očetje se že dolgo pripravljajo, da sezidajo nov magistrat. In večina teh krasnih poslopij čaka še poslednje roke.»

«Poslednje roke?»

«Da, roke, ki bi mogočno zamahnila in ustvarjala lepoto; lepoto, ki bi bila krona in zadostitev vsega tega hrepenenja, vse te velike žeje po lepoti.»

«Čuj, amico mio; lepota — lepote — lepote — — kaj ti je današnja muzika zmešala možgane ali kako? Veš, za mojo neumno butico — — hm — ali bi mi ne mogel povedati z eno samo jasno besedo, po čem prav za prav hrepeniš in kdo naj bi bil ona ‚krona‘, ki bi kronala vso to novo-rojeno Ljubljano?»

«Kdo? — — Umetnik.»

Franchi je pogedal prijatelja ves presenečen.

«Umetnik? — — —?» je zategnil. «Kaj nima Ljubljana dovolj umetnikov? Kaj jih nima že preveč? Ali nisi slišal, kako je slikar Gimbler oni dan kričal pri ‚Kleplatu‘: ‚Proč z vsemi tujci — pritepenci! Kdor se ne vpiše v Bratovščino slikarjev in kiparjev, ta naj ne dobi v naši Ljubljani koščka kruha!‘ Ali se ne spominjaš, kako strupeno je gledal na Ferrato, da je revež skoraj zlezal pod mizo?»

«Da, da, spominjam se. Gimbler ne ve, kaj bi od samega napuha, odkar je bil izvoljen za notranjega svetnika na magistratu. On tudi ni umetnik — niti on — niti Ferrata — niti kdo drugi v našem mestu.»

«Ali — kaj pa si potem ti?»

«Jaz? Jaz bi bil morda postal umetnik, če — če bi v meni nekaj ne bilo umrlo, preden se je — —»

«Rodilo? Ha! Ha! Torej si nekakšen mrtvorojeni umetnik?»

«Da. Mrtvorojeni umetnik — umetnik, ki mu umira duša že od rojstva — rokodelec, kamnosek.»

«Dal Bog, da bi imeli dosti takih ‚rokodelcev‘! Po tvojem mnenju torej Ljubljana nima umetnika?»

«Nima ga. Nima resničnega, velikega umetnika.»

«Hm. Kdo pa je po tvojih mislih sploh umetnik?»

«Le oni, ki ustvarja umetnine.»

«Ha! Zdaj vem toliko kakor prej. Kaj pa prištevaš k umetninam?»

«To so tista dela, katerih lepota ni zaslužnjena času.»

«Oh, filozof!» se je nasmehnil Franchi.

Gospa Helena pa se je glasno zasmejala; ne morda svojemu možu — pogovora niti poslušala ni — temveč zato, ker je plula mimo ladjica, polna mladih mož, ki so se ozirali na Helenine belozlate lase.

Franchijev čoln je priplul že prav blizu ladjice, v kateri so se vozili Höfferjevi godci — prvokrat javno nastopajoča «Academia philoharmonicorum». Sredi ladjice je sedel kapelnik pl. Höffer. Njegovo simpatično lice se je videlo v svitu lampijonov blede in izmučeno.

Dal je tovarišem znamenje in rahlo so zadoneli ubrani glasovi preko vode. Glasovi so narasli v slovesno melodijo, slično cerkvenemu oratoriju.

Petje in govorjenje naokrog je utihnilo, le zdaj pa zdaj je veslo plosknilo po vodi.

Franchi in Mislej sta prenehala vesljati in pustila čoln, da se je prosto zibal po vodi.

Vsi trije so molčali in se zamislili.

Zdramili so se šele, ko je prenehala godba.

«Kje pa je danes Ferrata?» je vprašal Franchi in se znova uprl ob vesla, da povede čoln pod Čevljarskim mostom proti Špitalskemu mostu.

«Danes ga še nisem videla», je pripomnila gospa Helena in sklonila glavo globoko na otroka.

Franchi je s hitrim, ostrim pogledom ošinil pred njim sedečo ženo.

Helena Mislejeva je dvignila glavo in njene sive oči so se srečale s črnimi zvonarjevimi. Nekaj — kakor grožnja — se je zasvetilo v očeh Gašperja Franchija; v očeh ženske sta se borila upornost in strah.

Dve ostri gubi sta se začrtali zvonarju med obrvmi in stisnil je ustna.

V njegovem srcu je vstajalo — divje in dušeče: srd, žalost, zaničevanje, sovraštvo in — ljubezen?

Ljubezen? — — Da. Velika, žareča in lepa in polna trpljenja, tihega, skritega trpljenja.

Tako je bil sklenil v svoji silni duši že pred letom dni... Tako si je ustvaril v srcu božji hram.

Ali — da bi zdaj moral pretrpeti še to, da mu ona črna podlasica — Ferrata — pljune v svetišče?

Franchi je potegnil vesla v čoln in snel široki triogelnik z glave. Z roko si je popravil dolge napudrane kodre in z robcem si je obrisal potno čelo.

«Glej, Helena, v čolnu, ki ga zdaj srečamo, sede oficirji hrvaških konjenikov», je opozoril Mislej svojo ženo.

Helena je našobila usta.

«Oh, vojaki! Povsod jih je polno. Ta mesec so menda že trikrat prišli skozi Ljubljano. Ali še ne bo konec tega vojskovanja?» In s koketnim pogledom je premerila zagorele obraze vojščakov.

«Nič ne kaže, da bi ga hotelo biti konec», je zmajal Mislej z glavo.

«Pa res, na vseh straneh prežijo na naše dežele. In naši vojaki — uboge pare — se bijejo na Holandskem in na Španskem in proti Turkom in proti Francozom», je pripomnil Franchi. Zrl je na umetalni ogenj, ki so ga zažigali ondi na Bregu in metali proti nebu.

Helena je opazila, da se izogiblje njenega pogleda in polaščal se je je nemir, ki ga je hotela siloma zatreti z besedičenjem.

«Soseda mi je povedala, da je videla včeraj pri Vodnih vratih ladjo, ki je pripeljala dve rodbini tržaških beguncev. Gotovo se bojijo, da bi Francozi ne streljali na Trst.»

«Bržkone — sicer bi ne bežali», je dejal Mislej.

Franchi je samo prikimal.

Vozili so se zdaj od Špitalskega mostu nazaj proti Čevljarskemu mostu. Pod mostom — toliko da niso trčili ob večji čoln, poln prepevajoče mladeži.

«Sami jezuitski dijaki — vrnilo so se», je ugotovil Mislej.

«Ušli so», je pritrdil Franchi. «Jutri bo ples v gimnaziji, ako izve pater rektor o tem ponovnem nočnem izletu.»

«Eh, kaj se jim bo zgodilo! Prav nič. Saj veš, kako je pri naših jezuitih: ako reče pater rektor: belo — prav gotovo trdijo magistri: črno.»

«Res je; dijaki dobe potuho zdaj pri enem zdaj pri drugem. Zato pa ponoči ni nikdar miru pred njimi.»

«Vsaj zdaj, ko je Ljubljana vedno polna vojakov, zdaj naj bi jim strogo prepovedali ponočevanje», je pristavila Helena.

«Dijakom naj bi pobrali meče in sploh vse orožje, pa bi ponoči ne bilo toliko krvavih preteпов z vojaki in meščani», je modroval Mislej.

«To sem tudi jaz že večkrat rekel», se je nasmehnil zvonar.

«Pst! Godba...» je opomnila Helena.

Umolknili so in poslušali.

Vozili so se prav blizu brega. Tedaj je Franchi opazil, kako se je Helena, ki je zrla preko množice, zbrane na obrežju, sunkoma okrenila in se prestrašeno postrani ozrla nanj.

Gašper Franchi ni dvignil pogleda na ono stran proti obrežju. Jasno je čital v Heleninih zbeganih očeh. Vedel je, ne da bi videl: tam na obrežju med množico je stal Ferrata...

Tri tedne pozneje je Helena Mislejeva stregla vodo pri vodnjaku koncem Starega trga pred jezuitsko gimnazijo. Že je prišla za poln škaf, da ga odmakne, ko ji šine pogled gori po Florijanski ulici... Škaf se zamaje in voda pljuskuje v širokem curku preko roba... Tam po ulici navzdol prihaja zvonar Franchi!

Franchi prihaja — in njenega moža ni doma — pri njej v kuhinji pa sedi — — —!

Že jo je ugledal zvonar in stopil proti vodnjaku.

«Prepolno so natočili, gospa Helena. Ali naj jim pomagam?»

«Oh, ne. Saj ni težko», je hitro odvrnila in pograbila škaf ter odhitela z njim preko ceste, da jo je zvonar komaj dohajal. Vendar je skočil naprej in ji odpahnil priprta hišna vrata.

Tedaj se je začul iz kuhinje pretresljiv otročji krik.

Mimo Helene, ki je postavila škaf v veži na klopico, je skočil Franchi v kuhinjo. Pobral je malo Tereziko. Dete je bilo padlo iz košare, stoječe na tleh pod omreženim oknom.

«Zika, moja Zikca, nič ne jokaj! Kje te boli, kje? Tukaj? Ročica? Oh, pihal boterček, pihal... tako, je že dobro. Hopla!»

In dvignil je otroka visoko nad glavo, da je dekletce s solzami na ličecah zavrnilo od veselja.

«Buona sera, signor maestro!» se oglasi moški glas iz kota ob oknu. In črnokodrasta glava se skloni iz teme, in roka se iztegne in pobere klobuk, ki ga je bil Franchi izpustil izpod pazduhe.

Zvonar je osupnil, da ni dal odgovora.

Oni pa mu je s porogljivim nasmeškom pomolel klobuk.

«Njihov tricorne ne bo lepši, če ga bodo metali po tleh.»

Tudi zdaj Franchi ni ničesar odvrnil. Posadil je otroka v košaro, vzel onemu klobuk iz roke, se obrnil proti vratom in vprašal z glasom, ki mu ga je dušila jeza:

«Ali je Luka doma?»

Helena, ki je v zadregi še vedno brisala roke v predpasnik, se je odzvala, ne da bi ga bila pogledala:

«Ni ga. K dekanu Dolničarju je šel. Dejal je, da pojde potem še h ‚Kleplatu‘ in pride pozno domov.»

«Lahko noč!»

In odšel je skozi nizko obokano vežo.

«Prokleta griža zelena,» mu je kljuval gnev v srcu, «Luke ni doma — pa se je že prismočila, ta zelenika zelena. In poleg otroka sedi, pa ne da bi ga pobral, ko je revše padlo iz košare!»

Stiskal je zobe.

Kri mu je podplula obraz, ko se je domislil: «Zdaj se reži tam... Zdaj se mi roga. Roga se moji ljubezni do otroka... Roga se moji jezi... Roga se mi — o, da bi te! — v pest se mi smeje, ker sem bil tak tepec in mu nisem izpridil priložnosti. Mar bi bil ostal, prijel bi ga bil za vrat in ga vrgel na cesto. Da te dobim!... Da te dobim!»

Stopal je po ulici, umazani, vegasto tlakovani. Tako se je zaglobil v jezno razmišljanje, da ni prav nič pazil, kam stopi, in so se mu noge pogrezale v smeti in blato.

Na oglu jezuitske gimnazije je srečal gručo jezuitskih dijakov, ki so korakali v dveh sklenjenih vrstah. Vračali so se v seminar, ki je stal proti koncu ulice in bil z lesenim mostovžem preko ulice zvezan s kolegijem.

«Ho — hop!»

Fantiči so razklenili vrsto tik pred zvonarjem in mu smeje zrli v lice. Eden je pristopil Franchiju za hrbet.

«Gospod, klobuk bodo izgubili!»

In potegnil je zvonarju klobuk izpod pazduhe in mu ga z resnim obrazom in globokim poklonom vrnil.

«Hvala!» je dejal Franchi in se — ves zamišljen — ni ozrl po obrazih mladih nagajivcev.

Dijaki so bušili v prešeren grohot in odkorakali drug za drugim skakaje preko blata.

Koncem jezuitskega pokopališča se je Franchi ustavil in se ozrl. Sam ni vedel, kaj naj stori. Nagajiva mladina ga je bila vzbudila iz njegovih temnih misli.

«Nekaj se mora zgoditi...» je mrzlično razmišljal. «Ali naj se vrnem? Žadavam ga. Ne — delala bosta nedolžne

obraze in — ona me z lepimi besedami postavi pred vrata. Dogovorjena sta.»

Zamahnil je z roko in stopil mimo gimnazije in čez cesto. Tema je že bilo. Zavil je po Florjanski ulici navzgor proti Karlovskim vratom.

Pri «Kleplatu» je visela luč nad vežnimi vrati. Vstopil je skozi ozko vežo v prvo gostilniško sobo in sedel v kot za mizo. Natararica ga je začudena pogledala, po navadi je sedel v drugi sobi. Postavila je predenj rumeno in modro pisano majoliko s črnim napisom: Buh zhegnaj!

Pri sosednji mizi so sedeli vojaki, hrvaški konjeniki, ki so bili že nekaj dni nastanjeni po Ljubljani.

V nasprotnem kotu je sedela družina tujcev; tržaški begunci — sta jih izdajali obleka in govorica.

Franchi je poslušal nekaj časa govoričenje vojakov. Govorili so o transportu, ki je bil določen za prihodnji dan, in o Trstu, ki so ga baje že obstreljevali Francozi. Ko jim je sladko vipavsko vino stopilo nekoliko v glavo, pa so zasukali govorico v plitve šale in nesramne dogodivščine.

Iz sosednje sobe je prihajal pod oboki gost tobakov dim.

Zvonar je čul odondot po večini znane glasove. Vedel je, da je tam v mali sobi zbrano stalno omizje, ki se je tu shajalo vsako soboto na večer. Tudi on je vedno sedel med njimi. Danes pa — nemogoče, da bi šel mednje, da bi se razgovarjal, šalil, smejal — danes je stal tam njegov stol prazen.

Včasih se mu je zdelo, da sliši izmed drugih Mislejev glas. Pa ga je streslo — ko se je spomnil — in prijel je za vrč in ulil pijačo po grlu.

Da je resnica! Ali se je zato odrekel ljubezni do prijateljve žene, da ga je drugi preskočil?

Ali se je zato opajal ob lastni krepostni možitosti, da mora zdaj gledati, kako se mu oni črni pritepenec smeje v pest?

Ni vzdržal dolgo v gostilni; bal se je, da ga ne pridejo klicat k skupnemu omizju. Odrinil je bokal, vrgel denar na mizo, si tesneje pripel meč in stisnil triogelnik pod pazduho.

Ko je stal pred hišo, se je spomnil, da je pozabil doma leščerbo.

«Eh, dostikrat sem že v temi kolovratil po Starem trgu.»

In stopal je po sredi ulice. Zavil je proti Tranči. Na hiši Petermanove gostilne in na oficirskem kazinu je še gorela luč, tudi palača bistriškega opata je bila še razsvetljena, sicer pa se je že ves Stari trg pogreznil v neprodirno temo. Franchi se je spotikal ob vegastem tlaku, z rokami je tipal v temo, da ni butal ob kolibe in stojnice, nastavljene ob hišah. Zdaj se mu je noga pogreznila v blato zdaj je pljusknila v lužo, zdaj zopet so zašklepetale pod njegovimi stopinjami črepinje in zdaj je celo zagazil v velik kup blata in nesnage.

«Prokleta svinjarija!» se je glasno jezil, ko je slišal za seboj korake. «Človek bi skoraj utonil v blatu. Sramota, da ne pospravijo teh kupov. Za procesijo Rešnjega telesa so jih zmedli, pa še zdaj ležijo tu.»

In obrnil se je, da se vrne, ker je čutil blato na nogavicah.

«Da, gospod, prav imajo. Človek se v temi skoraj ne upa prestopiti po ulici. Gospod, tole bi jih prosil, če imajo morda kresilnik s seboj. Jaz sem ga pozabil doma, pa mi je ugasnila luč.»

Pred Franchijem je zrastel iz teme človek; po glasu ga je spoznal: bil je nočni čuvaj Bazilij Čirgan.

Zvonar je segel zadaj v suknjo, kamor je spravljal pipo in tobak.

«Tukaj.»

«Oh, stokrat zahvaljeni, gospod!»

Čuvaj je ukresal luč in prižgal leščerbo. V luči se je zasvetil njegov rdeči obraz, obrobljen z dolgo belo brado, in ob glavi se je zalesketala helebarda, ki si jo je bil prislonil ob prsi. Prijel jo je zopet v roko in prikimal, ko je pogledal zvonarju v obraz:

«Saj se mi je zdelo, da so oni. Jih bom pa pospremil, ker nimajo luči — če jim je prav tako.»

«Prav hvaležen mu bom, Čirgan. Človek je res v nevarnosti, da utone v lužah in blatu, ako nima luči.»

«Ha, ha! No, kaj hočemo. Samo dvakrat v letu pometajo ulice: za Telovo in za procesijo na veliki petek.»

«Ampak Stari trg morajo vendar snažiti vozniki, ki pripeljejo drva na trg.»

«Da, da, gospod. Vedo — to je samo na papirju. V resnici se nihče ne zmeni za to. Ceste pometati jim je najsrამotnejše delo. Menda zato, ker naš gospod mestni sodnik kaznujejo s takim delom le najbolj izprijene babnice v mestu.»

Dospela sta do Florijanske ulice.

«Tako, Čirgan, hvala lepa. Te korake že še napravim brez luči.»

Zvonar je stisnil čuvaju nekaj v roko in Bazilij Čirgan je še delal globoke poklone, ko je zvonar že davno izginil v temi.

Pa Gašper Franchi ni šel daleč.

Stopil je v teman kot in počakal, da je čuvaj odšel čez cesto mimo vodnjaka in dalje mimo jezuitske gimnazije.

«Glej ga, šmenta, ali se ni mogel vrniti po Starem trgu?» se je jezil zvonar, pa je vendarle čez nekaj časa krenil za čuvajem čez trg.

Iz Florijanske ulice je bilo čuti glasove in nekaj leščerb je migljalo po ulici.

«Morda se vrača Luka?» je pomislil Franchi in pospešil korake ter stopil v kot za gimnazijo, da pusti onega mimo.

Kmalu je čul pri vodnjaku poslavljanje in nato moški korak preko trga.

Bil je res Mislej.

Počasi in neslišno je šel Franchi v precejšnji razdalji za njim.

Zvonarju je tolklo srce, da je pritiskal roko nanje. Zdaj — zdaj — kaj naj stori?

Mar naj pokliče prijatelja? Naj ga zadrži?

Ali naj gre za njim? Z njim, da se ne zgodi nesreča?

Morda pa Ferrata ni več pri Heleni?

Ampak danes je še zgodaj. Po navadi se vrača Mislej pozneje domov. Gotovo sta onadva računala tako. Če bi ... O — še gori luč v Helenini sobi!

Kaj zdaj?

Franchi je obstal na vogalu jezuitskega kolegija in strmел v prijatelja, ki je odpiral hišna vrata ... že jih je zopet zapiral ... zdaj gre po stopnicah ... zdaj — — Ali je Ferrata čul rožljanje s ključem? Ali se umakne še o pravem času v svoje podstrešno stanovanje? Ali ga morda ni pri Heleni? Ali ju je napačno obsodil?

V tem trenutku ugasne zgoraj luč — okno se odpre in — zvonarju je zastala sapa — nekaj temnega se zavihti skozi okno, se za trenutek pilepi pod okno, nato se spusti

po zidu navzdol. Na oknu se prikaže nekaj svetlega in lahek ženski krik jekne v noč. Spodaj pa:

«Maledetta porcheria!» zabavlja pridušen glas.

S tal se pobira nekaj človeku podobnega.

«Kaj pa je to? Kdo je tam?»

Po ulici se je vračal čuvaj ob zidu jezuitskega vrta. Skočil je in dvignil leščerbo.

Pa jo je takoj zopet pobesil in gromovit smeh mu je privrel iz grla.

«Ho, ho, ho! Kakšen ptiček je pa to? Ho, ho! Kaj so oni tudi leščerbo pozabili, da so v tako blato zagazili? Ali naj jih pospremim? Ho, ho, pa nemara, da jim ne bo prav. Nemara pojdejo rajši v temi domov, ker so tako povaljani. Ali — prav za prav —» čuvaj je dvignil glavo in zastrmel v okno, ki se je nad njim pravkar zaprlo, «prav za prav — odkod so pa oni butnili v ta kup blata? Oho — le počasi,» je zastavil čuvaj neznanču pot, «saj se jim menda ne mudi tako zelo. Mi bodo še prej povedali, kaj naj to pomeni, da takole letajo skozi okno — brez peroti!»

«Oh, molčite, no!» se zvija oni. «Nič ni, prav nič.»

«Kaaaj? Nič? To ni nič — če kdo ponoči —»

«Ne kričite tako! Madonna sanctissima! Nič ni takega ... Ljubezen — no!» in blatna roka je segla v blatno suknjo in pomolela čuvaju novce pod nos.

«O, hi, hi, hi! Tako? Ljubezen? Ho, ho! Saj bo res tako. Eden je šel spodaj notri — drugi pa zgoraj ven. Ho! Ho! Pa lahko noč — in brez zamere! Hi, hi, hi! Hi, hi! Ljubezen!»

In Bazilij Čirgan je še hihital vso pot proti Staremu trgu. Franchija, ki se je bil stisnil k zidu kolegija, niti videl ni. Še dolgo se je njegova helebarda svetila v svitu lune, ki je vzhajala izza temnega Gradu.

Mesečina se je razlila iznad gimnazije in cerkve po pokopališču in po ulici.

Franchi se je vzravnal — zdaj je prišla njegova ura! Stopil je čez ulico k onemu, ki je nekaj iskal po tleh.

Ko nesrečnež zasliši za seboj korak, se okrene.

Zdajci prime Franchi za meč in ga izdere.

«Brani se, podla duša!» sikne zvonar.

Ali — glas se mu potrese — roka z mečem omahne — telo se mu skrči in — in — iz dna srca mu plane smeh — gromovit, neutolažljiv — kakor da ga lomi krč.

Pred zvonarjem pa stoji Ferrata in luna ga osvetljuje neusmiljeno: obleka, nogavice, čevlji — vse je pokrito z blatom, pomešanim s smetmi, ki štrle povsod od njega, kakor da so prilepljene. In obraz!

«Oooh—ha—ha—ha!» izbruhne iznova zvonarju iz grla.

Obraz! Lasulja postrani, lasje — kodri — vsi zlepljeni v kepah blata. In desna stran obraza vsa pokrita z blatom, da desnega očesa niti videti ni, levo oko pa prestrašeno mežika izpod debelih blatnih kapljic, ki pokrivajo vso levo stran obraza kakor velike bradavice.

Zvonar se vije pred nesrečnežem in se grohoče — grohoče —

Nad njima se odpre okno in mojster Mislej pomoli glavo ven; za njim pa se prikaže v luninem svitu prestrašeni obraz gospe Helene.

«Kdo pa je? Kaj je?» vprašuje Mislej.

«Poglej ga! Poglej!» vriska zvonar brez sape in kaže z golim mečem na Ferrato.

«Koga? Kdo pa je tisti?»

«liiih — hahaha!»

Da Mislej ne spozna svojega «pritatelja» in sostanovalca!

«Ali je padel v blato?»

«Kajpak! Okopal se je v blatu. Ferrata je. Hahaha!»

«Ferrata? Oj, ti stari grešnik! Ali si pijan, da si zagazil v blato?»

«Pijan! Haha! Pijan!»

«I, kje pa sta hodila, da sta se ga tako našla?»

«Midva? Hahaha! Haha! Vedno lepše! Hahahaha!»

«Počakajta, grem sam odklenit vrata, da mi jih ta nesnaga ne pomáže!»

Mislej izgine od okna v temo.

Franchi vtakne meč v nožnico in se okrene, da odide čez cesto. Pa že zarožlja ključ v vratih in Mislej se prikaže s svečnikom v roki.

«Ali kaj... hoj! Gašper, počakaj, no! Kam se ti mudi?»

«Domov. Grem, da ne vidim, kako boš pral ono garjevo ovco. Najbolje bi bilo, da ga kar na meh odereš, ker mislim, da mu je danes blato brizgnilo do dna njegove črne duše. Lahko noč!»

«Ha! Ha! Lahko noč! Ho, pa si res čeden dečko», se obrne potem Mislej k svojemu sostanovalcu, vrata na široko odpre in se odmakne, da bi ga Ferrata ne umazal.

Gašper Franchi pa je stopil čez razsvetljeno cesto. Bilo mu je, kakor da se mu je težko breme odvalilo z duše.

Vsa njegova ljubezen, vsa strast do prijateljve žene, vsa njegova prikrita grehota je zatonila v tragikomičnem doživljaju tega večera.

Da bi pomiloval Misleja?

Mislej! Čudak! Vedno razmišlja, filozofira, pa ne vidi, kaj se godi krog njega. Zaletel se je v misel, da je vse za nič, da vsa Ljubljana ne premore niti ene resnične umetnine. In zdaj pričakuje ubogi umetnik — ki noče biti

umetnik — nekakšnega Mesijo — umetnika velikana, ki uteši Mislejevo veliko hrepenenje in prinese Ljubljani odrešenje — umetnost. Filozof — bedak! Mar bi pazil na svojo lepo ženo!

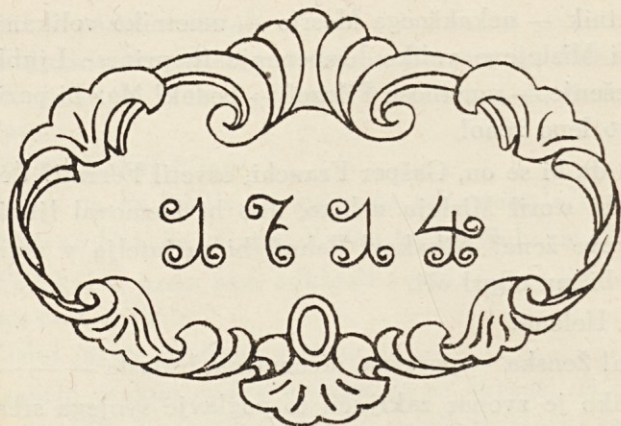
In da bi se on, Gašper Franchi, osvetil Ferrati? Čemu? Ali bi storil Misleju uslugo, ako bi kaznoval ljubimca njegove žene? Nikakor! Pahnil bi prijatelja v nesrečo, ako bi mu odprl oči.

In Helena?

Eh! Ženska — površna, ničemurna, bedasta — —

Tako je zvonar zaključil to poglavje svojega srca. In stisnil je pest in dvignil glavo ter potlačil ono, kar se je upiralo v srcu.

Veliki petek.

Že od prvega jutranjega svita so drsela kolena pobožnih Ljubljčanov po mrzlem tlaku v mračnih cerkvah.

Prvi so prihajali oni, ki jim izsušeno telo ne pozna več sladkosti trdnega spanca — starci in starke. Posamič, ob palice oprti so lezli po meglenih ulicah; globoko sopeč in kašljajoč so prihajali čez cerkvene prage in zopet odhajali.

Pred jezuitsko cerkvijo je stala gruča teh zgodnjih obiskovalcev in razgovarjali so se s tankimi vreščečimi glasovi.

«Pri frančiškanih so tudi lepo napravili. Mhm, lepo», je prikimal starec v oguljeni, obledeli obleki.

«Da, da, ampak ne — ne tako kakor — kakor tukaj pri očetih — očetih jezuitih. O, ne, naa — jezuiti imajo najlepši božji grob», se je globoko sopeč potegoval drugi. «Glejte no, glejte!» je opozarjal tretji starček, oni, ki je bil obrnjen proti cerkvi, «tamle prihajajo dekan Dolničar — u-uh, strašno so slabi, slabi so.»

«Da, da. Da, da. Ne bodo dolgo.»

«Ledvice, pravijo, ledvice. Huda reč! Bolečine — uh!
Moj sin — —»

Starci so se obrnili in odkrevsali mimo gimnazije.

Iz cerkve, po stopnicah, pa je prihajal duhovnik z vijo-
lično rdečo čepico in rdeče obšitim talarjem — dr. Anton
Dolničar. Prihajal je ob palici in oprt ob tovariša, stol-
nega vikarja Mihaela Omerze.

Sočutno se je oziral Omerza v bledo obličje pred-
stojnikovo, rekel pa ni ničesar, saj je vedel, da vsaka
sočutna beseda bolj boli nego telesna bolečina.

Duhovnika sta stopala počasi čez pokopališče mimo
spomenika Brezmadežne.

Dolničar je dvignil glavo in pogledal po visokem
steburu navzgor.

«Koliko si je prizadeval pokojni Valvasor, preden je
bil postavljen ta spomenik!»

«Bil je požrtvovalen človek.»

«Prepozno smo spoznali njegovo vrednost. Requiescat
in pace!»

«Amen.»

«Zdaj pojdiva še k mojstru Misleju!»

Krenila sta ob kolegiju in prekoračila cesto. Pred
Mislejevo hišo sta se ustavila.

Hiša je bila enonadstropna. Gledala je na cesto spodaj
z dvema, zgoraj s tremi okni. Dolničar je pokazal na
kipa, ki sta stala na kamenitem zidu vsak na eni strani
vrat:

«Sv. Rok in sv. Boštjan — to sta vendar zaščitnika
trgovcev!»

«Da. Morda je bila ta hiša kdaj last trgovske zadruga?»

«Kolikor vem, jo je pred desetimi leti Mislej kupil od
Prennerja.»

Hišna vrata — zgoraj v kamenitem oboku zaokrožena — so bila odprta na stežaj.

Stolni dekan je stopil na prag.

Skozi kuhinjska vrata v ozadju temne veže je pogledal droben obrazek, obrobljen z belorumenimi lasmi, suhimi in svileni se bleščečimi.

«Pozdravljeno, dekletce!» je zaklical dekan, «ali so gospod oče že vstali?»

«Že», je pokimala belolaska, se nekoliko obotavljala, pa je vendarle pristopila, poljubila duhovnikoma roko in pristavila gledaje v tla:

«Zunaj so, v delavnici.»

«Pa pojdiva tja!» se je obrnil Dolničar k spremljevalcu.

Odšla sta skozi vežo in prišla na dvorišče. Tu je stalo ob levi strani hiše dolgo, nizko poslopje — delavnica kamnoseka in kiparja Misleja. Pred delavnico je ležalo na dvorišču ogromno velikih kamenov, še neobdelanih in že oklesanih: nagrobne plošče, stopnice, posamezni deli za oltarje, balustradni stebriči, vmes tudi svetniški kipi — deloma polomljeni, popravila čakajoči.

Vrata v delavnico so bila na široko odprta. Temno-kuštrav vajenec je zgrebal na pragu smeti v smetišnico. Ko je ugledal prišleca, je vrgel iz rok metlo in smetišnico in izginil v delavnico, — bržkone naznanit došla gosta.

Preko metle in kupa smeti je stopil dekan v delavnico.

Tudi tu obilo kamenov, marmorja vseh vrst in barv, vmes kipi: veliki in majhni, iz gline in mavca in že iz kamena izklesani, večji po tleh stoječi, manjši pritrjeni na visokih stružnicah.

Po stenah orodje: kladiva, dleta, velika in mala, objemna šestila in druga ropotija: žice, pločevinaste spone, osnutki na papirjih.

Na dveh mizah so stali še ne dovršeni osnutki iz gline, z mokrimi cunjami pregrnjeni.

Dekan in vikar sta se ozirala po delavnici. Tedaj je stopil izza lesene stene, ki je predeljevala delavnico, mojster Mislej v sivem delovnem predpasniku.

«Ave, maestro!» ga je pozdravil dekan.

«Najponižnejši sem sluga!» se je mojster Mislej globoko klanjal.

«Tako ste marljivi, da celo danes delate?»

Velike mojstrove oči so zamigljale v zadregi.

«Prav za prav danes ne bomo delali, velečastiti. Le pospravljamo in čistimo za praznike.»

«Tako je prav. Ne spodobi se, da bi na veliki petek pela kladiva. In kaj delajo moji giganti, gospod mojster? Menda ne bom doživel, da bi jih videl na seminarju, zato sem jih prišel danes k vam pogledat.»

«O, Bog ne daj! Velečastiti imajo danes žalostne misli. Bog jim bo že vrnil zdravje, saj je zima minila.»

«Zima je minila, da. In pomlad me bo odnesla. Kakor je božja volja.»

Dve trdi bolestni potezi okrog dekanovih ust sta se še poglobili. Možje so vstopili v poseben oddelek, v mojstrovo delavnico za leseno steno.

Bil je dokaj prostoren ta oddelek in ne tako tesno založen z vso navlažo kakor ostala delavnica. Pod oknom je stala miza, pokrita z risbami in orodjem. Ob strani je stala druga miza in na njej glinast osnutek, v spodnjem delu z mokro cunjo ovit — bržkone pravkar prekinjeno mojstrovo delo. Pred mizo je stal stol z visokim rezljanim naslonilom in poleg njega še drug stol z okru-

šeno lončeno skledo. V njej se je svetila velika kepa mokre gline.

Poleg okna so bila visoka vrata, ki so zavzemala ves ostali del stene. Vrata so bila odprta in so peljala prav za prav zopet ven na dvorišče; ali kadar je imel mojster Mislej v delu večje kipe, kakor ravno zdaj, je zbil zunaj pred vrati iz surovih desk nekakšno kolibo, višini in sploh velikosti njegovih umotvorov primerno.

V ta prostor, razsvetljen po luknjah med deskami, sta nemo zastrmela mojstrova gosta.

«Ali ste ju že končali?» je vprašal dekan s pridušenim glasom.

«Ne še popolnoma, vaša milost. Partija tu ob nogah še ni izdelana», je pokazal Mislej.

Dekan je pristopil.

Na kamenitih podstavkih sta stala pred njim v nadčloveški velikosti dva strahotno mogočna črna giganta. Prvi — kakor da bi se topo vdano šibil pod težo naloženega mu bremena: glava sklonjena, silno mišičevje golega telesa močno napeto. Drugi — kakor da bi se izmikal bremenu na svojem tilniku, ali da bi ga pozikal popraviti z rokami, mogočnimi, lopatastimi.

«In breme? Nastavek, ki ga bosta nosila?»

«Nastavek je tudi že v delu. Lahko jim ga pokažem, če se potrudijo z menoj na dvorišče.»

«Čakajte, ljubi mojster, še nekaj bi rad videl. Ali imate tu celoten model za portal? Pokažite mi ga še enkrat!»

«Prosim, naj gredo za menoj!»

In Luka Mislej se je vrnil iz lesene kolibe v delavnico, odmaknil v kotu visoko ploščo iz rdečega marmorja in prestavil še dve deski.

«Tukaj, velečastiti, če stopijo nekoliko v stran, bodo bolje videli.»

Dolničar se je odmaknil, da je svetloba oblila model iz mavca, sivkasto zeleno pobarvanega.

«Lep portal bo, zelo bo lep. Ljubljana ne premore lepšega», je pohvalil dekanov spremljevalec.

«Ali tudi njim ugaja, gospod vikar?» se je razveselil Dolničar.

«Zelo!»

«Mislim, da bo ta portal res nekaj velikanskega, nekaj umetniško dovršenega», je zadovoljno prikimal dekan.

Mislej pa je mračno zrl na svoj model in nemo stresel z glavo.

«Kaj stresate z glavo, gospod mojster, ali niste zadovoljni s svojim umotvorom?» je vprašal dekan in začuden pogledal kiparja.

«Nisem», je odvrnil mojster, ne da bi dvignil pogled. «Nisem, ker vem, da to ni umotvor.»

«Kaj?!» je odstopil Dolničar ves presenečen.

«Ali te zopet muči tista muha?» se je oglasil iz ozadja močan moški glas. «Ponižno se jim klanjam, gospod stolni dekan! Nič mu naj ne verjamejo!»

«Oh, vi ste, mojster Franchi! Kaj pravite k čudnim besedam vašega prijatelja?»

«Kaj bi rekel? Prav nič ne rečem. Stara pesem — ponižnost našega Misleja. Prav za prav ni ponižnost — to je ošabnost, ker on sega z očmi vedno više nego more grabiti z rokami.»

«Hm,» je potrepal dekan Misleja po rami, «trde so te besede. Le pogum, mojster Mislej! Vsi smo zadovoljni z vami, priznati moram: prav zadovoljni.»

Resno in trpko je prikimal mojster in tiho pristavil:

«Dokler ne pride drugi, s katerim boste bolj zadovoljni...»

«Aha! Tvoj umetniški Mesija!» se je nasmehnil zvonar. «Že več kakor deset let nam ga obetaš. Ha! Ha!»

Še Dolničar se je nasmehnil in se obrnil. Pa v istem trenutku se mu je spačil obraz in oprijel se je za njim stoječega vikarja.

Franchi, ki ga je videl prebledeti, je priskočil.

«Ali jim je slabo?»

Nemo je odkimal Dolničar in stisnil obrvi, da se mu je nad nosom zarezala ostra poteza trpljenja.

«Je že prešlo», je iztisnil med zobmi in se nekoliko nasmehnil, ko je zagledal za Franchijem belolaso glavico domače hčerke.

Mislej, ki je tudi ugledal otroka, je zaklical:

«Brž, Zika, prinesi gospodu dekanu kozarec — —»

«Ne, ne! Bog vam plačaj, mojster, ničesar ne bom pil. Samo v hišo me peljite, da se nekoliko odpočijem!»

«Prosim, velečastiti,» se je globoko priklonil kipar, «veliko čast izkaže vaša milost moji hiši.»

Vikar je ponudil dekanu roko v oporo in vsi so odšli iz delavnice; le mala Zika je ostala za vrati, kamor se je bila umaknila, ko so možje stopali mimo nje.

Sedela je na polizklesanem stebrovem oglavniku. Velike belomodre oči so zrle iz bledega ozkega obrazka, topo strmeč proti oknu v luč. Okrog obrazka so se svetili lasje, skoraj popolnoma beli, lahno kodravi, z rumenim svilenim sijajem — lasje kakor jih ima po navadi le otrok v prvih letih življenja in — kakor se človeku včasih povrnejo, ko se, zopet otrok, obrača proti grobu.

«Vsa bleda, prozorna, kakor da ni za ta svet», je stresel z glavo Franchi, ki se je bil vrnil v delavnico in obstal pri vratih.

«Zika!»

Tiho jo je poklical, kakor pokliče mati spečega otroka. Dekletce se ni zdrznilo. Mirno je dvignilo k njemu oči, kakor da se probuja iz spanja, kakor da se še bori s sanjami.

In zdajci so ji strahotne sanje prodrle iz oči, pogled se ji je razširil — dvoje temnih belo obrobljenih globin:

«Ali bodo umrli?»

«Kdo?»

Franchija je stisnilo v grlu. Mislil je na njo samo, ki jo je ljubil, kakor da ji je rodni oče. Stopil je k njej in ji položil roko na glavo.

«Ali zopet sanjaš, Zikca?»

«Ne, gospod botrček. Ali niso videli gospoda dekana? Kajne, takšen je človek, kadar je mrtev?»

«Mrtev! Čenča mala, kaj čenčaš! Dekan vendar niso mrtvec! Mrtveci ne govorijo in ne hodijo okrog. Pojdi zdaj v hišo!»

In s široko roko je toplo oklenil njene mrzle prstke, da se je umaknil strah iz njenih oči in je voljno šla ž njim v hišo.

V veži sta srečala Mislejevega pomočnika, kiparja Jakoba Contierija, velikana širokih pleč in širokega, zagorelega obraza.

«Ali so ga že narisali?» je vprašal zvonar in pokazal na papir, ki ga je kipar držal v roki.

«Oh, saj je šel že domov. Komaj so oni odšli iz sobe, se je dvignil, se izgovarjal zaradi opravkov in se poslovil. Toliko da sem utegnil napraviti nekaj potez.»

«Kaj so gospod Jakob narisali?» se je vzpela mala Terezika na prste, da vidi na papir, ki ga je pomočnik pokazal botru.

Franchi je obrnil papir, da je padla nanj luč s ceste.
«Dobro so ga zadeli.»

«Nu!» je zamahnil oni, dasi mu je pohvala še bolj razširila široki obraz.

«Ali poznaš tega gospoda?» je pomolel zvonar listič pred otroka.

Terezika je resno prikimala. Zopet je šinil strah preko bledega obrazka.

«Gospod dekan so že odšli. Zdaj pa skoči in prosi gospo mamo, da smeš z menoj! Pojdeva obiskat božje grobe.»

Dekletcu so se zasvetile oči in hvaležen pogled je povedal dobremu botrčku, kolikšno veselje je napravil svoji ljubljenci. Prijel jo je za drobne rame in jo zasukal, da je stekla po veži, prijala za dolgo krilo in se skokoma zadrevila po stopnicah v prvo nadstropje.

«Kakšno veselje!» se je nasmehnil Contieri.

«Revše, vedno tiči med zidovjem.»

Franchi je izvlekel zadaj iz suknje pisan robec in zatrobil vanj.

Iz prvega nadstropja se je čulo loputanje vrat in že se je pridrevila Terezika nazaj, pometaje s širokim krilom po stopnicah. Za njo je v copatah prihlapala gospa Helena.

«Ali jo res vzamejo s seboj, gospod boter?»

Franchi se ji je globoko, nekoliko pregloboko priklonil.

«Dobro jutro jim želim, gospa Helena. Saj mi jo bodo zaupali, ali ne?»

«I, komu pa naj bi jo zaupala, ako ne njim, gospod boter!»

Sladko je pogladila hčerko po laseh in ji popravila belo čipkasto avbico, ki ji je čepela vrh glave, vrh visoke frizure.

Zvonar se je zopet nekako porogljivo globoko priklonil in prijel svojo varovanko za roko.

«Pa pojdiva!» je dejal in se obrnil k vratom.

A na pragu se je domislil:

«Ampak ogrinjala nimaš, Zikca! Zeblo te bo.»

Zasukal se je in njegov pogled se je ostro zapičil v smehljajoče se oči gospe Helene, ki je stala sredi veže, roke prekrizane na trebuhu in glavo sladko nagnjeno, da ji je debeli podbradek stopil izpod okrogle bradice.

Ob zvonarjevem ostrem pogledu ji je vztrepetal obraz v zadregi.

«Oh, saj res! Kje pa imaš mantiljo?»

Odzibala se je v pritlično sobo na levi strani veže.

«Ni čuda, če je otrok vedno prehlajen!» je Franchi glasno zabavljaj.

«Res, vedno kašlja», je pritrdil Contieri in prav malo je bilo spoštovanja v stisnjenem pogledu, s katerim je ošvrknil ženo svojega mojstra.

Helena, vrnivša se z ogrinjalom, je s sladkim nasmeškom skušala prikriti svojo nejevoljo. Vendar ji je tolsti obraz pokrila močna rdečica, ko je prekrizala hčerki mantiljo na prsih in ji zavezala oba konca na hrbtu.

«Nič ne paziš nase! Saj veš da je mraz tako zgodaj zjutraj!» Poudarila je besedo «zgodaj zjutraj» in po strani pogledala Franchija.

Boter Franchi pa, kakor da ni razumel, si je popravil lasuljo, tesneje stisnil triogelnik pod pazduho in prijel Ziko za roko.

«Pa naj kaj dobrega skuhajo!» je želel in odšla sta.

Ko sta stopala po cesti, se je Franchi sklonil in vprašal:

«Ali so te mati radi pustili z menoj?»

Terezika je v zadregi povесila glavo.

«Malo so bili hudi. So rekli, da je danes dosti drugega dela.»

«Aha!»

Hudomušno se je posmehnil zvonar.

A nasmeh mu je takoj zamrl in obraz se mu je stemnil. Predobro se je zavedal, kaj leži na dnu njegovih čuvstev do gospe Helene. Še vedno?

Vkljub sovraštvu? Vkljub zaničevanju? Vkljub temu, da jo je po dolgih letih vsakdanjega občevanja spoznal do poslednjega kotička njene plitve duše?

Vkljub vsemu! To je bil oni temni kot njegove duše, ki ga je besno sovražil.

Ves notranji bes vsled tolike trdoživosti njegovih čuvstev se mu je o priliki izlil v pretirano porogljivo vljudnost napram gospej Heleni. To je bilo vse, kar mu je proti taki ženski dovolil njegov lastni ponos.

Na večer onega dne je bil zopet pri Mislejevih.

V veži je dišalo po pečenih poticah.

«Dober večer, vsem skupaj! Nu, kaj bo?» je stopil v kuhinjo in se ozrl po njej.

Gospa Helena se je zdrznila. Zadremala je bila pri ognjišču z malim Jurčkom v naročju.

«Dober večer!» se je odzvala in na široko zazehala.

«Dober večer!» se je nasmehnila Terezika, ki je v drugem kotu kuhinje brisala posodo. Bila je vsa srečna, da je botrček prišel ponjo, kakor ji je bil obljubil. Ali takoj se ji je zresnil obrazek — in če je mati ne bodo pustili iti gledat procesijo?

«Kaj še niste napravljene?»

«Oh, nismo. Jaz ne grem nikamor,» je čemerno odgovarjala domačica, «imam še potice v peči. In potem grem spat. Utrujena sem.»

Zopet je zazehala.

«Ali Luka tudi ne gre?»

«Ne vem. Morda gre. Prej je hodil z leščerbo po veži. Naj ga pokličejo! Jaz pa nesem fanta spat.»

Vstala je in odšla s spečim otrokom na rokah.

«Hajdi, Zicka! Hitro se napravi, da te ne bomo čakali!» je zaklical Franchi in se obrnil po veži proti dvorišču.

Gospa Helena je postala pod stopnicami.

«Kaj bodo res otroka s seboj vlačili, gospod boter?» je zaklicala za zvonarjem.

«I, kako pa!» se je okrenil Gašper Franchi, «obljuba dela dolg. Le naj prinesejo kakšno toplo ogrinjalo doli, da se nam dekletce ne prehladi!»

Gospa Helena je zagodrnjala nekaj nerazločnega. Stopnice so zaškripale pod njenimi nogami.

Tereziki v kuhinji se je razjasnil obrazek. Kako hvaležna je bila dobremu botrčku! Urno je pospravila obrisane krožnike v omaro, dala žlice v žličnik, obesila cunje na kljuko, vzela vrč z mize, ga napolnila z vodo iz škafa in odhitela za materjo v gorenje nadstropje.

Nekaj minut pozneje so stopili na ulico: Franchi, Mislej, Contieri in ob Franchijevi roki Terezika — vsa srečna, vsa drgetajoča od razburjenega pričakovanja — — — Veliki petek! — — — Kapucinska procesija!

Po Starem trgu se je že gnetlo ljudstvo. Tega večera je bila vsa Ljubljana polna tujcev. Prišli so bili od blizu in daleč, peš in z vozovi — kapucinska procesija je slovela po vsej Kranjski in še daleč preko njenih meja.

Naši znanci so poizkušali dobiti prostor na Starem trgu okrog vodnjaka. Ali tu je stala množica kakor zid.

Šli so dalje po Starem trgu. Dasi so bile tu pospravljene vse stojnice, vendar je ostalo še toliko lesenih

kramarskih lop, da se je bilo tu bati nevarne gneče, ko pojde procesija mimo. Zato je Franchi predlagal:

«Pojdimo še dalje! Na Glavnem trgu bo več prostora.»

Po sredi ulice so se počasi prerivali proti Tranči. Temno poslopje je z začrnelo maso debelega zidovja skoraj zapiralo Stari trg. Tam je bila gneča najhujša. Contieri je stopal prvi, da je s širokimi rameni delal pot. Za njim je pritiskal zvonar in z ogromno postavo ščitil dekletce, ki se ga je trdno oklepalo za roko. Zadnji se je prerival Mislej.

«Skoraj bi nas bilo zaneslo pod oboke Tranče», se je ozrl Contieri, ko so se prerili na Glavni trg.

«Pa res. Vse dere čez Čevljarski most», pritrди Franchi.

«Ali se bo trlo ljudstva na Kapucinskem trgu!»

«Ničesar ne bodo videli tam, kjer se šele zbira procesija. Rajši jo gledam tu, ko gre lepo razvrščena mimo.»

«Tja pojdimo k vodnjaku! Morda dobimo še kaj prostora na stopnicah.»

Pri vodnjaku je tudi že stalo precej ljudi. Vendar se je Franchiju posrečilo zriniti Ziko na vrhnjo stopnico med obe kameniti školjki. Sam pa je stopil k Misleju in njegovemu pomočniku.

«Prav za prav bi se spodobilo, da gremo tudi mi za procesijo», se je pošalil.

«O, da,» se je nasmehnil mojster Mislej, «včasih so nam šteli v veliko zlo, ako se je kdo izmuznil. Še globo je moral plačati v zadružno skrinjo. Celo iz zadruge so ga vrgli, ako zaporedoma ni prišel k procesiji. Dandanes pa — — —»

«Dandanes —» je prikimal Franchi, «še za drag denar komaj dobijo dovolj ljudi za procesijo. Ako bi stanovi ne pošiljali dolžnih mož in okoliške občine in če bi ne

bilo toliko duhovščine in spokornikov — — — Zika, le mirna bodi tam gori, da te ne odrinejo!»

Zika se mu je nasmehnila. Vendar ji prostor ni bil bogvekaj všeč. Poleg nje sta stala dva dečka, ki sta se venomer prerekala in suvala drug drugega, da sta Ziko že dvakrat odrinila na spodnjo stopnico. Tam je stal kmetiški deček, s široko kučmo na glavi. Postrani je nejevoljno pogledaval nagajiva dečka, ki sta suvala šibko dekletce proti njemu.

Ko pa je Zika tretjič butnila ob njega, je dejal:

«Semkaj stopi na to stran, da te ne bosta suvala!»

In odmaknil se je. Deklica je stopila mimo njega, tako, da je stal on med njo in obema nagajivcema.

Dekletce je dvignilo oči in hvaležno pogledalo kmetiškega kavalirja; fant pa se je v zadregi prestopil in je sunil kučmo s čela, da so mu temni kodri privreli izpod pokrivala. In pogledal je v stran in navzdol po razsvetljenem trgu.

Ali takoj se mu je vrnil pogled k sosedi.

«Kako bele lase ima! Take lase imajo pri nas samo majhni otroci — — In oči! Ali so tudi bele? Ne, nekoliko modrine je v njih. In velike so — — in močno črno obrobljene. Pa bleda je. Ali je bolna? A mestni otroci so vsi bolj blede — — —» take misli so rojile fantu po glavi.

Zika se je tudi zazrla vanj. Nikdar še ni videla tako lepega obraza: temna polt, temne oči, temni kodrasti lasje in lep nos!

«Tak obraz ima, kakor oni angel, ki ga je nedavno napravil gospod Jakob», je zaključila svoje opazovanje.

«Zika jo kličejo», se je spomnil on.

Ona pa je pomislila in tudi že izpregovorila z resnim obrazom in tihim glasom:

«Odkod si prišel?»

«Iz Bohinja», odvrne dečko.

«Ali si že kdaj videl kapucinsko procesijo?» nadaljuje ona razgovor.

«Ne še. Ali ti?»

«Mhm, vsako leto. Ampak samo od daleč — pri botru sem jo gledala — z okna.»

Od nekod se je slišala godba.

Umolknila sta in zrla v vrsto luči, ki so gorele tega večera nad vsemi hišnimi vrati. Tudi po oknih so ljudje nastavljali svetilke in pripravljali svetle svečnike in prižigali sveče. Zvoki godbe so naraščali in zopet padali.

Zdajci so zapele trombe na Gradu.

«Procesija se je začela», je pojasnila Zika svojemu kavalirju.

Oni je prikimal.

«Ti, kako ti je pa ime?» se je zopet nagnila proti njemu.

«Tine.»

«Tine...» je ponovilo dekle in se zagledalo proti Staremu trgu. Nato je zopet povzelo: «Zdaj pojdejo iz kapucinske cerkve najprej po Gosposki ulici in po Novem trgu. Potem pa pridejo čez Čevljarski most na Stari trg.»

«Kje je to?»

«Kaj? Stari trg? Ali ne veš? Tamle.»

Izmotala je roko, ki jo je tiščala na prsih pod mantiljo, in jo je iztegnila.

«Na koncu Starega trga pojdejo okrog vodnjaka, pa zopet nazaj. Potem pridejo tukaj mimo», je razlagala z resnim obrazom, kakor govore otroci, ki so vedno med odraslimi.

«Ali si sam prišel?» ga je vprašala po kratkem molku. Fant je odkimal.

«Z gospodom.»

«Katerim?»

«Našim župnikom.»

Ona ga je pogledala in premislila: «Kje pa so?»

«Kdo?»

«Vaš gospod.»

Fant je zmignil z rameni.

«Dejali so, da naj jih tukaj počakam.»

«Mhm.»

Zopet sta se zagledala preko trga.

Po vseh oknih so že gorele luči, poleg rož in svetih podob in kipov postavljene. Za rožami in svečami so se nagibali svetli obrazi.

Po vsem trgu so vrveli ljudje, iskali prostora, begali čez cesto, se nastavljali v vrsto ob hišah.

Skozi krik in hrušč množice so udarjale slovesne fanfare v globokih, težkih, rezajočih glasovih. Mestni piskači so gori v grajskem stolpu ubirali pogrebno koračnico.

«Zdaj! — — Ali slišiš?» je vprašala Zika.

Tine je iztegnil vrat.

«Boben.»

«Gredo.»

Zika se je iztegovala in stopala na prste.

Na koncu trga se je plazila na pročeljih hiš svetloba. Ljudstvo, begajoče po sredi trga, se je razdelilo in napravilo pot.

«Glej, glej — — —» je vztrepetalo dekletce.

Od temne Tranče je po sredi trga prihajal vodja procesije, oče kapucin v široki svečani rdeči kuti. Za njim — na visokem, črno pregrnjenem konju — smrt z velikim bobnom pred seboj. Za smrtjo pa veliko črno bandero, ki ga je nosil v črno kuto odeti velikan s črno

masko na obrazu. Njemu sta ob strani stopala dva črno oblečena dečka, ki sta držala srebrne čope bandera.

«Joj, za banderom gori!» je potresel Tine Ziko za ramo, da se je dekle prestrašeno ozrlo vanj. Potem pa se je nasmehnila.

«Smolenice nesejo», mu je pojasnila.

Procesija se je bližala. V dolgi vrsti so se kadile plamenice, so migljale sveče. Vmes — kakor grozeče sence — valujoče črne zastave in med njimi od rdečega svita smolenic ožarjene velikanske skupine — žive slike Kristusovega trpljenja, vmes tudi take iz grškega bajeslovja — odri, plavajoči na živem stebrovju, črno ogrnjenih mož.

Sprevod je spremljal glušič trušč.

Z vreščecimi glasovi so se borile piščali mestnih piskačev in trombe trobilcev deželnih stanov, razvrščenih v procesiji. Vmes je divje udarjalo grmenje bobnov.

V pojočem glasu so donele molitve «križarjev» — pobožnih vernikov, nosečih križ na rami.

Nepregledno se je vila procesija. Zdaj pa zdaj se je ustavila, ko je prišla na kraj, kjer je določena «figura» glumila to ali ono postajo Kristusovega trpljenja ali prizor iz grškega bajeslovja.

Pred magistratom so predstavljali Kristusovo bičanje.

V tišino, ki je nastala za nekaj trenutkov, se je razlegal glas Juda, ki je bičal Kristusa:

«Hola Bratie pogleite to terda shilla
koku se mu bode okuli herbta ouilla,
ozhem ga taku resmesart koku eno shiuino,
de le bomo saslishali kai ima sa eno stimo.»

Hrup in krik, trombe in bobni in piščali so udarili vmes, da ni bilo mogoče razumeti, kaj je deklamoval drugi in tretji Jud. Razumljiv je bil le govor angela:

«Ah ti pregreshni zhlouek kam ti toia pamet obernesh,
de sam sebe uteh posuetnih lushtah sagernesh,
Poglei kai toiga odreshenika kesta toia dushiza,
spouni na negou gaishlaine koku se on uiza,
ti na leto mallo alli zhel nezha na ahtash,
temuzh po toih smerdliuich shelach trachtash.»

V glušečem hrupu se je potopila deklamacija. Na malem odru sedeč ali stoječ so mahali igralci z rokami, odpirali usta — ali nobene besede ni bilo moči razumeti.

Živo stebrovje pod odrom se je zamajalo — črne halje nosačev so se zganile — in skupina je odplavala dalje, ožarjena od plapolajočih smolenic.

Za skupino Kristusovega bičanja se je usula tropa polnagih mož «disciplinantov». V rokah kratke biče, so divje mahali z njimi in tolkli po lastni koži do krvi...

Zika se je zgrozila in oči so se ji zalile s solzami. Najrajša bi utekla, da ne vidi več vse te žive strahote.

Smrt!

Kamor je pogledala, se ji je režala v obraz. Po dve in po tri so jahale pred vsako skupino in se režale izpod črnih plaščev z velikimi votlimi očmi in belimi obrazi.

Zika je zaprla oči. Ničesar ni hotela več videti.

Pa bilo ji je, kakor da se nekam potaplja in zopet je pogledala. Mimo so šli čevljarji s svojo zastavo in s skrinjo in z vsemi znaki svoje zadruge.

In potem — zopet — ne, noče jih videti — — kar cela tropa jih jaha s kosami čez rame v plapolajočih plaščih — — za njimi dim plamenic — —

Nočem! Nočem!

Pritiskala je roke na oči.

Ihtenje jo je streslo.

Tine se je ozrl.

Ali joka?

«Ali se bojiš?» se je sklonil k dekletu.

Ona je z rokami brisala solze. Sram jo je bilo. Ali strah je bil močnejši od nje. Tresla se je po vsem šibkem telescu.

«Saj ti nihče ne stori žalega!» jo je Tine skušal pomiriti.

Čutil je, kako se je tresla, ker sta v gneči stala drug tik drugega. Ozrl se je po njenih svojcih. Stali so za dve vrsti bolj spredaj.

In dekle je glasno zajokalo.

Ljudje so se ozirali. Fantiča na oni strani školjke sta se krohotala in se škodoželjno pačila. Nekaj sta klicala, a Tine jih v hrušču ni razumel. V njem je vstajala jeza. Čemu se cmeri?

«Saj so samo našemljeni tako! Čemu pa jokaš?»

Glasno je zaihtela in skrivala obraz.

Takrat ga je popadlo, da se mu je spačil lepi obrazek in sta se mu nad ravnim grškim noskom pokazali dve ostri zarezi. Trdo ji je položil roko na ramo in s silo jo je potlačil k tlom, da je sedla na stopnico.

«Skrij se, če nočeš gledati! Kaj se cmeriš!»

Za trenutek je odmaknila roke z obraza, dvignila glavico in ga pogledala z velikimi očmi.

Ves rdeč je bil v obraz, ves vroč. Jezen je bil. Z ostro kretnjo je potegnil kučmo z glave, da so se mu dolgi rjavi kodri usuli ob obeh straneh obraza.

Njo je bilo sram. Saj je bila vendar že velika deklica! Pa se je še vedno bala! Ali bo vsako leto jokala pri procesiji?

Sama na sebe je bila jezna, a pomagati si ni mogla. Vsa se je tresla. Sedela je, kamor jo je bil deček potisnil, in sklonila je glavo na kolena in ihtela.

Kmalu se je pomirila. Obrisala si je solzno lice. Z obema rokama je objela kolena in strmela navzgor.

Slišala je vreščanje, klicanje, molitve, godbo, klopotanje konjskih kopit, žvenketanje verig.

Bučalo, hrumelo, tulilo je okrog nje.

Duša pa se ji je umirila in čutila je toplo hvaležnost do kmetiškega dečka.

Pogledala je po njem navzgor. Ob medlem svitu razsvetljenega magistrata je razločila, da je imel visoke blatne škornje in široke kmetiške hlače, ki so le malo gledale izpod suknje, ki je bila zanj preširoka.

Dekletov pogled je obvisel na njegovi roki. V poltemi, tu za hrbtom drugih ljudi, se ji je kazala roka v čudnih obrisih, da je zopet in zopet obračala oči na njo. Sama ni vedela, zakaj se ji je zdela roka tako čudna, kakor da je — pohabljena.

In čepela je pod kamenito školjko in strmela v dečkovo roko, ki se je zdaj blede svetila v luči plamenic, zdaj zopet je tonila v poltemo.

«Vstani! Tvoj oče te kličejo.»

Deček se je sklonil k njej in jo vlekel za roko kvišku.

Dvignila se je, kakor da jo je prebudil iz sanj. On je z glavo namignil proti možu, ki je tam spredaj iztegoval vrat za njo. Bil je boter Franchi, ki jo je bil pogrešal, ker je sedela na stopnici, skrita za ljudmi.

Zika je dvignila ročico in pomignila botru. Franchi jo je opazil, se nasmehnil in pokimal.

«To niso moj oče,» je pojasnila dečku, «to so moj boter. Oče stojijo zraven njih, na desni strani. Ali jih vidiš?»

Tine je prikimal.

Ali takoj so se mu oči vrnile k procesiji.

«Mati sedem žalosti...» so izpregovorile njegove sveže rdeče ustne o tem, kar so videle oči. In gledal je — gledal! Iz oči mu je gorela vsa žeja njegove duše. Bilo mu je, kakor da sanja strašne in vendar lepe sanje.

Silni prizori Kristusovega trpljenja, zaviti v valujočem dimu plamenic — — — vmes žive slike, ki jim ni vedel

pomena — — — in cele kavalkade mrtvecev — — — tropi hudičev, ki na verigah vlečejo «grešne duše» za seboj — — — množice polnagih spokornih bičarjev in pod belimi križi sklonjenih križarjev — — — med temi pa še nebroj manjših skupin: kmetje v narodnih nošah, plemiška gospoda v bogatih opravah, razcapani berači, kralji in knezi z bleščečim spremstvom, različne zadruge z vsemi insignijami, papeži in škofje in vsa ostala druhal, predstavljajoča vernike z vseh delov sveta.

In povsod migljajoči plameni in plamenčki, povsod dolge nočne sence, povsod krik, trombe, bobni, pojoče deklamacije, prostaška razposajenost našemljenih, smeh pijanih, nesramnosti razuzdanih, kletvice utrujenih.

Le malokje k duši sklonjena glava — — —

«Glej, božji grob' nesejo!»

Zika se je s komolcem dotaknila zamaknjenega fanta.

Bližal se je konec procesije: osemnajst mož, v rdeče kute odetih, je neslo zadnjo živo sliko: božji grob. Ob straneh je stopalo šest mestnih svetovalcev z zastrtimi leščerbami. V svečanih, škrlatno rdečih oblekah, kakor so jih v prejšnjih časih nosili k sejам na magistratu, so dostojanstveno stopali, zavedajoč se svoje veljave.

Oddelek meščanske straže, z mestnim glavarjem in tremi praporščaki na čelu, je zaključil procesijo.

Za meščansko stražo so drle nepregledne množice radovednežev.

«Ali pridejo zdaj tvoj gospod po tebe?»

Tine je zmignil z rameni.

«Ne vem.»

«Kaj pa, če pozabijo nate?»

Fant jo je pogledal.

Kako bele, čiste oči — še nikdar ni videl takih!

Nasmehnil se je, ko je opazil njen skrbeči pogled.

«Ne bodo pozabili. Rekli so, da naj jih tu počakam.»

Zika ni bila zadovoljna. Ozirala se je, ne pride li oni «gospod». Kam bo pa deček šel zdaj ponoči, ko se nič ne spozna po Ljubljani, ako «gospoda» ne bo ponj? Ponoči, ko se tako strašne reči godijo po Ljubljani! Kolikokrat je slišala doma v delavnici očetove pomočnike pripovedovati o krvavih nočnih pretepih! In še celo nocoj, ko je toliko našemljenih, razdivjanih ljudi po ulicah!

«Zika! Gremo.»

Boter jo je klical.

Obrnila se je, da se prerije do svojcev, a se je še enkrat ozrla.

«Kličejo me.»

In še je odprla usta, kakor da hoče nekaj dostaviti, pa se je le nasmehnila.

Fant je zrl za njo, dokler je v množici mogel razločiti njene belozlate lase.

Mislejeva družba se je obrnila proti Špitalski ulici, ker od Starega trga je pritisnila za procesijo tolikšna drhal, da bi bilo nemogoče prodreti proti njej in skozi njo.

A prav tedaj je nastala v procesiji, prihajajoči od stolnice mimo vodnjaka, velika zmeda. Franchi in Zika, ki sta nekoliko zaostala za Mislejem in Contierijem, sta se brž pririla do klobčiča ljudi. Sredi ceste je ležal «križar» nezavesten pod svojim težkim belim križem na tleh. Nekdo se je trudil, da ga vzdigne.

Franchi je pristopil in mu pomagal. Zavlekla sta onesveščenca nekoliko v stran.

«Vode!» je zakričal Franchi proti vodnjaku.

Vode? Da, saj teče tam. Ampak — kako? V čem?

Ljudje so se prerivali. — Vode od nikoder.

«Vode! Brž!» je vdrugič kričal Franchi, sklonjen nad onesveščencem.

Zika se je prerila do njega in prestrašena obstala, oči z grozo uprte v človeka na tleh: Ali ni bil to — gospod dekan?

Da, bil je Anton Dolničar.

Ali je umrl?

Ziko je zdajci nekdo odrinil.

K Franchiju je pristopil deček, noseč pred seboj črno kučmo, polno vode.

Zvonar je z roko zajel vodo in jo pljusknil dekanu v blede obraz. Odpel mu je črno spokorniško haljo in obleko pod njo ter mu z mrzlo vodo drgnil prsa, na katerih se je od ramen doli poznala široka, krvavo podpluta lisa — znamenje težkega križa.

Dekan je odprl oči.

Franchi je dvignil glavo in pokimal dečku, ki je držal vodo.

«Dobro. Vrl dečko si.»

In videč dečkovo revno obleko, je dostavil, ker ni vedel, da je fant tujec: «Oglasi se kdaj pri meni.»

S pomočjo Franchija in drugih se je dekan dvignil.

Deček se je v zadregi obrnil in je izlil vodo iz kučme.

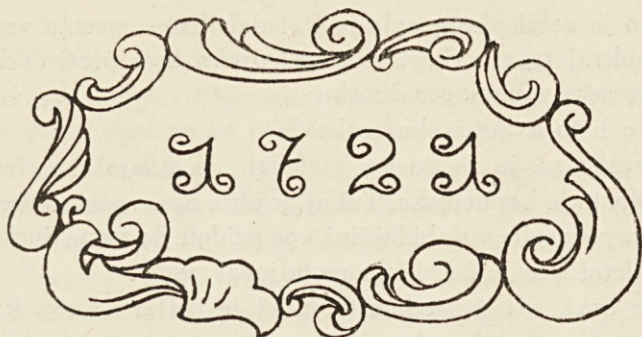
Zika se je brž umaknila — skoraj bi jo bil polil. Pogledal jo je, spoznal in se ji nasmehnil. Videla ga je, kako se je zopet preril do vodnjaka in ustopil na stopnice.

«Zika!» jo je poklical Franchi, ki se je zaman oziral po Misleju in Contieriju. Izgrešili so se bili v gneči.

Zika se je ozrla in se urno prerila za botrčkom, ki se je trudil, da pride z dekanom iz najhujše gneče.

Zika in Franchi sta spremila duhovnika v njegovo hišo poleg magistrata.

Ko sta se vračala mimo vodnjaka, se je bil trg pred magistratom že izpraznil in Zika je z očmi zaman iskala kmetiškega dečka.

Bilo je ob zgodnji popoldanski uri.

Skozi ozka nemška vrata se je preril visoko z vrečami naložen voz.

Mlad popotnik, prihajajoč po Tržaški cesti, se je ustavil pred pridvižnim mostom onkraj mestnega jarka in počakal, da se je voz primajal čez most.

Pred mostom je voznik ustavil konje, hoteč splezati na voz.

«La scusi, signor,» ga je nagovoril ob strani čakajoči tujec v laškem jeziku, «ali je v tem mestu kakšen mojster arhitekt ali kipar?»

«Kipar? Vi mislite kamnosek? O, da, pri avguštinski cerkvi je eden.»

«Kje pa je to?»

«Tam pred Špitalskimi vrati. Le pojdite tu naravnost za mestnim zidom. Pa vprašajte, vam bodo že pokazali.»

Voznik se je vzel na voz in pognal konje.

Mladi tujec se je obrnil in odšel v odkazani mu smeri. Snel je z glave črni zaprašeni triogelnik in si obrisal potno čelo. Ogrel se je bil ob hitri hoji, dasi je bilo v teh zgodnjih pomladnih dneh še dokaj hladno vreme. Morda se je tudi razgrel pod težo nahrbtnika, ki ga je nosil.

Ko je zavil okrog ogla in ugledal druga mestna vrata in onkraj trga cerkev, je stopil preko trga proti cerkvi in vprašal mimoidočo žensko:

«Je li to avguštinska cerkev?»

Ženska ga je začudeno pogledala in zmajala z glavo.

«Ne, to je kapucinska. Tukaj pojdite naravnost naprej,» mu je pojasnila v slabi laščini, «pa pridete do avguštinske».

Zahvalil se je ženski in nadaljeval pot.

Po ozki, zaviti predmestni ulici je prišel na trg, kjer je zopet zagledal cerkev in nasproti nje most z mestnimi vrati, močno utrjenimi.

Poleg cerkve je ležala pred neko hišo velika skladanica kamenja. Med hišo in cerkvijo je bilo stisnjeno leseno poslopje kakor delavnica.

«Tam je kamnosek», si je mislil in nameril tja korake.

Sredi ceste se je ustavil, ogledoval kup neobsekanega kamenja in zmajal z glavo. Ozrl se je po ulici.

Poleg kamnoseške hiše je ugledal na ozki hiši s tremi okenci gostilniško znamenje. Bral je napis: «Pri črnem konjičku».

Postal je in premislil, nato je skočil po kamenitih stopnicah v gostilno.

V veži je odprl vrata in vstopil. S pogledom je objel izbo. Štirje pivci so sedeli v njej; trije pri peči, eden pa sam pri oknu. V to stran se je obrnil tujec in prisedel k drugi strani mize. Vljudno se je priklonil pri oknu sedečemu starejšemu meščanu ogromne postave, ki mu je prijazno odzdravil. Meščan je bil Gašper Franchi.

Natakarica je prinesla onim pri peči vina v majolikah. «Signorina!» je poklical tujec.

Natakarica je pritekla s sladkim nasmeškom.

Gašper Franchi se je ozrl in še enkrat premeril tujca od zaprašenih nog do črno kodrave glave.

«Saj se mu vidi, da je Lah,» je prikimal sam svoji misli, «izdajajo ga že rumenkasta polt in črne oči.»

In ker mojster Franchi ni imel drugega opravka, se je čez nekaj časa zopet ozrl na tujca.

«Popotni rokodelec je, to je gotovo,» je premišljal, «pa boljše vrste. Nekaj mu leži v obrazu, v pogledu, nekaj samozavestnega. Saj nima lepega obraza. Nos je preozek in kljukast kakor sovji kljun in čelo gubanči, pa ustne so pretanke in oči premajhne in bodeče.»

Zvonar je s prsti svaljkal konec svoje osivele brade. In tedaj so se njegove oči srečale z onimi mladega tujca in ogovoril ga je v laški govorici:

«Ali prihajate z Laškega?»

«Da, iz Benečije. Rad bi stopil tu v delo. V Trstu sem čul, da v Ljubljani mnogo zidajo.»

«Ali ste arhitekt?»

«Da.»

Zvonar je stresel glavo, da so mu beli kodri mogočne baroke odletavali.

«Ne bo več dosti takega dela pri nas. Ko bi bili prišli pred dvajsetimi leti — ampak, ha, ha, takrat ste bili še v plenicah, tako rekoč. Ha, ha!»

Oni se je kislo nasmehnil.

«Ali mislijo, da bi tudi kiparskega dela ne dobil?»

«Kiparskega? Ali ste tudi kipar?»

«Prav za prav bolj kipar kakor pa arhitekt.»

«O — to pa — to! Kiparskega dela bo zdaj dovolj v Ljubljani. Saj so cerkve večinoma nove. In naši bogataši zidajo krasne palače. In vse je še prazno, potrebno okrasja.»

«Ali je dosti kiparskih mojstrov v Ljubljani?»

«O, da, jih je nekaj.»

«Prosim, gospod meščan, ali bi mi hoteli povedati, kateri izmed teh ima največjo delavnico?»

«No, morda se ne bom zmotil, ako rečem, da je to mojster Luka Mislej.»

«Luka Mislej? Prav lepa hvala, gospod. Ali stanuje tu blizu?»

«Hm, prav na drugem koncu mesta, pri jezuitskem kolegiju, poleg jezuitskega vrta.»

«Pa ima gotovo veliko delavcev?»

«Ima jih pač, a še vedno premalo. Moral je že več naročil odkloniti.»

«Ali ga oni osebno poznajo?»

Zvonar se je nasmehnil in se pogladil po ozki bradi.

«Že več kakor dvajset let sem njegov prijatelj. Ali hočete, da vas peljem k njemu?»

«Oh, gospod, prevelika bi bila njihova prijaznost. Tega pač ne smem sprejeti od njih.»

«To ni taka reč, saj itak moram skoro tam mimo, ker stanujem v onem koncu mesta. Samo popijte vaše vino, pa greva.»

«Zelo jim bom hvaležen.»

«Malenkost», je zamahnil zvonar, se dvignil, stopil k vratom, jih odprl in zaklical: «Plačat! Hoj, Rozalka!»

«Oh, gospod mojster, ali že gredo?» je pritekla rdečelična natararica.

«No, saj me že vse kosti bole, tako sem se zasedel tu pri vas.»

In zvonar je vzravnal svojo visoko postavo, vzela izza pasa mošnjiček in naštel Rozalki trideset soldov za bokal muškotelca, pa ji še dodal dva solda napitnine.

Ko sta stala z mladim kiparjem na trgu pred Špitalskim mostom, se je spomnil Franchi:

«Menda imate svoje papirje v redu?»

«Imam», je prikimal mladi kipar.

Nato sta stopila proti mostu.

Živahno so begale mladeničeve oči naokrog. Most z obokanimi stolpiči in lesenimi kramarskimi lopami, sredi med temi veliko razpelo in koncem mostu masivna dvanadstropna zgradba Špitalskih vrat — vse je zanimalo mladega tujca.

Vratar na Špitalskih vratih, videč, da prihaja tujec z uglednim meščanom — zvonarjem Franchijem, ni delal nobenih sitnosti.

Franchi in mladi kipar sta prebrozgala blato po temni in ozki Špitalski ulici in se ustavila na oglu nasproti magistrata. Tujec je strokovnjaško premeril pročelje novega ljubljanskega magistrata in pokimal z glavo.

«Nu, kaj?» se je nasmehnil zvonar.

«Assai bel», je priznal kipar. «Ma — il monumento — la fontana!» in kakor, da se boji užaliti domoljubje starega gospoda, je umolknil.

Ali Franchi je živahno prikimal:

«Premajhen, preneznaten je v tej okolici. Nu, vidite, tudi tu čaka v doglednem času delo na ljubljanske kiparje.»

Nadaljevala sta pot proti Staremu trgu. Mladi tujec se je ozrl in še enkrat je premotril novo mestno hišo, stari vodnjak pred njo in novoizidano stolnico v ozadju.

«Morda bi že postavili nov vodnjak pred magistratom,» je zopet povzel Franchi, «ali zdaj imajo naši mestni očetje — najsi bodo oni v notranjem ali zunanem svetu — največ opravka in skrbi s trgovsko vojsko.»

«S trgovsko vojsko?» se je začudil mladenič.

«Da, da. Našim gospodom trgovcem — in mestni očetje so po večini trgovci — zdaj huda prede. Zaradi svojih privilegijev so si v laseh z našim plemstvom. Mislim, da

jim slabo kaže. Meščani dandanes niso več oni mogočni činitelj v državi, ki bi ga vladajoči krogi morali ob- sipavati z milostjo. Nekdaj je trdno mestno ozidje in zvesto meščanstvo bilo ščit, ki so se za njim skrivali vladarji. Dandanes pa —»

«Razpadajo zidovi.»

«Da, zidovi razpadajo, ker v dobi kanonov izgublajo pomen. A z zidovi vred razpadajo meščanski privilegiji, razpada vladarjeva milost napram nam, meščanom.»

V takih pogovorih je Franchi dospel s svojim spremljevalcem pred Mislejevo hišo nasproti jezuitskega kolegija.

«Tu», je rekel Franchi in pokazal na vrata.

Mladenič je s pogledom ošinil pročelje. Vidno mu je to poslopje ugajalo. Malce se je nasmehnil nerodnima kipoma sv. Roka in sv. Boštjana ob obeh straneh hišnih vrat.

Franchi je opazil nasmešek in pojasnil:

«Kipa sta že stara.»

Nato je stopil v nizko obokano vežo in zaklical:

«Hoj, kje pa ste, ljudje božji?»

Pa se ni ustavil, temveč je korakal skozi vežo naravnost na dvorišče. Tu se je ozrl in pomigal mladeniču. Oba sta krenila proti delavnici.

Na kuhinjskem oknu se je pritisnila k šipi belolasa glavica. Velike belomodre oči so zrle za možema.

Po dvorišču in v delavnici so z jasnimi glasovi pela kladiva.

Ko je Franchi stopil na prag in se je za njim pokazal tujec, je za trenutek prestalo vse delo. Glave so se dvignile in roke so omahnile. Nastala je tišina. Od prvega pomočnika do zadnjega učenca — vsi so bili prepričani, da jim oni črnolasi popotnik postane tovariš, vsi so videli v njem «novega».

Takoj so se zopet dvignile roke.

«Buon giorno!» je viknil prišlec.

Ozrli so se, kakor da ga šele zdaj opazijo in se odzvali: «'giorno!» in obenem so s prijateljskim pogledom pokimali zvonarju.

Franchi se je obrnil na desno in stopil v mojstrovo delavnico. Tujec mu je šel za petami.

Mojster Mislej je sedel pri mizi ob oknu. Poleg njegovega stola je stala, oziroma slonela na tleh odprta mapa z raznimi bakrorezi in skicami. Nekaj skic je ležalo poleg mape, nekaj pa jih je bilo videti na mizi.

Mislej se je sklanjal nad polo papirja in popravljaval skico.

«Buon giorno, amico mio!» ga je zvonar udaril po rami.

Mislej se je zdrznil in spustil iz rok kos oglja. S kislim obrazom in nagubančenim čelom se je obrnil proti prijatelju, pa je zgrabil za oglje in, preden mu je mogel Franchi zabraniti, je z nestrpno kretnjo zapraskal čez skico debelo čačko.

«Ali smo zopet slabe volje?» se je nasmehnil prijatelj.

«Kaj bi ne bil, ko pa ljudje zahtevajo vedno več od mene, kakor pa jim morem dati.»

«To si ti samo domišljaš. Ti sam se omalovažuješ.»

«Ni res. Prav dobro čutim — čim starejši sem, tem manj mi gre delo od rok.»

«Da, da. Že vem: umirajoča duša...»

«Le norčuj se! Zame je bridka resnica. Ali ljudje so slepi in ne vidijo mojega propadanja in delo mi raste čez glavo.»

«Najboljši dokaz za resničnost moje trditve. Ali glej, praviš, da ti delo raste čez glavo. Tu sem ti pripeljal novega pomočnika, ako ga hočeš sprejeti.»

Mislej se je ozrl. Velike rjave mojstrove oči so se v dolgem pogledu srečale z malimi črnimi mladega tujca. Globoko se je priklonil mladenič.

«Zelo mi je žal,» je skomizgnil Mislej z rameni, «ali pri nas je taka navada, da se pomočniki odkažejo mojstrom le po zadruzi. Oglasiti se mora pri cehmojstru, pri združnem očetu. On ga potem pošlje z najstarejšim pomočnikom okrog mojstrov. Ne smem ga sprejeti kar tako — velike sitnosti bi mi delala kamnoseška zadruga.»

«Kamnoseška? Ali gospod mojster, naj mi oprostijo, jaz nisem kamnosek.»

«Ne? Kaj pa?»

«Kipar sem in arhitekt.»

Misleju so se razširile oči.

«Kipar je?»

Mladenič se je nasmehnil in segel z roko za telovnik. Privlekel je ven v pisano svileno ruto zavit zavoječek.

«Kako mu je ime?»

«Francesco Robba», se je priklonil tujec, razgrnil ruto in vzel iz nje sveženj dokumentov. Izbral je pisanje z velikim visečim pečatom in ga podal mojstru.

Mislej je razvil listino. Franchi mu je stopil za hrbet in počasi in polglasno sta jo prečitala.

«Hm,» je izpregovoril Mislej zgrnivši listino, «on je tedaj kipar in arhitekt. Hm! Rabil bi ga pač — takega dela je vedno dovolj v moji delavnici. Naj mi napravi kakšen osnutek za poizkušnjo.»

Že je mladi mož potegnili nahrbtnik z ramen in ga postavil na tla. V rumenkasti obraz mu je stopila lahna rdečica, ko je pristopil k mizi.

Luka Mislej se mu je umaknil in Robba je sedel za mizo.

«Kaj želiš, da jim napravim, gospod mojster?»

Mislej je prekrižal roke na hrbtu in stopil dva koraka po delavnici in zopet nazaj. Ustavil se je tik mize in dejal počasi:

«Napravi naj osnutek za — spomenik sv. Trojice.»

In porinil je pred mladeniča prazen list papirja in kos oglja. Obenem pa je z naglo kretnjo pospravil skice, razmetane po mizi in jih vrgel v mapo na tleh.

Francesco Robba je sklonil glavo in se zazrl v papir. Pa ni dolgo premišljal. Prijel je za oglje in pričel z naglimi, odločnimi potezami.

Že po prvih potezah sta se spogledala Mislej in Franchi.

Mladi Robba tega ni opazil. Sklonjen nad papirjem je spretno sukál oglje.

Mojster Mislej je vedno bolj odpiral velike oči.

Še nekaj krepkih potez po papirju, malo sence posameznim figuram lepe harmonične skupine in — lop! je padel udarec s pestjo po mizi, da so zašklepetale šipe v oknu.

«Fant! Fant!» je potresel Mislej mladega umetnika za ramo. «Madonna sanctissima! Odkod mu je prišla ta misel? Vse popoldne sem presedel tu in delal osnutek za osnutkom, pa mi je vedno hodila v napotje ta praznina med Bogom Očetom in Sinom. Pa tu ti pride mladič in na najenostavnejši način reši problem, ki je mene, izkušnega mojstra, davil vse popoldne — postavil je vmes madono, ki jo sv. Trojica krona. Pomočnik Francesco Robba, tu moja roka, sprejet si v mojo službo.»

In tresel je mlademu umetniku roko, da je onemu stopila vsa kri v lica.

«Nikar mu ne izpahni roke!» se je smejal Franchi, zadovoljen, da mu njegov priporočenelec ni delal sramote. Dobrodušno je potrepljal mladega človeka po rami.

«Na svidenje!» je zamahnil proti Misleju in odšel.

Gredoč čez dvorišče se je ozrl na kuhinjsko okno. Belolasa glavica mu je pokimala za šipo. V veži je pri-skočila iz kuhinje Zika in se mu obesila za komolec.

«Botrček! Kje pa so pobrali onega rumenega človeka. Brr! Kakšne ostre oči ima! Kar ustrašila sem se ga.»

«Nu, se ga že privadiš», se je nasmehnil Franchi in veselo pomežiknil svoji ljubljenci.

«Ali ostane pri nas?» se je namrdnilo dekle.

«Kakopak! Le pazi, da se ne zaljubiš vanj! He! He!»

«Uh!»

«He! He! He!»

Uščipnil jo je v lice in smeje odhitel po veži. Ko je šel mimo sobe, se je skozi odprta vrata priklonil gospo-dinji, ki je šivala pri oknu.

Še na ulici se je smehljajal. «Ha! Lep zares ni novi po-močnik. Nobene nevarnosti, da bi se moja Zikca zaljubila vanj», je razmišljajal.

Zikca! Kako lepo se razvija to dekle! Kako neznatno dekletce je bila nekdanj, šibko in bolešno. Šibka je še vedno. Taka ne bo nikdar, kakršna je bila njena mati.

Njena mati! Zdaj že dolgo počiva v grobu. In Mislej se je zopet poročil. Prav je imel. Že zaradi Jurčka, ki bi bil brez nadzorstva ves podivjal. In tudi Zika je bila takrat še prešibka, da bi prevzela gospodinjstvo.

Saj ni bila napačna druga Mislejeva žena — Ana ji je bilo ime — «nu, bolj je marljiva kakor je bila ona — Helena», je sklenil svoje razmišljanje in potlačil v sebi neprijeten spomin.

— — — — —
Nekaj mesecev pozneje.

V kotu Mislejevega dvorišča, ob koncu delavnice tik zidu, za katerim je tekla Ljubljana, je stalo dvoje starih

kostanjevih dreves in med njimi okrogla kamenita miza, obdana na štirih straneh z lesenimi klopmi.

Bilo je sredi popoldneva, ko je na eni teh klopi sedela gospodarjeva hčerka. Pred njo na mizi kup perila, poleg nje na klopi košarica s šivarskimi potrebščinami.

Kos perila, ki ga je krpala, ji je zdrknil na tla. Ali Zika tega niti opazila ni. Naslanjala je glavo na roko, oprto ob naslonilo klopi; v drugi roki pa je držala šivanko in z njo je igranje risala po klopi.

Okrog nje je vladala neobičajna tišina — ponedeljek je bil in delo je počivalo. Le iz delavnice se je — kakor iz velike daljave — čul zamolkel: tink, tink, tink — tink, tink, tink.

Samo o n dela.

Ko so vsi drugi pomočniki odšli v kamnoseško ostajo — je on edini ostal doma. Ošaben je menda tako, da si domišlja, da je kaj boljšega od ostalih. Pa te ošabnosti so gospod oče krivi, ker ga vedno toliko hvalijo. Gospod oče in gospod boter — ta dva ga povzdigujeta v nebo. Vsa zaljubljena sta vanj. Le mačeha ga ne mara. In odkar se je oče po nenadni smrti gospe Helene — neke noči jo je zadela kap — drugič poročil z Ano, Petermanovo hčerjo, je Zika zdaj prvič čutila hvaležnost do ženske, ki ji je nadomeščala mater.

Ali kaj se zmeni Robba za protivnost svoje gospodinje! Vsako njeno sovražno besedo prestreže in odbije z zlobnim nasmeškom in bodeče črne oči se mu iskrijo v zmagoslavju.

Saj je s svojo umetnostjo že vsega omrežil očeta in iz previdnosti tudi Franchija, ki ju je v vprašanju Zike spoznal za odločilna.

Zika je vzdihnila. Tesnoba in zla slutnja ji je stiskala srce.

«Ali smo tudi ponedeljkarski?» Znan moški glas je prerezal tišino.

Zika se je zdrznila; boter Franchi je stopil pod koštanje. Nasmehnila se mu je v pozdrav, pobrala kos perila s tal in se sklonila nad šivanjem.

Zvonar je prislonil palico h klopi in odložil triogelnik na mizo.

«Kako je, častivredna devica Terezika?»

Sklonil se je k nji, z roko je dvignil cvetoči obrazek in ji pogledal v velike sivomodre oči.

«Kakor vedno, gospod botrček», se je zasmejala, da se je videla vrsta drobnih belih zob.

«Ali smo kaj zaljubljeni? A?»

«Oh!» je našobila rdeče ustne. Črne dolge rese so pokrile oči in umaknila je glavico, «V koga naj se pa zaljubim?» je pristavila zaničljivo.

«Nu, nu! Dosti je dobrih in pridnih kiparjev, ki si bodo šteli v čast in v srečo, ako jim poda hčerka mojstra Misleja roko v zakon.»

Zika ni odgovorila. Le globlje se je sklonila nad šivanje. Dobro je čutila, kam merijo botrove besede.

«No, kaj pravi na to moja Zika?»

Ona pa je hitela vbadati s šivanko.

«Saj ni, da bi moral biti kipar», je izpregovorila, ne da bi dvignila glavo.

«Kako? Kaj praviš? Ampak dekle, čuj! Kaj pa ti je zmešalo glavico?»

Franchi je odpel zvončasto suktnjo, dvignil jo je ob strani in sedel na klop, dekletu nasproti.

«Že stara navada je to, da se hčere poštenih rokodelcev možijo le v zadruzi. Sramota bi bila, ako bi iskala ženina drugod. Šele tedaj, če bi ne imela snubcev v zadruzi, lahko obrneš oči drugam. Tega se nam pa pri tebi menda

ni treba bati. Tvoj oče so najpremožnejši mojster v Ljubljani. In oni, ki bo s teboj vred dobil njihovo delavnico, bo lahko zadovoljen. Kaj pravim zadovoljen — vseh pet prstov si bo lahko oblizal. Mojega dekliča pa tudi ne damo komur si bodi — kaj? Ta, ki bo dobil našo Tereziko, mora že nekaj znati. Mm! Ali ne?»

In mojster Franchi je pomenljivo pomežiknil.

Zika se je prisiljeno nasmehnila, odgovorila pa ni ničesar. Kaj naj pa reče? Naveličala se je že vsega tega namigavanja. Oče, boter in «on» — vsi že teden dni hodijo okrog te zadeve. Uh! nikdar ni mislila, da je možitev tako pusta reč. In čemu toliko govoričijo? Prepričana je bila, da je že vse dogovorjeno med očetom in «onim».

«Hm,» se je spomnil Franchi, «skoraj bi bil pozabil, zakaj sem prišel: ponedeljek je danes, praznik vseh poštenih rokodelcev — ali gremo nekoliko na izprehod?»

«Pojdimo!» se je razveselila Zika in brž zložila šivanje.

«Pa se napravi. In še gospej mačehi reci. Jaz pa zbobnam še druge.»

In vstal je, vzel palico v roke, stisnil triogelnik pod pazduho ter odšel proti delavnici.

Ziki se je namrdnil obrazek in veselje ji je ugasnilo v očeh — bo pa že zopet o n i šel z njimi.

O, gotovo. Že je utihnil v delavnici enakomerni: tink, tink, tink — tink, tink, tink.

Zdaj bodo prišli iz delavnice vsi trije: oče in boter in on — Francesco Robba.

Hitro je pobrala kup perila z mize in košaro s klopi in stekla čez dvorišče v hišo.

V delavnici pa so stali Franchi, Mislej in Robba pred velikimi, napol izklesanimi kipi — sveto Trojico.

«Ta skupina bo stala na stebri?» je vprašal Franchi.

«Da,» je potrdil Mislej, «visoko gori, kakor bi gledala z nebes na človeka.»

«Na ta način kakor kip Brezmadežne s spomenika na jezuitskem pokopališču?»

«Prav na tak način. Tudi podstavek in steber napravimo sličn.»

«Mhm. Lepo bo,» je pokimal Franchi.

Robba si je odvezal predpasnik in preoblekel suknjo.

«Kmalu bom tu,» je dejal, «a reviderci, signori maestri!»

«A reviderci!»

Odšel je. Franchi in Mislej sta ostala sama v delavnici.

«Ali si zadovoljen z njim?» je vprašal zvonar.

«Zadovoljen?» je zategnil Mislej in začuden pogledal prijatelja. «Če sem zadovoljen, vprašáš? Gašper —» Mislej je stopil korak od mize, na katero se je bil naslaljal, «ali še ne veš — še nisi spoznal tega: ta človek, ta mladenič je —»

«No, kaj? Pa menda ne — —»

«Da, da — umetnik je — u m e t n i k!»

In mojster Mislej se je z ljubeznijo ozrl v začeto delo mladega kiparja.

«Glej,» je dejal svečano, «odkar je on nastavil v moji delavnici dleto — mi je roka otrpnila. Zdelo bi se mi sramotno, da bi poleg tega genija še kdaj dvignil kladivo — razen, kadar mu sekam temelj, podstavek za njegovo umetnino.»

Franchi je nejevoljno stresel z glavo. Že je odprl usta, a pogledal je prijatelja v žareče oči in — molčal.

— — — — —
Zika se je napravljala v svoji sobici, ki je bila gori nad vežo. Sobica je bila sicer čedna in prijazna, ali tako napolnjena s pohištvom, da se je deklica v širokih krilih takratne mode komaj kretala po nji.

Največ prostora pa je zavzemalo stojalce z ogromnim «panier a la coupole».

Ta neokretni komad oblačila je bil v tisti dobi ponos vsake Ljubljancanke, ki si ga je lahko privoščila. Še tri leta poprej so v Ljubljani ženske splošno nosile po tri, tudi štiri spodnja krila, drugo vrh drugega, vsa poškrabljena, da so stala čimbolj naščeperjena in da so pri hoji kolikor mogoče ropotala okrog nog. Potem pa so bile ljubljanske plemkinje prinesle najnovejšo pariško modo — košaro. Tri leta pozneje so že vse premožnejše ljubljanske meščanke nosile košare namesto obilice spodnjih kril.

To oblačilo — podobno obrnjenemu nahrbtnemu košu brez dna — je bilo sestavljeno iz obročev iz ribjih kosti — ali iz lahkega lesa ali bičja — in prepleteno s trakovi.

Zika, ki ni imela nikogar v postrežbo, si je le s težavo poveznila «panier» čez glavo. Vzela ga je najprej s stojalca, ga obesila na visoko kljuko in zlezla vanj spustivši ga s kljuke.

Nasmehnila se je, ko se je spomnila, kakšen vik in krik je zagnala Franchijeva svakinja, ko je prvokrat ugledala Ziko v «košari». Po njenem zatrdilu si pod tako košaro «hudič kremplje brusi».

In gospod botrček, ki je bil tudi poleg, je z gromovitim glasom zakričal:

«Vade retro Satana!»

In dvignil je roke, kakor da res zaklinja hudobca. Pa se je namuzal in si jo ogledal okrog in okrog in — jo povabil, da gre z njim k veliki maši v stolnico — kar pa je Zika hvaležno odklonila, ker je tisto nedeljo že bila pri jutranjici.

Vrh te «košare», ki je nekdanj v Mislejevi rodbini bila toliko senzacijska, je zdaj Zika oblekla trdo škrobljeno,

gosto nagubano spodnje krilo z mnogimi čipkami in robovi. Nato pa je vzela iz široke omare obleko z dolgim, prišpičenim životom, globoko izrezanim oprsjem in širokim nagubanim krilom. Obleka je bila nežne vijolično-rožnate barve; krilo in život iz volnenega blaga, okras okoli vratu in spredaj po životu pa iz istobarvne svile. Tudi na bokih in zadaj po krilu je bila bogato naščepirjena svila.

Zika se je oblekla in se ogledala pred okroglim ogledalom. Odprla je še predal male omare in vzela iz njega majhno čepico iz tankih čipk in iz svile v isti barvi kakor je imela obleko. Popravila si je lahnokodraste lase in si pripela čipkasto čepico vrh glave. Iz predala pod ogledalcem pa je vzela črn žametast trak in si ga zavezala okrog vratu.

Zadovoljno se je nasmehnila lastni sliki v ogledalu. Žametast trak je še bolj povzdignil belino njenega vratu in blesk njenih bledozlatih, skoraj belih las. Njej jih ni bilo treba pudrati, bile so itak «po modi».

Njena toaleta je bila končana. Preden je zaprla predal omarice, je še vzela iz njega brezprste dolge rokavice in čipkasto ročno torbico na črnem žametastem traku. Obešila si je torbico čez roko in odšla iz sobe.

Slišala je spodaj govorjenje in si mislila: «Da bi le Robba ne šel z nami!»

Ali — ko je prišla po stopnicah v vežo, ga je že ugle dala — na vežnih vratih sta stala z očetom.

Za hip ji je zastala noga, najrajša bi se bila vrnila. Pa zopet ji je tesnoba legla na srce ... «Saj mu ne uidem!»

Obrnila se je proti kuhinji. Tam je stal na vratih Franchi in govoril z mačeho, ki je pri kuhinjskem oknu trebila solato.

Zika je položila roko na Franchijevo laket.

«O,» se je nasmehnil zvonar, «saj smo bili še nekako hitri.» In proti Mislejevi: «Tedaj oni res ne gredo?»

Gospa Mislejevka — že priletna rdečelična ženska — je odločno odkimala.

«Nekdo mora ostati doma,» je dejala z narejeno kislim obrazom prostovoljne mučenice, «če zaklenemo hišo, ne more Jurče notri, kadar pride iz šole.»

«Hm. Potem se jim pa najvdaneje priporočava.»

Gašper Franchi se je po svoji navadi kavalirsko globoko priklonil, da je mamki Mislejevki še bolj zardel obraz.

«Z Bogom, gospa mama!» je zaklicala Zika.

Ko sta stopila s Franchijem na cesto, so se črne Robbove oči zapičile v dekle. Francesco Robba je pristopil, da ponudi Ziki laket v oporo; ali Zika se je tako trdno držala Franchija, da le-ta ni mogel odstopiti prostora mladenci. Tako je bil Robba prisiljen, da se pridruži mojstru Misleju.

«Kam gremo?» je vprašal Franchi čez ramo nazaj.

«Francesco pravi, da bi šli gledat v stolnico, kako napredujejo Quaglijeve freske. Menda nas mojster Quaglia ne bo zapodil?»

«Menda vendar ne! Pravijo, da se malo zmeni za zijala, ki ga vedno oblegajo.»

«Ali si ti znan ž njim, Gašper?»

«Nisem. Kako pa naj se seznanim — saj nikamor ne zahaja v družbo. Bržkone, ker ne misli dolgo ostati v Ljubljani.»

«Ali se pa noče družiti z našimi slikarji», je pripomnil Robba.

«Prav imate, Francesco. Naši današnji slikarji so itak sami mazači.»

«Pleskarji», je pristavil Robba zaničljivo.

«Tako je. Sami pleskarji. Mrtvi in mrtvorojeni umetniki. Mar ni res? Gašper?»

«Hm!» Drugega Franchi ni odgovoril. Le ramena je stresel.

Zika, ki ga je od strani pogledala, pa je videla, kako je nekaj momljal sam pri sebi, da so se mu osivele brke potresale.

Prehodili so Stari trg in Glavni trg ter za škofijskim dvorcem zavili v stolnico.

Po visoki cerkvi je donela v globokih zadirčnih glasovih molitev stolnih kanonikov, ki so v vijoličastih ornatih sedeli v apsidi okrog velikega oltarja.

Cerkev je bila sicer prazna, le nekaj starih ženic je čepelo v klopeh. Na levi strani v prvi kapeli je bil postavljen oder. Tja se je obrnila Mislejeva družba. Tam je mojster Giulio Quaglia vihtel svoj čopič.

Mojster je stal na nizkem lesenem odru, od ometa in barv poškropljenem. Njegov sin — fant petnajstih ali šestnajstih let — je sedel na odru, jemal iz lesenega zabojčka barvast prah in mešal barvo v loncu. Ko je družba postala pred njim, se je nasmehnil in pogledal svojega mojstra in očeta. Ali Quaglia se ni zmenil za gledalce. Z ogljem je metal na svež omet osnutek za sliko v odločnih potezah in s tako spretnostjo, da je Mislej sunil Robba v komolec in sta se oba spogledala in pokimala.

Zika je stopila nekaj korakov dalje in postala s pobožno prekrizanimi rokami v presbiteriju. Zatopila se je v kratko molitev.

Tedaj je nekaj zaropotalo ne daleč od nje.

Zdrznila se je in dvignila je pogled.

V svetišču sta stala dva mladeniča približno iste starosti kakor ona. Vsak je imel pred seboj stojalo s platnom, na katerega je kopiral s stene Quaglijevo fresko.

Enemu teh Quaglijevih učencev je padel čopič iz roke. Sklonil se je ponj in ko je dvignil glavo, se je njegov pogled srečal s pogledom Mislejeve hčerke.

Zika je povabila pogled, ali nekaj ji je zaprlo sapo in jo prisililo, da je takoj zopet uprla oči v mladega slikarja — — — kje je že videla ta obraz?

Lep grški nos.

Temnokostanjevi kodri.

Krasne globoke in resne oči.

In zdajci je videla, kako je mladenič prijel čopič z levico in ga — ne da bi odmaknil oči od dekleta — vtaknil med prste desne roke.

Zika je obrnila pogled na to roko in — v tistem trenutku jo je prešinilo — vedela je, kje je videla oni obraz in — pohabljeno roko.

Spomnila se je kmetiškega dečka, ki je stal pred nekaj leti poleg nje, ko je gledala kapucinsko procesijo. In v spominu na onega dečka se je nasmehnila. Bilo ji je kakor da jo je zopet zbolela rama od pritiska njegove krepke roke. Pa takoj se ji je zresnil obrazek in prestrašila se je, ko je videla, da je mladenič odložil čopič in stopil korak proti njej.

Povesila je pogled, se pokrižala in priklonila proti oltarju ter se urno obrnila in odhitela k svoji družbi.

Ali mladi slikar se ni ustavil. Nasmehnil se je za bežečim dekletom in je stopil za njo.

Oči so se mu zasvetile, ko je ugledal in spoznal zvo- narja Franchija in kiparja Misleja. — Tedaj se ni zmotil!

Lahno se je priklonil, se obrnil in odšel iz cerkve skozi stranska vrata. Šel je do vogla cerkve, tako, da je videl oba cerkvena izhoda.

Kmalu za njim je prišla iz cerkve Mislejeva družba. Mladenič je pogumno pristopil in se po tedanji šegi globoko priklonil, drsajoč z eno nogo navzad.

«Naj mi oprostijo, častivredni gospodje, ako se drznem, jim napraviti svoj poklon», je izpregovoril mladenič.

Družba se je spogledala.

Le Zika se je vzpela k zvonarju in mu prišepetala:

«To je oni deček, ki je takrat prinesel vode v kučmi, ko je gospod dekan Dolničar omedlel pri procesiji.»

«A!» se je spomnil Franchi in prijazno je prožil mladeniču roko.

«Ne bi se upal jih ogovoriti, gospod meščan, ako bi me nekdej ne bili povabili, naj se ob priliki oglasim pri njih.»

«Da, da, spominjam se. Glej, Mislej, ta mladenič je oni vrli dečko, ki mi je takrat pomagal, ko je pokojni dekan Dolničar omedlel pri kapucinski procesiji. Ali se spominjaš?»

«Seveda se spominjam. Pravil si o njem.»

In tudi Mislej je podal mlademu slikarju roko.

«In zdaj slikate tu v cerkvi?» je vprašal Franchi. «Videl sem vas.»

«Učim se pri mojstru Quagliju in kopiram njegove slike.»

«Glejte, Robba,» se je zvonar obrnil proti mlademu kiparju, ki je stal ob strani, «tudi ta mladi gospod je umetnik.»

«O,» se je branil slikar, «nisem še umetnik, ali rad bi postal.» In lahno se je poklonil onemu, ki ga je zvonar pritegnil v krog.

«Kako vam je ime, mladi gospod?» je vprašal Franchi.
«Valentin Mencinger.»

«A, da, Tine iz Bohinja!» je zahitela Zika, pa hitro umolknila in rdečica jo je oblila.

Mencinger jo je toplo pogledal in se ji globoko priklonil. Ona mu je vsa v zadregi vrnila poklon.

«In zdaj ostanete v Ljubljani?» je vprašal Mislej.

«Nisem se še odločil. Z menoj se uči tudi France Jelovšek. Mogoče, da pojdeva oba s Quaglijem na Laško.»

«Tako sta podjetna? To je prav. Ali preden odidete se še oglasite pri nas!» povabi Mislej.

In poslovnili so se.

Valentin Mencinger je gledal za njimi, dokler niso izginili za oglom škofijskega dvorca.

Dan pozneje je Zika sedela o mraku v pritlični sobi pri oknu in izbirala orehova jedrca.

Večkrat ji je roka omahnila in zagledala se je predse, ne da bi kaj videla. Nasmehnila se je in zaprla oči.

Pa jih je zopet odprla, obrazek se ji je zresnil in težak vzdih ji je dvignil prsi.

In zopet se je sklonila nad delom.

Vmes je prisluškovala godbi in petju, ki se je slišalo iz jezuitskega seminarja.

«Zika, še eno pest mi jih daj!» se je vzpel njen bratec Jurče s ceste na okno in pomolil roko skozi železno omrežje.

«Že dvakrat sem ti jih dala, kaj bo pa ostalo za štruklje!»

«Natalci jih še.»

«Tolci si jih sam, če jih hočeš jesti. Kar pojdi!» je Zika odločno zavrnila sladkosnedeža.

«Jurče!» ga je klical Contieri, ki je svoja široka pleča naslanjal na hišna vrata. «Pridi sem, bova nesla klop pred hišo!»

Jurče je skočil z okna. S Contierijem sta vzela dolgo leseno klop, ki je stala v veži, in jo zanesla pred hišo ter sedla nanjo.

«Kam so šli gospod oče?» je vprašal Contieri.

Jurče je tolkel s peto po tlaku.

«Ne vem,» je dejal malomarno, «s Francescom sta šla.»

«S kom?»

«No, z gospodom Francescom.»

«Jurče, če bi te bili gospod oče slišali, bi bil dobil eno okrog ušes.»

Jurče je hudomušno pomežiknil.

«Potem je pa dobro, da me niso slišali.»

«Falot!» se je nasmehnil Contieri.

«Jurče, ne bodi jezičen!» ga je posvarila Zika z okna.

«Glej, tam gredo oče!» je pokazal Jakob Contieri.

«Uf! Goste bomo dobili. Ampak Jurče jim ne bo delal poklonov.»

Navihanec je vstal in skočil v vežo ter zaklical skozi vrata v sobo:

«Zika!» Dva mlada gospoda gresta z očetom», in že je izginil na dvorišče.

Zika je prebledela, a v naslednjem trenutku jo je oblila rdečica. Vstala je in pogledala po sebi navzdol. Ogladala se je v šipi odprtega okna, si popravila ozek čipkast predpasnik in zopet sedla in nadaljevala delo. A roke so ji zastale in prisluškovala je glasovom, ki so prihajali z ulice.

«Glejte ga, Contierija,» je slišala glas botra Franchija, «na klopi sedi pa koncert očetov jezuitov poslušaj. Dobro se mu godi. Kar prisedli mu bomo.»

In že je stopil mojster Franchi h klopi pod okno.

«O, buona serra, signorina Zika!» je pozdravil ljubljenko na oknu, «s čim si kvariš oči tu v mraku?»

Za zvonarjem so pogledali še trije na okno: Mislej, Valentin Mencinger in Mencingerjev tovariš France Jelovšek.

Slikarja sta se globoko priklonila.

Ziki so gorela lica.

Poleg očeta Misleja je še Robba iztegnil vrat.

«Ali pridemo pomagat?» je vprašal in stopil tik Franchija pod okno.

«Ne, hvala. Sem že končala.»

Vstala je in pobrala jederca v skledo, lupine pa je dela v peharček.

«Glej, goste smo ti pripeljali», je pokazal Franchi na oba slikarja.

«Ali tu na cesti menda ne ostanemo,» se je spomnil Mislej, «stopite v hišo!»

Vstopili so drug za drugim.

Iz kuhinje je prišla gospa Mislejevka in mož ji je predstavil oba slikarja. Posedli so okrog velike mize.

Zika je odnesla orehe v kuhinjo in na očetov migljaj je prinesla vina iz kleti. Mislej je že razdelil kozarce in mačeha je postavila kruha na mizo in prižgala sveče v visokem dvoramnem svečniku.

Govorili so vsi vprek in vsi hkratu, da drug drugega skoraj niso razumeli. Mislej je izpraševal Quaglijeva učenca o njunem mojstru. Franchi in Robba sta dražila Ziko. In Contieri jima je pomagal.

«Dekle!» je prijel zvonar Ziko za roko, «kar poleg mene sedi! Glej, trije pari mladih oči se sučejo za teboj. Paziti moram, da se mi ne izneveriš.»

«Oh, naj se ne norčujejo, gospod botrček!»

Zika je povabila oči, da so ji dolge črne trepalnice legle po rahlorožnatem licu.

«Saj se ne norčujem, prav resno mislim. Ha! Ha!» — in potegnil jo je na stol poleg sebe.

«Vidiš, Zika, gospod mojster se bojijo, da ti srce ne uide na prepovedano pot», je pomežiknil Contieri proti nasprotni strani mize, kjer sta med Mislejem in njegovo ženo sedela mlada slikarja.

«No, seveda!» se je smejal Franchi, «ko si bila še majhna, si vedno govorila, da bom jaz tvoj ženin. Zdaj pa ne vem — skoraj se bojim, da mi sneš besedo. A?»

Zasmejali so se vsi trije: Franchi, Robba in Contieri — Robba nekoliko prisiljeno; njegovo rumeno lice je postalo skoraj zeleno, ko je opazil, da Mencinger ne odmakne pogleda od domače hčere.

Zika je čutila na svojih licih tople poglede mladega slikarja, in lica ji je užgala živa rdečica. Vročina ji je oblila vse telo. Urno je vstala, ustne so ji vztrepetale v nerazumljivem opravičilu in že je bila pri vratih.

«Hoj! Dečva! Kam pa, kam?» jo je poklical oče.

Obrnila se je, vsa v zadregi.

«Čuj, Zika! Naša mlada gosta želita videti delavnico. Prinesi še en svečnik, nam boš posvetila!»

«Da, gospod oče!»

Roke so ji drhtele, ko je v kuhinji vtikala nove sveče v svečnik in jih prižigala s trsko. Prijela je bakren korec in zajela iz škafa vode ter pila v dolgih požirkih.

Že so prihajali iz sobe. Mislej je nesel svečnik, ki ga je bil vzela iz sobe. Poleg mojstra kiparja je stopal Jelovšek, za njima pa Contieri in Robba. Zadnja sta prišla po veži Franchi in Mencinger.

Franchi je pogledal v kuhinjo.

«Hodi sem, deklič! Posveti mojim starim kostem, da se ne polomijo preko vaših kamenov!»

Zika je dvignila težki visoki svečnik s tremi gorečimi svečami. Mencinger je priskočil:

«Naj mi gospodična dovolijo!»

Pogledal jo je resno in toplo kakor nekdej, ko jo je — še nedorasel deček — vzel v svojo zaščito. Nasmehnila se mu je ob spominu na oni doživljaj v otroških letih. Njene lepe, čudno svetle oči so mu zasijale ob svitu sveč v živem trepetajočem ognju tako blizu — blizu —

«No, hajdimo!» je prijel zvonar Ziko pod pazduho in jo potegnil za seboj.

Valentin Mencinger je globoko vzdihnil in stopil z lučjo za njima.

Drugi so bili že v delavnici. Medlo je odsevala luč v umazanih in zaprašenih oknih.

«Le stopite z lučjo naprej, gospod slikar!» je dejal Franchi in se umaknil, da je Mencinger prvi prestopil prag delavnice.

Slikar je dvignil svečnik in posvetil naokrog. Gledal je, pa ni ničesar videl. Oziral se je le, da je lahko zopet in zopet objel s pogledom belo kodrasto glavico, da so se njegove temne oči srečale z velikimi belomodrimi.

«Pojdimo za onimi tja v Contierijev konec», je odločil Franchi, vodeč Ziko s kavalirsko vljudnostjo za roko.

«Pridi sem, Tine!» je zaklical Jelovšek prijatelju, in pokazal na doprni kip v naravni velikosti, ki je bil pritrjen na mizi ob oknu.

Mislej je držal pred kipom svečnik.

«Le pridite, gospod slikar! No, ali ste ga poznali?»

Mencinger je pristopil in postavil svečnik na mizo.

«To je oni duhovnik, ki je takrat omedlel pri procesiji», je rekel počasi in s pridušenim glasom, da je zvenelo

med njegovimi besedami vse občudovanje krasno uspele umetnine. «Kdo je to izklesal?»

«Moja malenkost», se je smehljaje oglasil Contieri.

«Oni? Kako so srečni!»

V Mencingerjevem lepem obrazu je sijalo odkritosrčno spoštovanje do umetnika.

«Kdo je bil ta duhovnik?»

«Dekan Dolničar.»

«Dolničar? Oni, ki je dal zidati stolnico?»

«Tisti.»

«Potem je to kip, ki ga postavijo v stolnico?»

«Da, stal bo v presbiteriju.»

«Kakor da bi bil živ.»

Mladi Mencinger je imel prav. Vsem je bilo, kakor bi bila v kamen vklesana duša pokojnega dekana. Z mogočnega čela, fino oblikovanega, je govoril veliki duh pokojnikov; stisnjene obrvi, krepak, ostro izklesani nos z napetimi nosnicami, široka brada, debelejša spodnja ustnica — vse to je oznanjalo krepko voljo, s katero je nekdam ta mož vodil ljubljansko škofijo vsled stalne odsotnosti takratnega škofa. Dve ostri potezi ob vsaki strani nosu pa sta spominjali na dekanovo telesno trpljenje. Vse je govorilo s tega obraza, le oči so bile mrtve, le iz njih je gledal kamen.

Vsi so bili zaverovani v Contierijev umotvor, samo pogled domače hčerke je bil obrnjen drugam. Zika je stala v ozadju, skrita za očetovim hrbtom, in s polzatisnjenimi očmi je opazovala — primerjala dvoje moških obličij: Mencingerjevo in — Robbovo.

Kolikšno nasprotje!

Kako lepo je bilo slikarjevo obličje, še polno mladeniške milobe, polno mladostnega ognja v očeh in vendar že tudi možata resnost v pravilnih grških potezah.

In Robba? Ali je bil grd?

Ne, grd ne. Ali njegovo visoko čelo je bilo preveč nagubano, premajhen, preozek in preveč ukrivljen je bil njegov nos; njegove ustne blede in stisnjene; polt sivkastorumena. Špičasta črna brada pa obraza ni delala milejšega.

«Ko bi le ne imel tako ostrega, nemirnega pogleda!» je premišljala Zika in zdrznila se je, ko se je zdajci ozrl Robba na mladega slikarja, ki je stal poleg njega. Kako strupen je bil kiparjev pogled!

«Zdaj pojdimo še v oni konec!» je pozval Mislej.

Zika je hotela prijeti za svečnik, ki ga je bil Mencinger postavil na mizo, a zopet jo je slikar prehitel.

Nasmehnila sta se drug drugemu in on se je umaknil, da je šla mimo njega. Njena široka krila so rahlo zalovila preko njegovih nog in v njem je nekaj vztrepotalo, da mu je za hip zaprlo sapo. Kri mu je udarila v lica in zaprl je oči v sladkem občutju.

Srce je utripalo Ziki hitreje, ko je čutila, da stopa slikar tik za njo. Lotevala se jo je razburjenost, kakor je ni še nikdar občutila.

Ko so dospeli v oddelek, kjer sta delala Mislej in Robba, se je Mencinger ustavil poleg dekleta. Nagnil se je nekoliko naprej, da posveti umotvor, pred katerim so se ustavili. Dekletovi lahni kodravi lasje so se tresli pod njegovim dihom.

«To je pa Robbovo delo.»

S ponosom in pobožnim občutjem je predstavil mojster Mislej umotvor svojega oboževanega pomočnika-umetnika. Skoraj v naravni velikosti se je vzpenjal na malem podstavku ljubek angel iz belega kararskega marmorja.

«Lep, zelo lep!» je priznal France Jelovšek.

«Lepo!» je pritrdil tudi Mencinger, dasi ni vedel, kaj prav za prav gleda — luč mu je migljala pred očmi in vdihaval je vonj Zikinih las.

Zdajci je nekaj zaropotalo v kotu za vrati. Vsi so se ozrli. Zika je tako naglo obrnila glavo, da se je njeno mehko lice zadelo ob lice mladega slikarja.

Izpreletelo jè oba.

Zika je odstopila za korak. Bilo ji je, da bi kričala, da bi — — sama ni vedela, kaj bi. Solze so se ji zalesketale v očeh.

Mencingerju pa se je tresel svečnik v roki.

Nihče izmed navzočih ni opazil, kaj se godi med njima. Pozornost vseh se je obrnila na nekaj, kar se je bilo premaknilo tam za vrati.

Franchi je stopil tja.

«Oho! Ali te imamo!»

Zagrabil je, vlekel in — privlekel Mislejevega Jurčka za kuštrave lase.

«Da bi te! Kaj pa ti stikaš tod okrog?» se je razjezil Mislej.

Dečko ni odgovoril. Globoko je sklonil glavo in se potuhnjeno umikal proti vratom. Nerodno je podrsal z nogo in brzo izginil v temi.

«Nepridiprav!» je zagodrnjal Mislej za njim.

Kaj so še potem ogledovali in občudovali — niti Mencinger niti Zika bi ne bila vedela povedati. Bilo jima je, kakor da ne čutita več tal pod nogami, kakor da se zibljeta, zibljeta — — in ne čutita ničesar, ničesar kakor on njo in ona njega.

Mislejev glas ju je zbudil:

«Zika, primi vendar!»

Dekle se je streslo in urno je poprijela mokro cunjo, katero je držal oče na drugem koncu, da ogrne z njo ilovnat osnutek, ki ga je bil pokazal gostom.

Nato so odšli iz delavnice.

Kakor v sanjah se je zahvalil in poslovil Mencinger. Franchi je odšel z mladima slikarjema.

«To so umetniki po božji volji — kaj?» je dejal, ko so šli po cesti.

Mencinger je samo pokimal, Jelovšek pa je vzkliknil: «Tine! Kdaj jih bova midva dosegla?»

«Nikóli», je odrezal prijatelj malodušno.

«O, zakaj ne?» je oporekal zvonar.

«Oni so se šolali na Laškem, kjer je umetnost doma.»

«No, kaj ne pojmeta vidva tudi na Laško? Ali nista rekla tako?»

«Rekla sva, da. Ali ta bo rekel drugače.»

In s trpkim nasmehom je izvlekel Mencinger izza pasu — prazen mošnjiček.

Franchi je zmajal z glavo.

Pri vodnjaku so se ločili.

Tistega večera je Zika dolgo sedela v temni svoji sobici pri oknu. Podprla je glavo z roko in strmela doli na ulico.

Zunaj je pihal precej močan veter. Pregarjal je oblake, da so se podili preko lune, ki se je zdaj skrila, zdaj zopet se je prikazala v lužah in v blatu po ulici.

Zika je razmišljala; razgrebala je svojo dušo, trepetaje je prisluškovala svojemu srcu.

Nekaj neizrekljivo sladkega, še nikdar občutenega, ji je bočilo prsi, da je dvignila glavo k nočnemu nebu in iztegnila roke.

Ali v istem trenutku jo je stresla groza, roke so ji omahnile in sklonila je glavo. Resničnost ji je stopila pred oči in sreča je pobegnila. Solze so ji privrele po licih.

Tedaj so po ulici zaklopotale lesene pete — pritajen smeh — šušljanje... Trop jezuitskih dijakov je hitel proti mestu.

Ušli so iz zavoda.

Potuhnjeno so se ozirali po oknih jezuitskega kolegija — da se li ne pokaže na kakšnem oknu svetla liša — da ne zagrmi na grešnike «glas z neba».

Eden izmed dijakov se je ozrl na Mislejevo hišo in v luninem svitu ugledal pri oknu Ziko. Takoj se je ustavil in ji vrgel z roko poljub. Tudi drugi so se ozrli in zamokali.

Zika je vstala in skočila od okna. Ni še bila sredi sobe — priletelo ji je skozi okno nekaj pod noge. V temi ni razločila, kaj je bilo.

«Bržkone cvetka — ukradena na jezuitskem vrtu», si je mislila, a pobrala je ni.

V temi se je slekla in se vzpela na visoko posteljo. Pa še dolgo se je obračala z ene strani na drugo, preden je zaspala.

Težke sanje so ji morale dušo.

Zopet je čula pod odprtim oknom cmokanje. Na okno se je vzpenjala senca — — rastla je — rastla — in v sobo je skočila moška postava.

Zika je odrevenela; ni se mogla ganiti, tudi klicati ji ni bilo mogoče — niti glasu ni spravila iz grla.

Mož se je bližal postelji. — Tedaj ga je spoznala: Robba!

Napela je vse moči in skočila iz postelje in odprla vrata, skočila na hodnik, zaprla vrata in zdrevila po stopnicah navzdol.

Ali komaj je dosegla zadnja vrata, ki so vodila na dvorišče — že je čula, kako so se zgoraj odprla in zaprla vrata njene sobe. Z vso močjo se je uprla in obrnila veliki ključ v vratih — že je čula stopinje na stopnicah — odprla je vrata, skočila ven in vrata zopet zaprla za seboj. Takrat so po veži zaropotali koraki... V divjem begu je zbežala Zika proti delavnici — že so se odpirala hišna vrata — tedaj je skočila v delavnico in zapahnila vrata.

Bežala je do zadnjega kota, do očetovega oddelka. Tam se je stisnila v kot.

Pred njo sta se dvigala očetova giganta. Ali ne stojita že na semeniških vratih? Ne, še sta tu.

Enemu se je silno telo lomilo pod težo bremena in glava mu je klonila in breme mu je lezlo preko glave in zdajci — ali se ne ruši orjak pod bremenom? — — Da — da — — že mu klecajo kolena! In breme! Breme! O Jezus! Breme se zvali na Ziko! In — in — že ropotajo pesti na vrata!

— — — — —
Zbudila se je vsa trepetajoča.

Spodaj je čula glasove. Nekaj ljudi je teklo po ulici in nekdo je trkal na hišna vrata.

Zika se je dvignila v postelji in prisluhnila — — Da, zopet trka — močneje.

Zika skoči s postelje, ogrne mantiljo in pristopi k oknu. Previdno se ozre doli. Ali je mogoče?

Ali je mogoče?

On — on trka? Pa zdaj — sredi noči? Kaj se je vendar pripetilo?

Že je slišala, kako je nekdo odpiral sosednje okno. Zaslišala je očetov glas:

«Kdo je?»

«Jaz — Mencinger.»

«Kaj pa je? Kaj se je zgodilo?»

«O, gospod mojster, naj mi pomagajo! Jelovšek —» glas se mu je odkrhnil v razburjenju.

Gori v kolegiju se je zasvetilo nekaj oken. Očetje jezuiti — — —?

«Kaj je z Jelovškom?»

«Vojaki — — vzeli so ga vojaki — zvezali — odpeljali — o, gospod mojster — — nikogar ne poznam v mestu — usmilita se! Moj prijatelj — —» v zatrtem ihtenju se mu je zatresel glas.

Zika je na oknu zaihtela.

Že je Mislej odpiral hišna vrata.

Zika je skočila, naglo se oblekla in stekla navzdol. Pod stopnicami se je ustavila.

«Pištolo vam lahko posodim. Konja pa nimam,» je dejal oče, stoječ napol oblečen na hišnem pragu, «ali — čakajte, gospod slikar, dobim vam ga. Samo oblečem se, pa skočim k sosedu. Zika, ali si ti?»

«Jaz, gospod oče.»

«Prižgi luč! Pokličí Contierija! Morda pojde še on. Dober sabljač je in tudi streljati zna izbornó. Najboljši strelec je v meščanski kompaniji.»

In odhitel je po stopnicah. Pa se je takoj vrnil, ogrnjen s plaščem, v roki pištolo.

«Pazite, nabita je!»

Izročil je pištolo slikarju in stekel na ulico.

Zika je v kuhinji s tresočó roko ukresala ogenj in prižgala dve sveči. Eno je postavila na polico v veži,

drugo je vzela s seboj in odhitela navzgor v podstrežje, kjer so spali v dveh sobicah pomočniki in učenci.

Mencinger jo je slišal trkati. Nato razgovor — in že je pritekel po stopnicah Jakob Contieri. Spotoma si je pripasoval meč in zapenjal telovnik. Pod pazduho je tiščal veliko pištolo.

«Kaj, da so ga res? O, diavolo! Ma, nič se ne bojte, jih bomo že dohiteli. Koliko pa jih je bilo?»

«Šest ali osem — v temi nismo mogli razločiti. Imeli so voz in nekaj konj. Tekli smo na vso moč za njimi, a drevili so in konji so bili hitrejši od nas.»

«Voz so imeli? Nu, z vozom nam ne utečejo. Koga pa so še zajeli?»

«Dva jezuitska dijaka, dva študenta logike.»

«In kam so ušli?»

«Skozi Karlovška vrata.»

«Aha!»

Zunaj na ulici se je dvignil hrup. Nekaj meščanov je tekalo sem in tja. Vmes so zatopotala konjska kopita.

Contieri in Mencinger sta stopila na hišni prag. Po ulici je bilo že polno luči. Vsa okna so se odpirala. Ljudje so vpraševali, klicali, kleli, zabavljali na vojaštvo, vzpodbujali dijake, ki so se pred jezuitsko cerkvijo zbirali vsi na konjih in dobro oboroženi.

Ulica se je polnila. Vsa Ljubljana je bila pokonci.

Komaj, da se je mojster Mislej preril skozi gnečo. Za uzdo je vodil konja.

Za Mislejem je starikav možic pripeljal še enega konja.

V trenutku sta bila Mencinger in Contieri v sedlih.

«Zahvaljen!» je zaklical mladi slikar in z roko pozdravil belolaso glavico, ki jo je ugledal za Mislejevim hrbtom.

Tudi Zika je dvignila roko.

«Le dobro jih našvižgajte, razbojnike!» je klical Mislej, «Bog vaju obvaruj!»

Že se je spustila kavalkada — okrog deset jezdecev — mimo gimnazije in po Florijanski ulici navzgor proti Karlovškim vratom. Mencinger in Contieri sta se pognala za njimi v dir.

Počasi so se razhajali ljudje. Postajali so še pred hišami, drugi so gledali skozi okna.

Polagoma pa so ugašale luči po hišah. Ljubljancani so zopet zlezli na visoke postelje med mehke pernice.

Le v jezuitskem kolegiju so po nekaterih sobah še vso noč gorele luči. Patri so bili v skrbeh za svoje gojence.

In v Mislejevi hiši se je na oknu svetil bled obrazek. Zika je prisluškovala glasovom iz mesta.

Psi so lajali — ponehali — pa zopet pričeli.

Veter je prinesel od Karlovških vrat glasove nočnega čuvaja. S kratko popevko je klical vratarja, ki mu je odgovarjal istotako. S piskaškega stolpa na gradu pa je bilo čuti udarce ure in takoj nato še udarce požarnega čuvaja, ki je tolkel na mali zvon, da dokaže svojo čuječnost.

Včasih se je čul krik nočne ptice; sicer je bilo po mestu vse tiho, dokler se niso začeli oglašati petelini.

Zika je sedela do jutra ob oknu.

Premrlih udov in bledega obraza se je potem dvignila in se odpravila navzdol.

V delavnici se je oglasilo delo. Plašno so se obračali pogledi na prazen prostor tam v kotu ob oknu.

Preko dela so se srečavali pogledi in učenci in pomočniki so si prikimavali.

«Nič strahu! Vrne se.»

«O, naš Contieri! Ta jim pokaže! Takega strelca nima Ljubljana.»

«Njega bi ne ujeli med novake.»

«Živega gotovo ne.»

«Trije bi ga ne povezali, tako je močan.»

«Ali se še spominjate, kako je pred petimi leti omlatil pomočnike iz pekovske zadruge.»

«Mene še ni bilo v Ljubljani.»

«Mene tudi ne. Povej, kako je bilo?»

Kladiva so omahnila.

«I, kako! Na glavnem trgu smo se zbrali, da pojdemo na ostajo — nekega ponedeljka je bilo. Pa so nam štirje peki, štirje hrusti — debeluhi zastavili pot — kar tako — za šalo. In — kaj vem kako — beseda je dala besedo in — preden je kdo potegnil meč iz nožnice, sta dva ležala s krvavimi glavami na tleh in tretjega debeluha je Contieri tlačil ob zid, da je pravi čudež, da se še danes ne pozna ondi masten madež.»

«Ha, ha, ha!»

«In četrti?»

«Četrti je pokazal pete.»

«Ha! In naš Jakob jih je vse sam potolkel?»

«Vse. Enega je sunil s pestjo v prsa, drugemu je izpodnesel nogo in tretjega — saj sem povedal — kakor sitnih muh, tako se jih je otepel.»

Po delavnici je bučal smeh. Oči se niso več plašno ozirale na prazen prostor.

Veselo so zapela kladiva.

Popoldne je bilo na Starem trgu izredno živahno vrvenje.

«Zdaj pridejo! Zdaj morajo priti.»

Pa jih le še ni bilo.

Prišla je noč.

Že so se jeli Ljubljanci razhajati, češ, nocoj jih ne bo; gotovo prenočijo kje na Dolenjskem.

Tedaj je nastal vrišč in krik po Florijanski ulici. Že zapahnjena Karlovška vrata so se na široko odprla in skozi nje je pridirjal jezdec. Krilil je s triogelnikom in kričal:

«Gredo! Gredo!»

«Gredo!» je šlo od ust do ust.

Vsa ulica je kričala, da je odmevalo po Ljubljani v dolgem, zateglem jeku in privabilo vse zaspance zopet iz postelj. Vse je drevilo do «Pisanih» vrat. Vse dijaštvo, vsa ljubljanska mladež je bila na ulici.

Pred Mislejevo hišo je sedela na klopi vsa družina, ko je pridrevil mimo dijak na konju in je pred kolegijem skočil iz sedla.

«Nu, vendar gredo!» je vzkliknila gospa Ana.

«Kje pa je Jurče? se je spomnil Mislej.

«Jurče?» Robba se je sklonil in se ozrl v vežo. «Zdi se mi, da je še pravkar sedel tu na pragu.»

«Falot! Jo je že popihal!»

«Pusti ga!» je menila gospa Ana, «mladino vleče med mladino. Poglej jih, kako vsi drevijo na kup!»

«Jurče pač ve, da ima doma dobro zagovornico», se je nasmehnil Robba in z bodečim pogledom ošvignil ženo svojega mojstra.

Ana Mislejevka je dobro čutila ost v pomočnikovih besedah in nalašč se je prijazno nasmehnila in vzdihnila:

«Kaj hočete, ženske smo bolj mehke in popustljive kakor pa vi — robati možje.»

Vstala je in pristavila, obrnivša se proti Ziki, ki je sedela na drugem koncu klopi:

«Zika, medve bi pripravili kaj toplega za Contierija, kaj praviš? Truden bo in lačen.»

Zika je takoj vstala in šla za mačeho v hišo.

Robba je stisnil obrvi. Potem so se mu zasvetile črne oči in oster nasmešek se mu je zarezal okrog usten:

«Čakaj, ženska — kadar bom jaz gospodar!» ji je zapretil v mislih in poglobil se je v prijetne sanje, kako si pribori najprej gospodarja — pa ta je že premagan — nato njegovo hčerko — to mu oče z veseljem izroči — in nazadnje — vse — ves dom — delavnico — premoženje.

«Jurče? Eh, Mislejev sin mi ne bo delal napotja; pohajal bo v šole in postane — no, kar bo hotel, kakršenkoli pisac ali — eh, kaj me briga.»

Tako je zaključil Robba svoje razmišljanje.

Zdajci se je zaslíšal iz Florijanske ulice nov vrišč. In že se je zgrnilo koncem Starega trga ljudstva, da je skozi temo migljala leščerba pri leščerbi.

Gospa Ana in Zika sta prihiteli na hišni prag.

«So že tu!» vzklikne dekle.

«Zika! Vina prinesi na mizo! Pa še za onadva slikarja pogrni, če ju Contieri pripelje s seboj!»

«Da, gospod oče.» In odhitela je.

Mislej se je vstopil na hišni prag.

Iz slabo razsvetljenega Starega trga je prihajalo bučanje in gromovito vzklikanje kakor iz velike dolge trombe.

«Kriče pa tako, da se jih gotovo sliši čez grad tja do Kurje vasi», je pripomnila gospa Ana in si popravljala čipkasto čepico.

«Jutri bodo vsi hripavi», je dostavil Mislej.

V dolgih, zateglih glasovih je tulila množica, valeča se iz Florijanske ulice na Stari trg.

«Kaj neki kričijo? Ničesar jih ne morem razumeti», se je oglasil Robba, sedeč še vedno na klopi.

«Jih bomo že razumeli, ko pridejo bliže. Čakaj, Francesco, daj sem klop! Zika!» je zaklical Mislej v vežo, «prinesi gorečo trsko! Prižgal bom svetiljko nad vrati.»

«Oh, beži no! Kaj jo boš prižgal, saj veš, kako je zaprašena. Niti ne vem, če je še kaj petroleja notri», brani žena.

«Je, je. Nekaj ga je še. Le daj sem, Zika!»

«Naj dado, gospod mojster, bom jaz prižgal!»

«Pa prižgi, Francesco. Mlajši si, pa lažje skačeš na klop. Držal bom klop, da se ne prekucneš.»

Robba je prijel gorečo trsko in stopil na klop. Medla luč je zasijala naokrog.

«Tako je prav! Jih bomo vsaj videli, naše junake», se je oglasil mož z nasprotne strani ceste.

Čez cesto je stopil Franchi.

«Hopla! Počasi!» je zakričal na fantiča, ki je pritekel pred sprevidom po cesti in se zaletel v zvonarja, «glej ga, saj je Jurče!»

«Kod se pa ti potepaš, falot?» se je obrnil oče Mislej; a Jurče je že stal onstran ceste pri vratih kolegija.

Roj otrok se je vsul po cesti in se ustavil pred kolegijem. Z glušečim vriščem je prihajala množica — večinoma študentska mladež.

«Slava zmagovalcem!» je zakričal močan glas.

«Slavaaaa!» so se odzvala hripava grla.

«Abasso i militari!»

«Abassooo!»

«Fej sleparjem!»

«Fej!»

Ljudstvo je napolnilo ulico. Razmaknili so se na obe strani. Po sredi so prihajali štirje «zmagalci». Ljudje

so jim vzklikali in mahali z robci, da so se konji plašili. Za njimi sta se pripeljali dve kočiji; v prvi sta sedela dva dijaka z belimi obvezami — ranjenca. V drugem vozu so sedeli trije «odrešenci». Za tem vozom so prijahali še ostali mladi junaki.

Mislejeva družina se je umaknila v vežo.

Dijaki-jahači so poskakali s konj.

«Pa smo doma, hvala Bogu! Kar ušesa me bole od tega kričanja.»

Contieri je pristopil in vodil konja za uzdo.

«Ali si ranjen, Jakob?» je vprašal Mislej na pragu.

Contieri je zamahnil z obvezano roko:

«Ni sile!»

Zika, ki je stala napol skrita za vrati, je pomolela glavico iz veže. Njene svetle oči so iskale in — našle. Obrisala je z roko preko njih in se skrila za vrata. Globok vzdih ji je olajšal srce.

«Tale jo je nekoliko hujše izkupil», je kričal Contieri, da je prekričal vrišč na cesti, in potegnil za suknjo mladeniča, ki je poleg njega skočil s konja. Bil je Mencinger.

«Ali ste močno ranjeni, gospod slikar?» je vprašal Franchi, ki mu je stal najbliže.

«Samo preko rame sem dobil majhno prasko z mečem.»

«Ni tako majhna», je ugovarjal Contieri.

«Ali ste videli mojega nečaka?» je vprašal Franchi, «Silil sem ga že pri Karlovških vratih, da naj gre domov, pa je rajši jahal s sprevedom v mesto. Moja svakinja bo v skrbeh.»

«Zdi se mi, gospod mojster, da je tam spredaj pri kočiji.»

«Aha, je že res. Halo, Boštjan! Pridi sem!»

Pred kolegijem je stal poleg svojega konja zvonarjev nečak in se priklonil družbi pred Mislejevo hišo. Obrnil je konja in nekaj zaklical mladeničem, ki so sedeli v kočiji. Eden izmed njih je vstal in stopil z voza. Boštjan pa je obrnil konja in odšel z njim proti domu.

Mislej je prijel Mencingerjevega konja za uzdo.

«Kje pa je vaš prijatelj, gospod slikar?»

«V vozu je — pri ‚odrešencih‘.»

«Pokličite ga sem! Le pustite konja, popeljem ga nazaj k sosedu. Hajdiva, Contieri!»

Odpeljala sta konja in se kmalu vrnila.

«Ali ste že vsi skupaj?» je vprašal Mislej, «Kako pa je z vami?» se je obrnil proti slikarju Jelovšku, ki se je pridružil z globokim poklonom.

«Lepa hvala, gospod mojster, zdaj prav dobro», se je smehljaj France Jelovšek.

«Ali sinoči bi ne hotel biti v vaši koži, gospod slikar. Kako pa vam je bilo pri srcu?» ga je ogovoril zvonar.

«Čakajte, ljudje božji, pojdimo rajši v hišo,» je povabil Mislej, «tam se lepše pogovorimo; tu v tem vrišču, pa drug drugega ne razumemo.»

Zika in gospa Ana sta se umaknili s hišnega praga in vsa družba je odšla v hišo in se posedla v sobi okrog velike mize. Domačica in Zika sta znosili na mizo jedi in pijače in povpraševanja in pripovedovanja ni hotelo biti ne konca ne kraja.

Contieri, Jelovšek in Mencinger so zopet in zopet pripovedovali, kako so vsi obkolili vojake, ki so se bili ustavili v neki gostilni blizu Novega mesta, kako se je vnela med njimi in vojaki prava bitka, v kateri so pa vojaki, ki jih je bilo komaj osem, bili hitro premagani. Drug za drugim so bili razoroženi in so se umaknili proti hlevu, pred katerim se je vršil boj, zbežali so v hlev in

zaprli vrata in jih zapahnili. Voz z zvezanimi «novaki» je ostal vprežen pred hlevom. Contieri se je s pištolo v roki nastavil pred vrata gostilniškega hleva; tačas pa so drugi oprostili ujetnike vseh vezi, iz kolarnice so izvlekli lahek kmetiški voziček, posadili «odrešence» nanj, vpregli predenj vojaške konje, pobrali še vojaške muskete, ki so bile zložene spredaj na vojaškem vozu, in — hajdi! so se vzpeli vsi na konje in z «odrešenci» vred zdirjali po cesti nazaj proti Ljubljani. Ker so bili konji že izmučeni, so se morali kmalu ustaviti in jim privoščiti daljši oddih; zato so se zapoznili in se vrnilo šele zvečer v Ljubljano. Vojaki jih niso zasledovali. Zbali so se, ker jih je bilo premalo proti tolikšnemu številu dijakov.

«Ali je kdo mrtev?» je vprašal Franchi.

«Izmed naših nihče», je odgovoril Boštjan. «Samo tisti vojak, ki je stražil voz pri hlevu — tistega je podrl strel iz Contierijeve pištole. Padel je — pa nismo imeli časa, da bi se potem še brigali zanj, ker so takoj planili iz gostilne ostali vojaki.»

«In vi ste močno ranjeni, gospod slikar?» se je obrnila gospa Ana proti Mencingerju, ki je ves večer le malo govoril.

V Mencingerjev blede obraz je stopila lahna rdečica.

«Saj res!» je vzkliknil Contieri še predenj je zinil Mencinger. «Gospa mojstrovka imajo prav dobro mazilo za rane. Pojdite, gospod slikar, gospa vam bodo prevezali rano!»

«Le pojdite z menoj!» je povabila Misljeva žena. «Zgoraj imam mazilo in obveze tudi. Zika! Vzemi kanglo, pa pojdi po sveže vode k vodnjaku, da odmočimo cunjo, ki je zdaj na rani.»

«Ali naj grem po padarja — rana je precej velika», se je ponudil Jelovšek, ki se je zbal za prijatelja.

«Ni potreba,» ga je zadržal Contieri, «gospa mojstrovka so najboljši padar. Kadar se kdo izmed nas rani pri delu — in to se zgodi pogostokrat — vselej nam pomagajo gospa mojstrovka. Le brez skrbi bodite! Najprej vi, gospod slikar, potem naprosim še jaz pomoči.»

Mencinger je odšel z domačico, Zika pa je skočila po vodo. Ko je prinesla polno kanglo navzgor v spalnico, je obstala pri vratih in vsa soba ji je zaplesala pred očmi.

Na stolu je sedel slikar — bela srajca mu je bila vsa oblita s krvjo.

«Nalij vode v skledo!» je velela mačeha.

Zika je pristopila in vlila — v širokem curku — po tleh.

«Ne bodi vendar nerodna!» je vzkliknila gospa Ana. Ali opazila je, kako se Ziki tresejo roke in videla je debele solze, ki so lile dekletu po licih.

«Pojdi in pokliči Contierija, da mi pomaga!»

In vzela je Ziki vodo iz rok.

Omahovaje je odšlo dekle.

«Taka nežna gospodična, ki joka in omedleva, če vidi kri, ni, da bi obvezovala rane», se je jezila gospa Mislejevka, ko je Zika zaprla vrata za seboj. «Ne vem, kaj ji je danes. Saj mi je že večkrat pomagala, pa se ni še nikdar cmerila.»

Mencinger se je nasmehnil, čeprav mu je gospa baš trgala obvezo z rane.

— — — — —
— — — — —
— — — — —

Bilo je še zgodaj zjutraj. Na trgu pred magistratom so se prerivale okoličanke z jerbasi in košarami in koši.

Na drugi strani trga so prodajalke soli postavljale svoje stojnice.

Vrišč in zmerjanje in zabavljanje in smeh in ropotanje ročnih vozičkov je napolnjevalo trg.

Vodnjak in okrog njega pestre noše okoličank in živobarvni jerbasi z najrazličnejšo vsebino in v ozadju — okoli magistratnega poslopja — vse oblito z rumenim bleskom jutranjega solnca — bila je slika, vredna slikarjevega čopiča.

Istih misli je bil pač tudi mladi slikar Valentin Mencinger, ki je stal na oglu Špitalske ulice, ves zatopljen v vrvenje pred seboj. S polzaprtimi očmi je motril živo sliko, opredeljeval barvne lise, v duhu mešal barve, študiral sence — — — Pa se mu je zazibala pred očmi lisa, zlatobela, v solncu se lesketajoča, kakor svilena.

Sunkoma je iztegnil vrat — odprl oči — ona! — Zika!

V dveh skokih je bil čez cesto pri vodnjaku, a premislil se je. Zadržal je korak, se ustavil pri krakovski cvetličarki in izbral dve krasni vrtnici, rumeni z rdečkastim sijajem v osrčju.

Z rožama v roki ji je šel naproti, oziraje se po jerbasih kakor drugi kupci.

Ni ga še zapazila. S košarico v roki je stopala od prodajalke do prodajalke. Temnomodrozeleno obleka je delala njeno polt še bolj belo, obraz še bolj bled.

Zdajci je obstala tik pred njim.

Globoko se ji je priklonil.

Dvignila je pogled. V očeh ji je vztrepetalo. Toplo je zasijalo v njih. Okrog usten je legel nasmeh, poln sreče. V lica je stopala rahla rdečica.

Le nekaj trenutkov — neizmerno srečnih — sta zrla tako drug v drugega. Potem je rdečica izginila iz njenih lic. Povesila je oči in zašepetala tresočih usten:

«Dobro jutro!»

In hotela je stopiti mimo njega.

Mencingerja je zmedla ta nagla izprememba. Videl je, kako ji je ugasnila luč v očeh in kako ji je legla na obraz bolešt.

Obrnil se je in stopil za njo.

«Gospodična Zika!»

Ozrla se je, a ni mu pogledala v oči.

«Ali jim smem ponuditi te rože?»

Rahel nasmešek, kakor jok, ji je izpreletel obrazek. Iztegnila je roko. «Hvala!» je dejala komaj slišno in nadaljevala pot ob vrsti prodajalk.

Mencinger je stopal tik za njo.

«Gospodična Zika, ali jih smem nekaj vprašati?»

Napol je obrnila obrazek proti njemu in se ustavila. Stala sta za vodnjakom.

«Tukaj sva se prvokrat videla,» je iztegnil Mencinger roko in pokazal na vodnjak, «ali še pomnijo?»

Nasmehnila se mu je, a opazil je solze v njenih očeh.

Nekaj mrzlega mu je izpreletelo hrbet. Bal se je odločitve in težko mu je prišlo iz ust:

«Zakaj so tako žalostni, gospodična Zika? Ali nimajo zaupanja do mene?»

Še bolj je sklonila glavo. Videl je, kako se je z vso silo premagovala, da ni izbruhnila v glasno ihtenje. Molče sta stopila mimo vodnjaka in preko ceste ter zavila v Špitalsko ulico in nato v ozko ulico za meščanskim špitalom. Tam se je ustavila, dvignila pogled, poln solz, in šepetala:

«Oče so dejali, da — — da — bo por—poroka še ta predpust...»

Mencinger je odstopil. Pred njim je zazijal prepad. Zgrabil jo je za roko in jo stresel, da je zastokala.

«Zika! To ni mogoče!»

Rahlo mu je izvila roko in segla v nedrije po robec, da si obriše solze. Še enkrat ga je pogledala, toplo in dolgo in mu pomolela roko.

«Z Bogom!» je dejala preprosto. Vse njeno srce in vse, kar bi mu bila rada povedala, je zvenelo iz njenega raztrganega glasu.

Nemo je dvignil njeno ročico k ustom in pritisnil nanjo dolg poljub.

Izvila se mu je, odhitela s sklonjeno glavo po ulici tja proti mesnicam, ki so stale za škofijo.

Slikar je stal in zrl za njo, dokler ni izginila med kolibami.

Čez zimo je delo v stolnici le počasi napredovalo. Mojster Quaglia se je pritoževal o mrazu, prsti so mu drevneli, čeprav je stal na odru v debelem kožuhu in mu je ob strani vedno gorel ogenj na malem ogljeniku, da si je lahko včasih ogrel roke.

Njegova učenca, Jelovšek in Mencinger, sta prihajala v stolnico le za nekaj ur na dan. Kopirala sta zdaj to zdaj ono mojstrovo fresko; sicer pa sta večinoma slikala doma, v podstrešni sobici, ki sta jo dobila v Hrenovi ulici. po posredovanju mojstra Franchija.

Hišica, kjer sta stanovala, je bila last upokojenega duhovnika Janeza Antona Ufareka, dolgoletnega znanca zvonarjevega.

Ufarek, že prileten mož, je prej stanoval v hišici sam. Gospodinjila mu je njegova nečakinja Marija Ana — Marjana jo je klical —, o kateri so zlobni jeziki govorili, da je njegova hči. Pa naj bo temu kakorkoli, resnica je ta, da je bil gospod Anton dober človek in mu je Marjana bila kakor po obličju tako po srcu popolnoma podobna.

Oba sta bila skoraj do solz ganjena, ko jima je Franchi pravil o vztrajni delavnosti, o nadarjenosti obeh Quaglijevih učencev in o pomanjkanju, v katerem živita. Takoj sta bila oba, gospod Ufarek in Marjana, pripravljena, da čez zimo vzameta «ubožčka» pod streho, da jima odstopita podstrešno sobico, da bosta vsaj na gorkem.

Sicer sta se nekoliko čudno spogledala — Marjana in njen gospod stric — ko sta nekega včera prišla «ubožčka» v spremstvu Franchijevega nečaka študenta Boštjana — takih odraslih gostov nista pričakovala. Mislila sta, da jima Franchi pošlje dva dečka največ šestnajstih let, pa sta stopila pred njiju dva odrasla mladeniča.

Gospod Anton je, sedeč pri oknu, odložil brevir in očala in gospodična Marjana je položila šivanje iz rok in stopila gostom naproti. V svojem presenečenju je zaman iskala primernih besed «ubožčkoma» v pozdrav.

Pa že jo je prehitel gospod Anton in začel proti globoko se klanjajočim gostom:

«Da, tako. Ampak — —»

To je Marjano vzdramilo in brž mu je prerezala besedo:

«Gospod Boštjan ste gotovo pripeljali gospoda slikarja, ki bosta pri nas stanovala?»

«Da, častita gospodična Marjana.»

Marjana je pristopila in podala vsakemu roko.

«Gospod slikar Valentin Mencinger... Gospod slikar France Jelovšek...» je predstavljal mladi Franchi z uglajenim kavalirskim poklonom, kakor so jih očetje jezuiti vcepljali svojim gojencem.

Mencinger in Jelovšek sta se poklonila nekoliko manj uglajeno, pa nič manj globoko, najprej gospodični, potem še staremu gospodu.

Velečastiti je nekaj zagodrnjal — ali je bil protest ali pozdrav — tega niti Marjana ni razumela. Ozrla se je na svojega strica, potem pa se resolutno obrnila h gostoma:

«Gospoda naj se kar potrudita navzgor! Sobica je pripravljena. Lahko odložita svoje reči. Gospod Boštjan mi gotovo stori to uslugo in pelje gospoda gori.»

«Prav rad, gospodična Marjana», se je priklonil študent.

Odropotali so vsi trije po ozki obokani veži in strmih ozkih lesenih stopnicah.

«Hm, mhm, ampak — prav za prav — —» je pričel rejeni gospod Anton, ko je Marjana zaprla za njimi vrata.

«No, kaj, gospod stric?»

«Hm, mislil sem — nisem vedel, da so fantje že — hm — —»

«Tako veliki, kajne? Ha! Ha! Tudi jaz ne, striček. Pa kaj hočeva?» se je hudomušno nasmehnila Marjana. «Saj zato sta lahko vseeno pridna in poštena. In podpore potrebna sta tudi. To jima že vidim na oguljenih, ponošenih oblekah.»

«O, da. Hm. Ampak —»

«Ampak?»

«To vendar ne pojde. Kaj poreko ljudje. Ti si še premlada.»

«Premlada! Joj!» Marjana se je zavrtela in plosknila z rokami nad glavo. «Premlada! Gospod stric, ali so pozabili, kdaj sem bila rojena? Najmanj pet ali šest let sem starejša od teh mladeničev — tri pa prav gotovo. O, gospod stric, naj se kar potolažijo — jaz jima ne zmešam glave.»

«Ti njima ne, ampak —»

«Ampak onadva meni? Ha! Ha! Ha! Tako staro dekle se vendar ne bo zaljubilo v tako mlado kri! Ne, gospod stric, kar brez skrbi naj bodo! Marjane ne zmeša vsak slikarski učenček.»

Gospod Anton je segel po očalih in po brevirju. Nekaj je še zagodrnjal, kar se je slišalo kakor «Vederemo!» ali nekaj podobnega. Zatopil se je zopet v svoje čtivo.

Kmalu se je vrnil mladi Franchi, potrkal je na vrata, jih odprl in želel: «Lahko noč!»

Fant je odšel.

Marjana je zložila šivanje in istotako želela: «Lahko noč!» Odšla je v svojo sobico na drugi strani veže. Še dolgo je slišala nad seboj ropotanje in brbljanje obeh fantov.

Tako sta Mencinger in Jelovšek prišla v hišo gospoda Antona in pod zaščito gospodične Marjane.

Že vso zimo — odkar je stanoval v Hrenovi ulici — je Mencinger prihajal vsako jutro ob istem času mimo Mislejeve hiše. To je bil čas, ko je Zika pospravljala v pritlični sobi.

Pozdravila sta se skozi okno, včasih izpregovorila nekaj besed o delu, o vremenu, o dnevnih novicah in — ločila sta se z dolgim pogledom. V posete Mencinger ni več zahajal. Premučno mu je bilo gledati, kako samozavestno se suče Robba okrog dekleta.

Nekega jutra v začetku februarja je zaman gledal po zaprtih oknih. Ni je bilo.

Ali — ko je zamišljen stopal po vegastem tlaku ob hišah Starega trga — je nenadoma stala pred njim; stopila je bila iz Franchijeve hiše. Skoraj da se je je prestrašil.

Tudi ona njega.

Povešenih oči se je stisnila k hiši in hotela mimo njega. Zastavil ji je pot z naglim poklonom.

«Gospodična Zika! Tako hitro so se zadnjič pri oknu poslovili, da nisem utegnil zbrati misli. Ali so prišli gospa mama v sobo?»

Zika je odkimala.

«Ne — — Robba — —» ji je prišlo obotavljaže iz ust. Njega je zbolelo, da se je zganil.

«Gospodična Zika — ali mora biti tako? Ko bi pomagal gospod boter?»

Zika je vzdihnila in stresla z glavo, ne da bi ga pogledala.

«Zdajle sem ga prosila — —»

«In — kaj?» je planil.

«Nič. Sramota bi bila...»

Glas se ji je odkrhnul. Še bolj je povescila glavo in drsala z nožico po tleh.

Njegov pogled se je vsesal v njen blede obrazek.

Prijel bi jo, stisnil k sebi in šel z njo daleč — — daleč — — tja, kjer ni ljudi, ni očetov, ni botrov, ni zastarelih meščanskih običajev in trdih zakonov, ni zadrug in ni pomočnikov — — — Daleč bi šel z njo, tja v veliko, lepo božjo naravo, domov, v hribe, v Bohinj — — v planine — — visoko — — proč od vseh ljudi — — — ljudje bi ostali globoko — globoko tam spodaj, on pa bi pil čisto, veliko lepoto — — z njo — — —

«Jutri — odkrijejo spomenik — —»

Ihtenje ji je vstajalo v grlu. Dvignila je pogled — ves solzan, podala mu je roko, se odtrgala in odhitela po ulici.

Mencinger je nadaljeval pot po trgu.

«Jutri — jutri —» mu je brnelo v ušesih. Vedel je, kaj pomeni ta «jutri».

«Ko končamo spomenik, bo poroka», je nekoč rekel mojster Mislej — in zdaj ni več izhoda, ni pomoči.

Zaman mu begajo misli. Nikjer upanja, da bi se ustavil ob njem. Franchi? Tudi on je vkovan v železne spono meščanskih zakonov in običajev.

O, da bi bil on, Valentin Mencinger, že umetnik, da bi ga slavili in občudovali. Prijel bi Ziko za roko in stopil pred vse te ljudi in dejal: «Moja je in moja ostane!»

Kdo bi še potem stresal z glavo? Kdo se mu upiral? Slavnega umetnika bi vsi oboževali, ga spoštovali in mu vse dovolili, vse dali.

«Ali — — kaj je tem ljudem Valentin Mencinger! Ničla. Ničesar nima, ničesar ne zna. O, kako bi ga zasmehovali, ko bi vedeli, da je dvignil oči do nje — hčerke uglednega meščana in mojstra!

Izgubljena! Vdaj se v to! Izogibaj se je! Ne muči je! Mar ne vidiš njenega trpljenja?

Od tistega dne ni Mencinger več hodil mimo Mislejeve hiše. Pohajal je na delo skozi Florijansko ulico.

In delal je. Delal, da uduši, kar mu je trlo dušo. Delal je od prvega svitanja in ves dan in še pozno na večer je pri brleči lojevki rezal v les ali v baker.

Po posredovanjih hišnega gospodarja, gospoda Antona in gospodične Marjane se mu je posrečilo, da je prodal nekaj slik, kopij iz stolnice, pa tudi že nekaj originalnih študij. Ljudem so ugajale njegove sočne in vendar lepo ubrane barve, njegove mehke odtenjave, njegove odločne poteze.

Prijatelj Jelovšek se je divil njegovemu napredku.

«Kam pa dirkaš?» se je norčeval. «Če misliš, da bom tekmoval s teboj, se motiš. Itak me prekosiš, kaj se bom napenjal! Kadar boš velik, dovršen umetnik, me morda vzameš za pomočnika, da ti bom platno napenjal in barve mešal.»

«Prismoda!» ga je zavrnil Mencinger, ne da bi prenehal sukati čopič.

Oni ga je pa le skrivaj ošvignil s pogledom, polnim skrbne ljubezni — saj je vedel, oziroma slutil, odkod ta mrzlična prijateljeva delavnost.

— — — — —
Nekega jutra — mrzlo je bilo, čeprav je sijalo solnce — je dejal Mencinger, stopivši z Jelovškom iz hiše:

«Ali greva okrog Gradu, čez Kurjo vas nekoliko na izprehod?»

Bile so prve besede, ki jih je izpregovoril to jutro. Jelovšek, ki se je bil že privadil prijateljevi molčečnosti, se je začudil?

«V takem mrazu? No, pa pojdiva, saj je sneg suh in, če hitro stopiva, se ogrejeva.»

Zavila sta skozi Karlovška vrata.

Molčala sta, vsak v svoje misli zatopljena. Sneg jima je škripal pod nogami.

Mencinger je stopal s sklonjeno glavo. Včasih jo je dvignil, prsi so se mu vzbočile, globoko je vzdihnil, kakor da bi hotel odvaliti z duše težko breme.

Prijatelj ga je od strani pogledoval. Vedel je, kaj tovarišu stiska srce. A molčal je. Poznal je Mencingerja.

Tako sta molče stopala med lesenimi kolibami široko raztresene Kurje vasi in potem pod golimi kostanji drevoreda. Na tem ali onem drevesu je njun korak splašil vrano, da je prhutaje odletela in stresla oblak drobnega snega z vejevja.

Skozi Poljane sta slikarja prišla zopet do mestnega obzidja, do mogočnih Frančiškanskih vrat. Na Gradu je bila ura devet, ko sta šla mimo frančiškanske cerkve proti stolnici.

Tedaj se je začulo od magistrata glasove trobent in piščali. Ljudje so postajali, da počakajo godce. Nekaj otrok je drevilo proti magistratu, godcem naproti.

Jelovšku je zastala noga. Mestni piskači? Poročni sprevod? Prestrašen je pogledal prijatelja, ki je zamišljen stopal čez ulico proti cerkvi.

Že je tudi Mencinger začul piskanje, ozrl se je.

Jelovšek je stopil korak naprej, da mu zakrije pogled na bližajoči se izprevod — — prepozno.

Silno pobledelo prijateljevo obličje je jasno govorilo: Mencinger je spoznal svate, spoznal je nevesto — Ziko.

Jelovšek mu je položil roko na laket in ga s silo potegnil med drugimi ljudmi s seboj v cerkev. Da bi se bila umaknila po drugi poti, je bilo prepozno. Svati bi ju bili opazili. Trdo je držal Mencingerja za rokav in ga vlekel v tretjo kapelico, kjer je bil postavljen oder mojstra Quaglia. Kapelica je bila s surovimi deskami zaprta, da radovedneži niso preveč nadlegovali mojstra med delom. Tam je potisnil Jelovšek prijatelja skozi lesena vrata in še sam stopil za njim.

Mojstra še ni bilo na delu.

Pred oltarjem se je Mencinger sesedel na leseno stopnico in položil glavo na kolena.

Jelovšek je splezal na oder in se delal, kakor da verno motri mojstrovo začeto delo. Ali gledal je, pa ni ničesar videl.

Srce mu je močno utripalo. Bal se je za prijatelja. Ni se ga upal pogledati.

Zdajci — tu so.

Jelovšek je sedel na oder, sklonil je glavo in bingljal z nogami.

Po cerkvi je zadonelo živahno klopotanje z lesenimi petami — svatje so prihajali.

Mrmranje in šepet — bržkone kritika gledalcev.

Tihota.

Dršajoči koraki od nekod.

Lahek žvenket.

Brbljanje — morda molitev?

Polglasen govor — ali čitanje? Dolgočasno, enakomerno teko besede — — — Jelovšek ni razložil, ni razumel nobene. Da bi bil že konec! Konec!

Zdaj — pogovor? — — vprašanje — odgovor?

Nehote je ušel Jelovšku pogled na tovariša.

Nepremično je sedel Mencinger na oltarjevi stopnici, glavo globoko sklonjeno na kolena, da so mu gosti, naravni kodri zakrivali ves obraz. Z eno roko je oklepal kolena, z drugo je mečkal klobuk, ki je ležal poleg njega na oltarjevi stopnici.

Zopet nemir tam v cerkvi. Drsanje — klopotanje — — — konec?

Jelovšek je zlezel z odra in si popravil obleko, ponošeno, oguljeno. Vedno bolj zamolklo je prihajalo s ceste piskanje svatovskih piskačev, odšli so.

«Ali greva?» je pozval Jelovšek.

Mencinger je dvignil glavo in, ne da bi pogledal prijatelja, je vstal in pobral klobuk. Jelovšek je odprl preprosta, iz desk zbita vrata pregrade in tovariš je stopil omahovaje za njim.

Kakor da se razume samo ob sebi, ni krenil Jelovšek v zakristijo, kjer sta imela spravljene vse potrebščine za delo, temveč se je obrnil naravnost iz cerkve.

Zunaj je prijel Tineta pod pazduho in posrečil se mu je brezbrizen ton:

«Pa sva jim le ušla, da naju niso videli. Ampak mraz je v cerkvi. Vraga, danes bi pa ne mogel držati čopiča. Hajdiva v kavarno. Privoščiva si tople kave, da se ogrejeva. Ali ti je prav?»

«Prav.»

Naaskavo je prišla beseda iz grla.

Zavila sta v temno Špitalsko ulico. Postala sta pred nizkimi vrati, kjer so ozke stopnice vodile v podzemeljski prostor.

«Caffé Peter Šeki» je visel začrnel napis nad vrati.

Vstopila sta v temačen, z lojevkami le slabo razsvetljen prostor.

Kavarna ob tej uri ni imela bog ve kaj gostov. Prijatelja sta sedla k mizi blizu peči.

«Tu naju ne bo zeblo», se je zadovoljno smejal Jelovšek.

Ko se je kadila pred njima kava, je vprašal, da bi spravil prijatelja v ravnotežje:

«Kaj misliš, ali pride danes mojster na delo?»

In ker je Mencinger le dvignil ramena, je pristavil:

«Najbrž ga ne bo. Preveč je zmrzljiv. Lahi niso vajeni takega mraza, kot ga imamo pri nas.»

Oni je samo prikimal.

Jelovšek se mu je primaknil.

«Čuj, Tine, kako pa prav za prav misliš? Ali bova šla v jeseni s Quaglio — ali ne?»

«S čim neki?» se je trpko izvilo onemu.

«O, tudi drugi gredo po svetu s praznim žepom!»

«Rokodelci! Mazači, ki jim ni do tega, da bi resno študirali. Kje pa boš jemal čas za študije, ako moraš venomer skrbeti za želodec?»

«No, nekaj prostega časa si vendar utrgava!»

«Eh! Ne zidaj gradov v oblake!»

«Zakaj? Quaglia sam je rekel, da nama pomore, kolikor bo v njegovih močeh.»

Mencinger ni odgovoril. Le sunkoma je okrenil glavo in se zagledal proti oknu.

Dolgo sta oba molčala. Kavarnar, debeluhasti gospod Peter Šeki, jima je prinesel časopis — edini, ki je takrat izhajal v Ljubljani. Mencinger ga je odklonil. Jelovšek pa je segel po njem in si primaknil svečo.

Tako sta sedela dobro uro. Eden je podpiral glavo in zrl proti oknu, drugi je čital časopis.

Naposled je Jelovšek odložil časopis in poklical natakario, da plača.

«Pojdiva pogledat, če je mojster na delu, ali se je res zbal mraza», je predlagal Jelovšek, ko sta stopila na ulico.

Na oglu Špitalske ulice je Jelovšek postal in se ozrl. Poglej no, ali ne gre tam mojster Franchi?»

Tine se je zdrznil.

«Kje?»

«Tam mimo magistrata. Zdaj pojde čez trg.»

«Menda je res.»

«Je. Ampak čudno — —»

«Kaj?»

«Čudno, da ni šel v — — hm.»

«Da ni šel v svate, misliš? Zares čudno! Ha! Morda zato tako teče, ker se je zapoznil.»

Grenak nasmeh je šinil preko Mencingerjevega obraza. Spomnil se je, kako je zvonar zavrnil Zikino prošnjo.

Šla sta mimo škofijskega dvorca. Tedaj je stopil iz ene izmed nasproti ležečih hiš gospod v živorumenem plašču.

«Glej ga!» je vzkliknil Jelovšek in obrnil korake čez cesto gospodu naproti.

«Buon giorno, buon giorno, signori!» je odzdravljajal gospod in živahno mahal s palico. Bil je slavni mojster Giulio Quaglia. «Prav zdajle sem vaju hotel poiskati», je nadaljeval v brbljajoči laščini. «Pri meni je bil gospod Franchi — saj ga poznate, signori, ali ne?»

«O, seveda.»

«No, on je bil pri meni in je vprašal, kako je z vama, gospoda moja. Če sta res nadarjena, vztrajna pri delu in podobno. Eno uro je bil pri meni, da. In povedal sem mu vse in vaju hvalil, hvalil. Pa je dejal, naj gospodoma sporočim, da ga obiščita jutri proti večeru. Jutri proti večeru, je rekel...»

Quaglia je tolkel med pripovedovanjem Jelovška z okroglim ročajem svoje palice po prsah.

«Proti večeru, signori. Mislim, da je mož petičen, da se zanima za umetnost. Signori, želim vama vso srečo! A reviderci!»

Priklonil se je kratko in hitro dvakrat, trikrat zaporedoma in odkorakal proti trgu, ne da bi poslušal Jelovškovo zahvalo.

Mencinger se je le na lahko priklonil in s temnim pogledom zrl za njim.

«No, brate, ali ti ni vseč to sporočilo? Tine!»

Mali Jelovšek je pograbil prijatelja pod pazduho.

«Tine! Sreča naju išče. Boš videl, da pojdeva na jesen v Italijo. Franchi ima gotovo kakšno večje naročilo za naju.»

«Hajdi k vragu s tvojim Franchijem in njegovo srečo! Ha! Ha! Sreča! On ti jo prav gotovo prinese na krožniku. Meni jo je že — ha, ha!»

Jelovšek je prestrašen pogledoval prijatelja. Ubogi Tine! In ta nesrečna svatba!

Drugega dne pa je Jelovšek stal sam pred Franchijem. «Pojdi za nekoliko časa ven, Boštjan», je velel zvonar svojemu nečaku, ki je prišel, da pozdravi mladega slikarja.

Boštjan je odšel z vljudnim poklonom.

«Tako, mladi gospod, zdaj pa mi povejte, zakaj prihajate sami? Kje je vaš prijatelj?»

«Prosil me je, naj ga oprostim. Ni — ni mu mogoče priti.»

Ostro se je zapičil zvonarjev pogled v slikarjeve oči. Potem je zamahnil z roko.

«Prosim!» je pokazal na stol.

Mahoma pa je prijel mladeniča za roko in ga zopet prodirno pogledal in dejal počasi:

«Vaš prijatelj ni hotel priti. On je jezen name. Od mene noče ničesar sprejeti — kajne?»

«O, gospod mojster — —»

«No, no. Bo že tako. Vem tudi odkod njegova jeza. Vam to lahko povem, ker ste njegov prijatelj. To vam je itak znano, da je zaljubljen v Mislejevo hčer — zdaj Robbovo ženo?»

Jelovšek se je molče priklonil.

«Tudi meni je bilo znano, že dolgo sem ju opazoval. Ziko ljubim kakor svojega otroka, ne uide mi na njej nobena izprememba. Videl sem, da ga tudi ona ljubi. In tega je teden dni, ko mi je ona sama to priznala in me prosila, naj ji pomagam, da je oče ne bo dal Robbu za ženo.»

Franchi se je nalahno nasmehnil in nadaljeval mencaje osivelo brado med prsti:

«Rad bi bil storil otroku vse — le tega ne, kar bi bilo njej sami v škodo. Če bi vedeli, kako jo imam rad, bi

razumeli, da me je resnično srce bolelo, ko sem ji moral odreči svojo pomoč. Ker tu zame ni nikakega dvoma, Robbi jo zaupam mirnega srca. On je velik umetnik. Krasna bodočnost ga čaka. Prevezel bo Mislejevo delavnico in moja Zika bo imela vedno vsega v izobilju. Kaj pa bi ji mogel nuditi vaš prijatelj?»

Jelovšek je vzdihnil in sklonil glavo. Resnica! Taka zveza je bila nemogoča.

«Kako bi ugleden meščan in rokodelski mojster, kakor je mojster Mislej, mogel biti toliko nespameten, da bi svojo hčer pahnil v revščino in sramoto! Vsa Ljubljana bi ga obsojala. Mojstrova hči, ki ne dobi ženina v očetovi zadruzi, ni nikdar nič prida. In — ali ne mislite, gospod slikar, da bi bila taka zveza tudi vašemu prijatelju v pogubo?»

«Ne vem, kako mislijo gospod mojster — — —» se je obotavljajal Jelovšek.

«Takoj vam razložim. Bil sem včeraj pri vašem mojstru, slikarju Quagliu. Povedal mi je odkrito, da je Mencinger zelo nadarjen, tudi zelo priden in vztrajen, da se pa mora še mnogo, mnogo učiti, dokler doseže mojstrstvo. Treba mu je dobre šole, potem lahko postane čez nekaj let izvrsten umetnik. Obetal mu je lepo bodočnost. Ampak — če bi se mu obesila za pete žena? Ali bi mogel doseči svoj cilj? Ne, ne bi ga. Življenje, borba za kruh, bi ga zmlela in potlačila še preden bi dosegel svoj višek. Je resnica?»

Počasi je prikimal Jelovšek:

«Resnica.»

«No, vidite! Vedel sem, da mi pritrdite. In zdaj še nekaj: Ko sem zavrnil moji Ziki prošnjo — ne smejte se, ker pravim moji Ziki — ona je s srcem in dušo

bolj moj otrok nego otrok svojega pravega očeta; od rojstva sem jo negoval, jo pestoval in učil in skrbel zanjo. Torej — ko sem ji zavrnil prošnjo, sem ji tudi povedal, zakaj. In, da sem jo utolažil, sem ji obljubil, da njena ‚žrtev‘ — kakor jo je ona imenovala — ne bo zaman, temveč bo ona pomagala Mencingerju do njegovega cilja, ako se mu odreče. Obljubil sem ji, da poskrbim zanj, za njegovo temeljito umetniško izobrazbo. ‚Kadar bo slaven umetnik, ti bo hvaležen, da si se mu odrekla‘, sem ji dejal. Jokala je, vendar je odnehala in šla. In ko je odšla, sem gledal skozi okno za njo in sem videl, da sta se pred hišo srečala z Mencingerjem. Nisem slišal, kaj sta govorila, pa menda mu je povedala, da sem ji odrekel pomoč. Ločila sta se vsa potrta — in odtod menda mržnja mladega gospoda do mene.»

«O, ni mržnja — —»

«Pa je nekaj podobnega — no, to je postranskega pomena. Morda je tako še bolj prav, da ste prišli Vi sami. Tole sem vam hotel povedati: Kadar se bo mojster Quaglia odpravljaj v Italijo, pridite k meni, izročim vam denar, da bosta vidva lahko brez skrbi potovala ž njim in se bo Mencinger lahko posvetil nekaj let samo študijam.»

«O, gospod mojster! Kako — —»

«Nič! Ne zahvaljujte se mi. Zahvalo dolgujete edinole Ziki. To je poročno darilo, ki sem ji ga obljubil. Seveda ji ne smete nikdar omeniti, da sem vam vse to povedal. Bilo bi ji mučno. Pa tudi vašemu prijatelju ne povejte ničesar, dokler bom živ. Mislim, da bo bolje tako; kaže, da je precej ponosen in trmast in bi še napravil kakšno neumnost. Recite, da vam je dal denar — no, kdor hočete, samo ne jaz. Še nekaj: Morda mi napravita vsak

po eno kopijo kakršnekoli Quaglijevih fresk? Da? Če Mencinger noče, naj pa pusti. Ga bova že ukanila, kaj? He! He!»

«Gospod mojster! Kako sem jim hvaležen!»

«Ali vam nisem rekel! Meni nobene zahvale! In Ziki seveda tudi ne! Pozdravite prijatelja! Z Bogom!»

Zvonar je podal mladeniču roko in Jelovšek se je globoko priklonil in pritisnil na njo poljub.

«Bežite no!» ga je potrepljal Franchi po rami in ga skoraj porinil skozi vrata ter jih brž zaprl. Za trenutek je še postal pri vratih ter poslušal, kako je slikar odhajal po stopnicah; nato je potegnil z roko preko čela in stopil po sobi.

Dvakrat — trikrat jo je premeril z na hrbtu prekrižanima rokama. Postal je pri kaminu, se zleknil v naslanjač poleg njega, se zazrl v ogenj in zamislil.

Zopet mu je stala pred očmi Zika, kakršna je bila včeraj, na dan svoje svatbe. Njene bele, temnoobrobljene oči so sijale prozorno, brezizrazno, kakor da gledajo vedno preko vse okolice v neznano daljavo. Bledi, ozki obrazek je bil bel kot snežnobela rutica, položena ji v gubah okrog ramen. Ničesar se ni ganilo v tem obrazu, kakor da ni več življenja v njem.

Tesno je bilo zvonarju, kadarkoli jo je pogledal.

In na večer se je poslovila od svatov, od očeta in mačehe z istim okamenelim obrazom, z istimi v praznino strmečimi očmi. Ko pa je podala roko njemu, Franchiju — tega ne bo nikdar pozabil — kako se je tedaj nekaj razvozljalo v njenem pogledu, kako temne so postale njene oči, kako se je potreslo vse v njenem bledem obrazku, kako je zaihtela — — se ga oklenila.

On jo je pogladil po belozlatih laseh — tolažilne besede ni vedel nobene.

Robba, ki je stal poleg, se je nestrpno prestopal.

Tedaj je Franchi rahlo odrinil dekle. Ali še enkrat se ga je oklenila in mu šepnila med ihtenjem:

«Botrček, ali bodo storili, kar so mi obljubili?»

Prijel jo je z obema rokama za glavico, ji pogledal v solzne oči in dejal svečano:

«Zikca, moja obljuba mi je sveta.»

Poljubil jo je na čelo in jo izpustil.

Robba ji je ponudil roko...

O, kaj bi dal zvonar za to, da bi bila ljubljena srečna!

Zopet mu je stopila pred oči — še majčken, šibak otročiček. Kako je iztezala ročice proti njemu: «Pud bote!» ga je klicala.

In on je ljubil tega otroka — kakor bi ljubil lastnega — zakaj? O, že davno si je bil to priznal — le zaradi nje — otrokove matere. Kako je bil otrok podoben materi, in vendar je bila Zika vsa drugačna po svojem značaju: Imela je vse ono, kar je nekdanj ljubil na njeni materi, pa ničesar takega, kar je pozneje sovražil in zaničeval na njej.

Ko bi mati bila nekdanj po svoji duši taka, kot je zdaj njena hči! — — — Morda je bolje tako, da ni bila.

Jelovšek pa je zamišljen stopal proti domu.

«Kaj naj rečem Tinetu, da mi bo verjel in sprejel denar?»

In spomnil se je:

«Gospodično Marjano naprosim, da mi pomaga iz te zagate. Njej izročim denar in ona naj ga ponudi Tinetu kot posojilo.»

Pospešil je korake.

Bilo je zjutraj.

Mojster Mislej je sedel z odejo preko kolen v pritlični sobi na oguljeni zofi. Glava mu je lezla na prsi. Oči so izpod visokega čela topo zrle proti pragu široko odprtih vrat.

Skozi vrata je prihajalo iz kuhinje šklepetanje posode in z dvorišča so odmevala po hiši kamnoseška kladiva.

Včasih je mojster dvignil glavo in pogledal proti oknu. V porumenelem vdrtem licu se je izražal nemir. Roke — vse shujšane od boleznj — so gladile odejo, popravljale lasuljo, se igrale s skodelico, ki je stala pred njim na mizi.

— — — Zakaj danes ne pride na delo? Ali je zaspal? — — Vedno je prvi. Danes so že vsi prišli po veži, le njega ni, njega, Robbe, prihodnjega gospodarja! — — Kdo bo delavcem odkazal delo? Gotovo jih polovica postopa tam zunaj. Razgovarjajo se in tratijo čas. O, da bi on, Mislej, ne bil bolan! Ali kako naj nadzoruje delavce, ko ga vsak korak, vsak gib tako boli! Bliža se mu pač konec, da konec — — —

Nervozno je zgrabil bolnik palico, ki mu je slonela ob zofi, vrgel je volneno odejo z nog, se z eno roko uprl

bo mizo, z drugo ob palico in počasi vstal. Obraz se mu je spačil od bolečin, ko se je vzravnal.

Napravil je jedva tri korake proti vratom in obstal. Po veži so se čuli koraki, pa ne moški. Zika je pogledala v sobo.

«Dobro jutro, gospod oče!»

Vstopila je z veliko košaro v roki, odpravljena, da gre na trg. Bila je še vedno iste šibke postavice, morda nekoliko bolj polnih udov. V petih letih zakona se je le malo izpremenila. Oči so bile še iste: velike in bele, obrobljene z izredno močnimi črnimi resami, so zrle v svet z resnim, vedno zamišljenim pogledom.

«Ali so gospa mama v kuhinji?»

«So. Ali kje je Francesco?»

«Francesco? Ali še ni prišel? Oh, da, že vem! Šel je k jezuitom. Menda zaradi nekega oltarja. Saj že gre.»

Pred vežo govorjenje — Robbov glas:

«Samo za trenutek naj vstopijo! Rad bi videl, če jih bo mojster Mislej spoznal. Tukaj, prosim!»

Na pragu je stal Robba in pred njim je vstopil z globokim poklonom bradat gospod v modrosivi obleki.

Tujec?

Mislej mu je s težavo vrnil poklon.

Robba se je smehljaje postavil poleg gosta.

Zaman je Mislej iskal v tujčevem lepem obrazu. Ni ga spoznal.

In vendar! Kje je že videl te krasne globoke oči? Visoko čelo? Iz čela počesane naravno kodraste lase, ki so v mehkem valovju padali do vratu? In raven nos, tako mehko rezljan in vendar lep?

«No, ali ne poznajo gospoda?» se smeje Robba.

Počasi zmaje Mislej z glavo.

«Znani se mi zde.»

In strmel je v lepo, kodrasto, kratko pristriženo tujčevo brado. Zares — tujec je imel obraz, da bi ga kar klesal v kamen. Lepše moške glave mojster Mislej še ni videl. Ali kdo bi utegnil biti? Kje ga je že videl?

Kakor bi iskal pomoči, se je Mislej obrnil proti hčeri, ki se je bila umaknila proti oknu.

Tedaj je tudi tujec pogledal v isto smer in — nehote je stopil korak nazaj in v njegovem krasnem obličju je nekaj zagorelo. Stisnil je obrvi — premagal se je. Globoko se je poklonil Robbovi ženi.

«Ali se ti tudi več ne spominjaš gospoda?» je vprašal Robba svojo ženo.

Kakor bi jo bil zbudil iz globokega sna, se je Zika zdrznila in odtrgala pogled od gostovega obličja. Ustne so ji vztrepetale in nasmeh, poln bridkosti ji je zaigral okrog njih — glasu pa ni bilo iz njenega grla. Stopila je le korak proti tujcu in mu podala roko.

«Aha,» si mane Robba roke, «tebi se že sanja, kdo bi utegnil biti naš gost. In gospod oče se več ne spominjajo nekdanjega učenca mojstra Quaglie — —»

«Da, zdaj se pa spominjam! To je oni gospod, iz Bohinja doma.»

«Mencinger», se je priklonil gost.

Ob njegovem toplo donečem glasu je Zika povescila glavo in tresoč vzdih ji je dvignil prsi. Koliko časa ni slišala njegovega glasu! Koliko časa ni gledala v njegove globoke, tople oči! A ne upa se več pogledati vanje. Srce ji bije tako močno, da jo duši v grlu. Dozdeva se ji, da se vsa soba ziblje okrog nje. S silo se vzravna, boji se, da se ne bi onesvestila.

«Prosim!» je ponudil Mislej stole.

Posedli so okrog mize. S kratkim pogledom se je ozrl Mencinger po sobi: vse kakor nekdanj: velika okrogla

miza, visoki stoli naokrog, stari blazinjak z oguljenim usnjem prevlečen; velika omara iz očrnelega lesa; med okni predalna omara, vrh nje ovalno ogledalo z zlatim zverženim okvirjem; v kotu pri oknu stara šivalna mizica; za vrati velika, trodelna, iz opeke zidana peč in med njo in omaro stara skrinja, lepo rezljana in z veliko srebrno ključavnico — vse kakor pred leti.

«Ali je že dolgo, odkar so se vrnili z Laškega?» je vprašal mojster.

«Včeraj sem prišel.»

«In njih prijatelj? Ali sta prišla skupaj?»

«Ne. Jelovšek je bil le nekaj mesecev na Laškem. Vrnil se je in oženil. V Mengšu živi, sem slišal. Pa pride baje kmalu v Ljubljano.»

«In oni? Ali se bodo v Ljubljani nastanili?»

«Da. Tu ostanem.»

«Prav imajo. O pravem času so se vrnili, gospod slikar. Ljubljana se bliža zdaj svojemu višku. Vsa je ozaljšana kakor nevesta. In še vsak dan kaj popravljajo in prenavljajo na njej. Naši mestni očetje bi menda radi izpraznili svojo blagajno, ker jim vicedom preti, da jim jo vzame.»

«Opazil sem res marsikaj novega, ki je zrastle, odkar me ni bilo tu. Uršulinska cerkev je dovršena.»

«Samo od zunaj», je pripomnil Robba. «Lani so jo dovršili. Ali znotraj je še vsa prazna. Dosti dela se nam še obeta — tudi drugod.»

«Da. Ljubljana raste», je prikimal Mislej. «Njena lepota se stopnjuje, njeno življenje se dviga, kakor se dviga v umetniku moč njegovega ustvarjanja vedno više, da mu vzklijejo vedno lepši umotvori. Blagor umetnikom, ki rastete ob času, ko raste tudi življenje naše

Ljubljane! Čim živahneje utriplje življenje okrog umetnika, tem bolj se odmika od njega njegova smrt.»

«Jaz pa mislim, da človek živi bolj dolgo, ako mu življenje poteka mirno in složno.»

«Človek — da. Človek lahko živi še dolgo, ko duša v njem že pojemlje — umira. Umetnikova duša začne umirati, kadar doseže svoj višek, kadar umetnik napravi svoje najlepše delo. Vse, kar še pozneje ustvarja, so zgolj poslednji vzdih. Jaz sem že davno mrtev. Vama bo še sijalo solnce — meni je že zatonilo — — — ako mi je sploh kdaj sijalo!»

Filozof! Ubogi mojster Luka!

In da ga potolaži, mu je Mencinger oporekal:

«Solnce sije vsem enako.»

Mislejev blede obraz je zavlekel trpek smehljaj. Počasi je odkimal:

«Umetnik stoji le enkrat na višku življenja — tik pred smrtjo svojega umetništva. Srečen umetnik, ki telesno umre na višku svoje umetniške moči! Najnesrečnejši pa je oni, ki mu umetniška pot ne gre nikdar navzgor, a tudi nikdar navzdol.»

«Ali je to sploh umetnik?»

Visoko Mislejevo čelo so pokrile ostre gube trpljenja. Počasi je zmajal z glavo.

«Ne. Ni umetnik. Vse je dobil, da postane umetnik: hotenje in stremljenje, visoko občutljivost in sprejemljivost, tudi spretno roko in kritičen pogled, le enega ni dobil ob svojem rojstvu: ustvarjajoče domiselnosti. Zato je tak umetnik že ob rojstvu duševno mrtev. Rokodelec je.»

In z globokim vzdihom je mojster nadaljeval:

«On in vsi, ki so že prekoračili svoj višek, umirajo stokratne smrti — od proizvoda do proizvoda, od ,umetnine' do ,umetnine'.»

«Mislim, da umetnik ne sme nikdar obupati. Saj ne vé, kaj mu še pride iz duše.»

«Gospod slikar so še mladi. Moč jim še raste. Jaz pa sem na koncu in vem, da umetnik pač lahko prezre svojo zlato dobo, ne zaveda se, kdaj stoji na višku, a svoje duševno umiranje, svoj padec, občuti prav gotovo, čeprav si ga morda noče priznati. Da, da. Bridka je tista ura, ko pride spoznanje lastnega propada. No, pa kaj bi to,» je zamahnil bolni mojster, «govorimo rajši o čem drugem. Ali so že dobili stanovanje, gospod slikar?»

«Stanujem tam, kjer sem pred petimi leti.»

«Aha! Pri gospodu Ufareku. Gospodična Marjana je Zikina prijateljica», se je vmešal Robba. «Boter Franchi ju je seznanil. On in Zika sta sleherni dan pri Ufarekovih.»

«Pa še nisem videl gospe tam», se je obrnil Mencinger proti Ziki.

«Včeraj sem imela delo», je dejala s tihim glasom, ne da bi ga pogledala.

Polzaprtih oči jo je premotril z dolgim pogledom.

Taka je, kakor je bila — jo je presodil — morda je še bolj resna in po telesu malce bolj polna. Lepa je. Čudovito mikavna.

Mencinger je vstal, kakor da bi se bil nečesa nujnega spomnil.

«Naj še ostanejo, gospod slikar! Nam bodo povedali kaj o svojih študijah», je prigovarjal Mislej.

«Prav rad, gospod mojster, ali danes ne utegnem.»

«Pa naj pridejo kmalu zopet!»

Slikar se je poslovil. Zika mu ni podala roke. Le priklonila se mu je, ne da bi dvignila oči.

Robba je spremil gosta v vežo.

«Krasen dečko je to», je izpregovoril Mislej proti hčeri, ko je Robba zaprl vrata.

Zika mu ni odgovorila. Postavljala je stole v red okrog mize.

«Krasen dečko — a?» je istotako vzkliknil Robba, vrnivši se v sobo. «Kaj mislijo, gospod mojster, ko bi ga vklesal v kamen? Krasna glava in postava tudi.»

«Hm, ne vem, če ti bo hotel sedeti za model», je oporekal Mislej.

«Oh, morda bo. Enkrat — dvakrat.»

«Z Bogom, gospod oče!»

«Z Bogom, Zika!»

Robbova žena je pobrala košaro, ki jo je bila postavila na tla, in je odšla, da poišče mačeho.

Minilo je nekaj tednov.

V pritlični sobi je sedel ob oknu stari gospod Anton. Njemu nasproti je čepel na nizkem stolcu v kotu sosednjega okna slikar Mencinger. Držal je v naročju kos kartona in z ogljem risal nanj starčkov portret.

Solnce je sijalo v ulico in skozi priprte oknice se je odbijala v sobo krasna pritajena vijolična luč, ki je razsvetljevala starčkovo lice od spodaj navzgor.

«Ali so že končali?» je vprašal gospod Anton in odložil rdeče obrezani brevir.

«Hm, sem in nisem.»

Mencinger je držal karton od sebe in motril svoje delo.

«Silno me mikajo barve. Luč je čudovita.»

«Pa napravite v barvah.»

«O, ali bi mi hoteli še sedeti?»

«He, he! Zakaj pa ne? Saj itak ves dan ne delam drugega nego sedim!» se je smehljajal starček v dobrodušni ironiji.

Slikar je vrgel karton v mapo, ki je ležala — polna večjih in manjših skic — poleg njega na tleh. Vstal je in odšel iz sobe, da si prinese vse potrebno.

Komaj so njegove stopinje utihnile zunaj na škripajočih stopnicah, se je začul v veži prijetno globok smeh gospodične Marjane.

«Zdaj te ne izpustim, pa je vse zaman! Kar notri s teboj!»

Vrata so se odprla na stežaj in Marjana je pod pazduho rinila s seboj — Ziko.

«Gospod stric! Naj pogledajo to ošabnico! Že tri tedne je ni bilo pri nas, pa še zdaj se brani. Vedno ima vse polno izgovorov. Danes sem jo pa ukanila, ha, ha! Prosila sem jo, da me spremi do hiše — hop, pa sem jo pograbila in — tukaj jo imajo.»

Marjana ja zgrabila gosta z obema rokama in jo potisnila na blazinjak za mizo.

«No, no. prav si storila, Marjanica! Ampak roko mi vsaj podado, gospa Zika, ali ne?»

Zika je vstala — vsa vroča je bila v obraz in se poklonila starčku.

«Jej! Jej!» je gladil starček njeno roko, ki jo je pridržal v svoji, «kar nič več jih ni k nam. In Franchija tudi ne. Na vso moč bi nama z Marjano bilo dolg čas — no, če bi ne imela gospoda slikarja», je pristavil smehljaje.

Med vrati je stal Mencinger. V eni roki je držal stojalo in okvir s platnom, v drugi je nosil paletu in lonček s čopiči.

«Pa sem jo ujela, ha, ha, ha!» je plosknila Marjana z rokami in priskočila, da vzame Mencingerju stojalo iz rok. «Naj povedo, gospod slikar, ali je to lepo, če ta ošabna gospa zanemarjajo svojo prijateljico cele tri tedne! Ni lepo — kajne, da ne?»

V razposajeni volji je postavila Marjana stojalo k oknu in položila nanj na okvir pripeto platno.

Mencinger se je Ziki globoko priklonil in ona mu je ceremonijelno vrnila poklon.

«Kaj pa bodo delali, gospod slikar?» je vprašala Marjana. «Ali res mislijo slikati gospoda strica? Ali jih niso že narisali? O!» sklonila se je in vzela iz mape karton, ki je ležal na vrhu. «Saj so jih žel!»

«Hotel sem jih še naslikati v olju.»

«Oh! Naj no gredo! Kaj bi dvakrat isto delali! Gospod stric!» se je obrnila proti starčku, «naj se, prosim, preselijo tja na zofo!»

«Jaz? Hehe! Ampak zakaj? Nu, nu, saj že grem!»

Gospod Janez Anton je prijel palico, ki mu je slonela ob stolu, se dvignil in oddrsal proti blazinjaku. Marjana je odrinila visoki naslanjač od okna, pa postavila na njegovo mesto stolec brez naslonila.

«Takole!» se je zavrtela in urno pograbila Ziko okrog pasu.

«Marjana!» je jeknila Zika in se ji poizkušala izviti. Pa Marjana jo je že potisnila na stol.

«Tu, gospod slikar — tu imajo lepši model. Hopla! Ne uideš mi!»

Marjana je objela Ziko okrog vratu in jo tiščala na stol.

Zika je prijela prijateljico za roko in dvignila k njej proseč pogled. Njene oče so bile polne solza.

Marjana se je prestrašila.

«O, ti neumnica! Ali si huda?»

Prijela je z obema rokama lepo glavico mlade žene in prosila: «Zikca! Zakaj ne privoliš? Tako rada bi, da bi te gospod slikar slikal. Tako lepa si, ali ni škoda, da še nimamo nobene tvoje slike!»

Zika se je urno oprostila in vstala.

«Res ne utegnem, Marjana. Delo me čaka doma.»

«Ne bodi nadležna, Marjana! Gospa ti gotovo drugič izpolnijo željo, kajne, gospa Zika?»

«Jaz — — jaz — ne vem. Saj — gospod slikar bi me tudi ne — ne hoteli slikati.»

«Ne hoteli slikati? O, gospod Tine, ali so slišali? Ali bi je res ne hoteli?»

Mencinger, ki je ves čas slonel s hrbtom proti oknu obrnjen, se je vzravnal in se poklonil. Le s težavo je obvladal glas in zamrmral:

«V veliko čast bi mi bilo.»

«No, vidiš, Zika. Jutri prideš, prav lepo prosim!»

«Ne, ne! Ne morem. Doma bi ne pustili...»

«Kaj? Kdo? Gospod soprog? On je vendar sam umetnik — da bi te ne pustil! Veš kaj! Čakaj, vprašam ga sama. Ali — —?»

Marjana je prijela Ziko pod pazduho in ji pogledala v obraz.

«Morda pa ti nočeš? Ali ti je neprijetno — saj tolikokrat stojiš gospodu soprogu za model...»

Zika je povescila glavo. Vendar je čutila njegov pogled na svojem licu in besedice ni spravila iz grla.

Marjana, ki si je njen molk tolmačila po svoje, je veselo dejala:

«Pa pojdiva, da si od strogega mojstra izprosimo dovoljenja. A reviderci, signori!»

Potegnila je Ziko za seboj.

«Z Bogom, gospa Zika!» je klical gospod Janez Anton s svojim tankim, stisnjenim glasom. Mencinger se je le nemo priklonil.

Nekaj dni pozneje je sedela Marjana na blazinjaku in pletla volneno nogavico.

Mencinger je stal v kotu pri oknu pred svojim stolom in popravljajal je ozadje na sliki. Včasih, če se je začel korak na cesti, mu je zastal čopič, prisluhnil je.

«Danes je ne bo», se je oglasila Marjana. Povesila je pletenje in pogled ji je obvisel na krasnem slikarjevem obličju. Kako je lep! Ne more se ga nagledati. Ali je čudo, da ga kličejo vsepovsod, da hoče od njega biti slikana vsaka ljubljanska dama, da se mu hodijo ponujat modeli?

Le Ziko je treba vedno prositi, da pride, in še takrat, ko obljubi, je ni.

Nejevoljna je stresla Marjana glavo in ponovila:

«Ne bo je.»

«Menda res ne», je pritrdil Mencinger in vtaknil čopič v lonec. «Pojdem gor na delo. Ako gospa Zika še pridejo, prosim, gospodična Marjana, naj me pokličejo!»

«Bom.»

Prijel je lonec s čopiči in paletto in odšel v podstrešje, v svojo sobo.

Soba je bila dokaj velika, dolga. Imela je dvoje oken. V kotu pri vratih je stala postelja z belo, debelo pleteno odejo pregrnjena, v nasprotnem kotu omara, sredi sobe miza z dvema stoloma.

Druga polovica sobe je predstavljala Mencingerjevo delavnico. Tu so stali v kotu na tleh lonci vseh velikosti in barv. Poleg njih so ležale papirnate vrečice z barvnim

prahom. V drugem kotu pa je vsevprek stala in ležala razna ropotija: orožje, orodje, posode, debele knjige. Na stolu je viselo nekaj raznobarvnih velikih kosov blaga. Ob zidu pa je stala visokemu odru podobna lestev.

Blizu oken so bila tri stojala različnih velikosti. Eno izmed njih je bilo posebno veliko; na njem je bilo pritrjeno velikansko platno, dve pedi manj nego od tal do stropa segajoče. Platno je bilo določeno za oltarno sliko.

Pred to sliko se je ustavil slikar, ko je stopil v sobo. Odložil je paleto in čopiče in se naslonil na nizko lestev, ki je stala pred sliko. Zagledal se je v začeto delo. Ali barvne lise so mu plesale pred očmi kakor v megli. Oprl je roko ob lestev in naslonil glavo...

Tako ne pojde! Uničil bo sebe in uničil — njo, Ziko. Kako naj vzdrži, da bi jo slikal potezo za potezo, jo opazoval, ji stal tako blizu dolge ure! Ona sama čuti, da je to nemogoče. Zato se brani, da bi prišla.

Ali ga še ljubi? Ali je njeno trpljenje isto kot njegovo?

Nikdar si nista govorila o ljubezni, ko je bila ona še prosta, ko še ni bila Robbova žena. Z besedo si nista povedala, kar jima je klilo v srcih — ali oči so govorile in ves obraz in roke so govorile, kadar sta si jih podala.

Zdaj več ne govore ne oči ne roke.

Oči strme v trdem pogledu, ali pa se povešajo; roke pa si ne podajeta. Samo enkrat sta si jih podala — takrat, ko ga je bil Robba s silo privlekel k Misleju. Takrat je čutil, kako ji je drhtela roka. Tudi oči so takrat govorile... Ali se mu je le dozdevalo?

Ne, tako ne vzdrži. Kaj naj ga zadržuje, da ne plane k nji, ako sta sama, da je ne privije nase? Robba?

Mencingerju se naguba čelo.

Robba mu ni prijatelj. Saj ceni kiparja kot umetnika, zelo ga ceni, bolj nego vse druge ljubljanske umetnike.

Ali kot človeka —? Robbova duša? Robbovo srce? Mencinger strese ramena.

Robba kot človek mu je premalo znan. Ako sme verovati drugim, kipar ni posebno nežne narave.

Pa naj bo tak ali tak — on, Mencinger, ne sme nikdar pozabiti, da je Zika Robbova žena.

Ne sme pozabiti in ne bo pozabil.

Ali naj njo, ki jo ljubi, spravi v nevarnost, da jo pograbijo biriči in vlečejo v Trančo? Da jo po zakonih ljubljanskega magistrata obsodi mestni sodnik v pometanje cest ali da jo postavi pred magistratom na sramotno klop, da bodo ljudje pljuvali vanjo — ji paglavci bili v obraz.

Mraz zagomazi slikarju po hrbtu. Obrne se od okna in stopi po sobi.

In vendar! Čemu bi zatiskal oči! Prepad mu zija pred nogami in prej ali slej telebi vanj in potegne za seboj še njo.

Značajnost? Čast?

Vse to je le pena na človeku. Narava je ne pripoznava. Greh? Bog?

O, Bog sam je ustvaril moža in ženo in jima vcepil hrepenenje po združitvi. Ali ne vodi vsega na svetu Bog? Čemu je obudil v njunih srcih ljubezen, ako ne želi, da bi se združila v njej?

Kazen? Strah pred ljudmi?

O, gotovo pride trenutek, ko je srce tako polno ljubezni, da v njem ni prostora za druge občutke, da se ljubečemu dozdeva ničev ves svet — razen onega bitja, ki ga objemlje. Kaj so mu mar vsi zakoni sveta!

Burno koraka mladi slikar po sobi.

Kje najde zapreko, da zavaruje njo in sebe pred nezogibnim padcem?

Ali naj odpotuje?

Srce se mu protivi. Da bi je niti videti ne smel? Ali ni vsa leta tam na jugu hrepenel po njeni bližini? Samo videl da bi jo, samo videl! — si je želel.

Ne, odpotovati ne more.

Zapreka med njo in njim — kaj naj bi to bilo?

Da bi se odprl prepad med njo in njim, nepremostljiv prepad, da bi smel uživati njeno bližino brez strahu pred samim seboj, brez strahu, da ji napravi zlo.

Nekaj, kar bi trdno držalo njega in njo v sponah dolžnosti in ju vendarle vezalo v prijateljstvu v osrečujoči bližini, ki je zanj toliko kakor življenje — — —

Mencinger je postal pred mizo, ki je bila vsa pokrita z vsem mogočim: mape z rizbami, posode, perilo, svinčniki — vse navzkriž je ležalo po mizi in po obeh stolah. V vso to ropotijo je uprl slikar oči in oči so se mu razširile...

Da, to bi bilo — — —

Toda — ali ne bi bilo to ogabno — ali ne bi bila to goljufija?

Goljufija? Zakaj? Saj ji lahko pove, da si želi le miru ob njej, da je ne ljubi.

Ona? Ona ga ljubi. Vsak njen pogled mu razodeva njeno srce. Ali bo privolila, da postane njegova žena? Seveda bo, saj ga ljubi.

Zapreka! To bi bila zapreka!

Marjana!

Ali ni dolžan, da jo poplača za njeno veliko požrtvovalnost? Ali ga ni založila z denarjem, mu izročila skoraj vse, kar je imela, da je lahko postal to, kar je, da je lahko šel na Laško?

Posojilo ji bo vrnil — to ga ne skrbi — zaslovel je že in dela ima obilo.

A kako naj ji vrne ljubezen, ki mu je posojilo naklonila — njemu, neznancu? Kako naj nagradi njeno veliko zaupanje?

Da, Marjana!

Mencinger se je vzravnal.

«Takoj grem k njej!»

Zdrznil se je in se ozrl po sobi — sam sebi je glasno izrekel zapoved.

Obrnil se je in s trdimi koraki je odšel iz sobe in po stopnicah navzdol.

— — — — —
— — — — —

Zopet je minilo nekaj tednov.

V Robbovi delavnici je klečala Zika na visoki žimnati blazini. Klečala je v lahno zaviti gracijozni pozi, gole roke kakor v molitvi pritiskaje na srce. Lahno belo grško oblačilo se je v lepih gubah ovijalo okrog njenega dovršeno lepega telesa.

Kerub.

Robba je stal ob visoki mizi in z mrzlično naglico je obdeloval glinasti osnutek.

«Samo še nekaj časa mi vzdrži, lepo te prosim!» se je zadržal z ostrim glasom, ko je Ziki omahnila roka.

Takoj se je popravila.

A čez nekaj trenutkov je zopet omahnila.

«Ne morem več!» je dejala tiho, proseče.

«Nočeš, ne pa — ne moreš! Nočeš, ker vidiš, da bi rad končal.»

Zopet se je vzravнала. V bledem licu so ji ležali okrog oči temni obroči. Čutila je, kako ji stopa na čelo pot.

Delavnica ji je zavalovala pred očmi — stene so se zagugale — omahnila je — se še enkrat poskusila vzrav-
nati in — padla je po tleh.

«Maledetta! je vzrohnel Robba in vrgel orodje iz rok. Odprl je vrata v veliko delavnico in zakričal v glušeče razbijanje:

«Janez! Sveže vode!»

Od mize blizu vrat je skočil bled fant.

Robba je zaloputnil vrata, stopil je k ženi, jo dvignil in naslonil ob blazino.

Fant je prinesel vode. Robba je močil ženo po čelu in po prsih.

«Žganja prinesi!» je zarohnel nad fantom, ki je stal in zijal.

Fant je odbežal in se čez nekaj trenutkov vrnil. V delavnici je utihnilo nabijanje. Vsi so se ozrli, ko so se odprla vrata.

Robba je dvignil glavo svoje žene. Tedaj je Zika odprla oči.

«Ali — ali sem padla?» je vprašala, še vsa zmedena.

«Na, tu pij požirek!» je dejal kipar rezko in je držal kozarček k ustom.

«Pojdi in zapri vrata!» je zakričal nad pomočnikom.

A preden je fant utegnil vrata za seboj zapreti, je stala med vrati gospa Ana Mislejevka.

Vstopila je in zaprla vrata za seboj.

«Ali se je onesvestila?»

«Saj vidijo!»

Gospoj Mislejevki je stopila kri v lica.

«Vidim! Seveda vidim! In to tudi vidim, da jo boš uničil, če jo boš tako trpinčil.»

«Trpinčil! Kdo jo trpinči? Sploh pa — kaj jim to mar! Mojo ženo bom menda smel uporabljati za model! Kaj morem za to, če je taka mimoza!»

«Zato je pa ne muči, če vidiš, da je preslabotna za tako reč! Najemi si modele!»

«Modele — kajpak — modele bom plačeval, če ga imam doma zastonj!»

«Naj ga pustijo, gospa mama! Saj mi je že bolje.»

«Oh, seveda! Še zagovarjaj ga! Ti se mu ne upreš — pa če bi drva sekal na tebi. Nespametna sem, da se potegujem zate, ker sama sebi nočeš dobro. Imejta se, kakor hočeta!»

Gospa Ana je odprla vrata in jih zaloputnila za seboj. Vsa rdeča je odfrfrala skozi veliko delavnico.

Delavci so se spogledovali in posmehovali za njenim hrbtom. Le Janez Bolčin, oni, ki ga je bil Robba poslal po vode in po žganje, je molče sklanjal šibko shujšano telo nad delom. Temno so zrle njegove vdrte oči iz voščeno bledega obraza.

Skozi tišino v delavnici se je razločno slišal iz mojstrove delavnice Robbov zadirljivi glas:

«Obleci se in pojdi domov! Name ne čakaj z večerjo!»

Ob osornem mojstrovem glasu so se v veliki delavnici zganile roke.

«Aha! H 'Kleplatu' pojde», je zakričal sosed med splošnim hrupom Janezu v uho.

Janez ni odgovoril. Z vso silo je nabijal po dletu.

«Nocoj bo velika pijača», je zopet kričal oni, da prepije glušeče nabijanje. «Vsa ceha slikarjev in kiparjev bo zbrana tam. Eden obhaja danes svatovščino, pa bodo pili na njegov račun.

Janez je ustavil kladivo.

«Na čigav?»

«Nu, na račun onega slikarja, ki se je oženil. Kaj vem kako mu je ime! S prijateljico naše gospe se je poročil»

In pomignil je proti vratom, ki so se prav tedaj odprla. Zika je prišla ven, že preoblečena. Povešala je oči in skoraj tekla je skozi delavnico, ne da bi se ozrla v tega ali onega, ne da bi se pri kom ustavila, kakor je bila sicer njena navada.

Pomilovanje in usmiljenje je bilo v pogledih, ki so šli za njeno gibčno postavico. A takoj so se pogledi stemnili in z besom ošvignili vrata mojstrove delavnice.

— — — — —
— — — — —

Na Starem trgu, pred hišo Robbovega stanovanja, sta stali Marjana in Zika, vsaka z ovojem blaga obloženi — Dobili sta se bili v prodajalni. Okrog njiju je skakljaj in koracal Zikin štiriletni sinček Francišek ali Ance, kakor je sam sebe imenoval, ko še ni znal govoriti.

«Ance, ne stopaj v blato!» ga je svarila Zika.

«Zika, povej, kdaj prideš!» jo je prosila Marjana — že nekaj tednov Mencingerjeva žena.

Ne bodi huda — ne utegnem. Saj veš, koliko dela imam doma in Robba me potrebuje vsako popoldne — za model. Pridi ti k meni!»

«Jaz? Ampak jaz te vendar ne bom slikala! Ali ti je ljubše, ako te pride moj mož slikat k tebi na dom?»

«Oh, ne! Ne, ne — — tega vendar ne morem zahtevati. Pre — preveč je zaposlen. Že pridem kdaj k tebi, kadar me Francesco ne bo več rabil.»

«Oh, Zika, ne izgovarjaj se! Ali naj prosim tvojega soproga, da ti dá dopust?» se je norčevala Marjana.

«Ni potreba, vzamem si ga kar sama — kadar utegnem.»

«Kadar utegneš? Potem lahko še dolgo čakam, da dobim tvoj portret! Veš kaj, kar pote pridem in te — hočeš — nočeš — odpeljem s seboj. Boš videla, da napravim tako.»

«Kako pa, kako, gospa Marjana?» se je oglasil moški glas s hišnega praga.

Marjana in Zika sta se okrenili. Na pragu je stal Robba.

«O, gospod mojster, ravno prav prihajajo. Zikin portret še vedno ni končan, model se upira. Še štirikrat, petkrat bi Zika sedela, pa bi bila slika gotova. Ali noče — na njih se izgovarja. Pravi, da jo oni, gospod mojster, vsak dan rabijo.»

«Nu, prav vsak dan tudi ne. Za nekaj dni svoj model že rad odstopim gospodu slikarju. Posebno zdaj, ko odpotujem.»

«Odpotujete?»

«Da, v Benetke moram zaradi marmorja, ki so ga mojster Mislej naročili, pa ga še zdaj nismo prejeli.»

«Vidiš, Zika, nič več ne boš imela izgovora. In kdaj odpotujejo, gospod mojster?»

«Jutri zjutraj.»

«Imenitno! Jutri po kosilu pridem pote, Zika, da veš! Adio! Srečno pot jim želim, gospod mojster!»

«Mille grazie, signora! Adio!»

Drugega dne popoldne je Zika po dolgem času zopet prestopila Marjanin prag.

«Sedi, prosim! Moj mož pride takoj. Šel je še v mesto, da kupi neko barvo, in v lekarno je stopil. Stric so bolni, v postelji leže», je opravičevala Marjana.

«Bolni? Ali hudo?»

Zikin glas je bil tak, kot da bi jo nekaj tiščalo v grlu.

«O, ne, samo prehladili so se. Mislim, da ne bo hudega. Dovolj, da pogledam, ako bi kaj rabili. Takoj se vrnem.»

Marjana je odšla v sosednjo sobo, v stričevo spalnico.

Zika je vstala in stopila k oknu, kjer je na stojalu stala njena pričeta slika. Da bi boljše videla, je stopila nekaj korakov navzad proti vratom. S polzaprtimi očmi je motrila sliko in vsa se je vdala ugodnemu občutku, ki so ga v njej vzbudile harmonično ubrane barvne lise.

«Ali bodo zadovoljni z mojim slikanjem, gospa Zika?»

Tiho kakor šepet je bilo izrečeno vprašanje, vendar se je Zika vsa zdrznila.

Mencinger je bil, da bi ne budil bolnega gospoda Antona, tiho vstopil skozi vrata, ki so bila le priprta.

Zika se ni okrenila. Tudi odgovorila mu ni. Ni se upala, da bi na njenem glasu ne spoznal, kako je vsa vznemirjena, kako se vse trese v nji. Zaprla je oči in nekaj trenutkov se je vsa vdala sladkemu nemiru.

On pa je strmel v mehke poteze njenega profila, v zlati blesk njenih kodrastih las — — Kako jo ljubim! Ljubim! — —

Skrčil je pest in stisnil ustne.

Zika se je prva osvestila.

«Ali so dobili barvo, gospod slikar?»

«Dobil, a obletal sem vse mesto.»

Mencinger je odložil zavitek na klopico pod oknom in poleg zavitka svoj triogelnik.

Zika je stopila k drugemu oknu in sedla na stol.

«Ne vem, če sem tako prav obrnjena?»

«Prosim, naj se zasučejo nekoliko bolj proti oknu. Tako, hvala, zdaj bo prav.»

Slikar je stopil k stojalu in vzel takoj paletu in čopič v roke.

«Oho! Ali sta že na delu?» je vzkliknila gospa Marjana, vstopivša iz sosednje sobe. «Le pridna bodita, skuham vama kavo.»

Smeje je odšla Marjana skozi vežo v kuhinjo.

V sobi je zavladala tišina.

Skozi zaprta vrata se je slišalo stričevo pokašljevanje.

Mencingerjev čopič je brzel po platnu v krepkih odločnih potezah. Slikarjevo oko je vsrkavalo vso milino lepe žene.

A čopič mu je vedno pogosteje zastajal — — roka mu je drhtela — povetil jo je — — samo gledal je še — gledal — — —

Vse telo mu je razvnelo sladko občutje njene bližine. Kri mu je valovala po žilah. Težko je dihal, da so mu drgetale nosnice.

Zbral je vso voljo. Dvignil je paletu, nastavil palčico v oporo in — ne, ni mu bilo mogoče! Odložil je vse in sedel na stolec, ki je stal za njim. Glavo je naslonil daleč navzad na okno in zaprl oči.

Zika ga je pogledala, se prestrašila. Vstala je — dva — tri korake je stopila proti njemu.

«Ali — jim je slabo?»

Tiho, skoraj šepetaje ga je vprašala.

Ni ji odgovoril. Le oči je napol odprl.

Bliža se mu?

Ali ni nekaj dejala?

Ni je razumel. Potegnil si je z roko preko čela. Bilo je potno.

Vzravnaval se je — vstal — ji stopil naproti.

Njegove globoke, temne oči so sijale v njene velike svetle. Ogenj, ki je gorel iz njegovih, je zažarel tudi v njenih. Strah in usmiljenje, ki sta še pravkar polnila njeno srce — vse je izginilo. Velika, mogočna je vstala tam ljubezen in zagrnila vse drugo. Nagnila je glavo v tilnik — zaprla oči in — — pila njegov poljub — — —

Tesno sta se privili njuni telesi.

Zdajci se je osvestila.

Robba! Marjana!

Stresla se je. S silo se je oprostila Mencingerjevega objema.

Ujel jo je za roko in jo poljubljal.

Tudi roko mu je iztrgala.

«Robba!...» je šepnila in z grozo gledala v praznino.

«Zika! Zika! Ljubim te! Tudi ti me ljubiš! Poglej me, Zika!» je šepetal ves vroč.

Stresla je z glavo.

«Pusti me! To ne more biti med nama.»

«Zika, moja Zika! Saj se ne moreva upirati. Že dolgo se ljubiva. Odkar sva se prvič videla kot otroka. Moja si.»

Zopet je stresla z glavo. Umaknila se mu je, ko jo je hotel iznova objeti.

«Pusti me! Prosim te! Nisem prosta. Tudi ti nisi prost! — Marjana —»

Pogledala ga je proseče. Velike svetle zvezde so bile polne solza.

Sklonil je glavo, pokleknil in ji poljubil roko.

A takoj je vstal in jo izpustil.

«Preveč te ljubim, ne bom te silil.»

Zika se je obrnila od njega in stopila k oknu.

V veži so se začuli koraki.

Zika si je z rutico potegnila preko oči.

Mencinger je prekrizal roke in stopil po sobi.

Marjana je s komolcem odprla vrata. V rokah je nesla veliko pločo s cinastimi skodelicami in kanglico.

«Ali nisem bila urna?» je vprašala.

«Urna», je pritrdil slikar s prisiljenim nasmehom.

«In vidva sta se naveličala slikanja?»

«Lačna sva.»

«Ha, ha! Potem pa kar k mizi. Takole — tu imata vsak svoje. Tine, prosim, daj kruha na mizo! Nesem kavo še stricu.»

Prijela je skodelico in odšla z njo v sosednjo sobo.

«Ničesar ne slutí. Kako mi zaupa!» si je mislila Zika z bridkostjo v srcu.

«Danes sem Tineta pregnala iz pritlične sobe, slikal te bo v ateljeju», je dejala Marjana drugega dne, ko je stopila v vežo Zika z otrokom ob roki. «Stric so že vstali, pa najrajši sedijo v tej sobi pri oknu, ker vidijo na cesto. Prosim, pojdi kar gori v atelje. Ne, ne, otroka mi pusti tu. Midva pojdeva na vrt, kajne, Ance? Če bi Ance šel gori, bi vtikal prstke v barvo in bi se ves namazal. Ance ostane pri teti Marjani. Najprej pogledava, kaj delajo stric Anton.»

Prijela je fantka za roko, odprla vrata v sobo in vstopila sta.

«Le pojdi gori, mamica!» je še pomigala Ziki in zaprla vrata.

Počasi je Zika stopala po škripajočih lesenih stopnicah. Zgoraj pri ateljejevih vratih se je ustavila in se naslonila ob zid — kolena so ji klecala.

«O Bog! Moj Bog, pomagaj mi!» je molila.

Vrata so se odprla — Mencinger je stal pred njo. Ponudil ji je roko in jo peljal v sobo ter zaprl vrata.

V sobi ni izpustil njene roke, sklonil se je in jo je poljubil.

«Hvala, da si prišla!» je šepetal.

Opazil je njen resni pogled, poln bojazni. Okrenil se je in jo peljal k oknu in ji ponudil stol.

Zagrnil je polovico okna, da je dobil primerno svetlobo in stopil je k stojalu ter vzela v roke paleto, palčico in čopič.

Molče je pričel z delom.

Izprva mu ni šlo izpod rok. Prav silil se je. Odganjal je misli, ki so mu rojile po glavi, krotil je strast, ki mu je valovila po žilah. Delal je, čeprav mu je roka drhtela.

Težak molk je ležal med njima.

Tako je delal dobro uro.

«Ali so že utrujeni?» je vprašal Mencinger, ko je videl, da je globoko vzdihnila.

«Nekoliko», se je nasmehnila.

«Pa prenehajva. Če dovolijo, jih odpeljem na vrt, da se odpočijejo.»

«Prosim.»

Vidno se je oddahnila. Urno je vstala in šla pred njim iz sobe in po stopnicah.

«Ali sta že nehala?» se je začudila gospa Marjana, ko sta šla mimo kuhinje.

«Gospa Zika so utrujeni. Prenehala sva, da se odpočijejo.»

«Prav sta storila. Kar pojdiva v lopo. Takoj prinesem kavo za vama.»

Po malici sta se Zika in Mencinger vrnila v atelje. Zika je sedla zopet na svoj prostor ob oknu, Mencinger je stopil za stojalo.

Poizkušal je delati, a roka mu je zastala, še preden je čopič dosegel platno. Saj ne more delati! Ne more vedno trgati pogleda od nje.

Dolgo, dolgo je stal nepremično in jo le gledal.

Ozrla se je.

«Ali ne delajo?» se je začudila.

«Ne morem!»

Vrgel je vse iz rok, planil k nji, pokleknil, jo objel in skril glavo v njeno naročje.

Čutil je, kako je vzdrhtela, hotela vstati, a umirila se je, ni ga pahnila od sebe.

Z neizmerno nežnostjo mu je položila roko na glavo in ga pogladila po gostih kodrih. Nagnila se je in mu šepetala:

«Usmili se me! Pusti me, da grem! Ne kliči me več. Nič več ne pridem. Ali ne vidiš, kam blodiva?»

Ni ji odgovoril. Le tesneje so se je oklenile njegove roke.

«Tine!» je prosila. «Ali ne vidiš, da naju oba pahneš v nesrečo?»

«V nesrečo?» je dvignil glavo. «Ali si bila doslej srečna?»

Počasi je zmajala z glavo in vzdihnila.

«Le to mi povej: ali ljubiš njega —?» Pogledal jo je prodirno.

Bridko se je nasmehnila.

«Saj dobro veš — nikdar ga nisem ljubila.»

«In mene, Zika? Povej, samo enkrat mi povej — ali me ljubiš?»

«Pusti me. Ne smem. Nočem!»

Vstala je. A tudi on je vstal in jo iznova objel.

«Ne morem, Zika, ne morem te pustiti. Ljubiva se. Drug za drugega sva določena. Bog je tako določil, ker nama je vsadil ljubezen v srce. A ljudje so naju razdružili. Saj me tudi ti ljubiš, Zika, moja Zika!»

Privil jo je tesno k sebi. Njuni telesi sta zadrhteli drugo ob drugem. Čutil je, kako ponehava njen odpor, kako mu visi v rokah vsa mehka.

Sklonil se je in poiskal njena usta s svojimi.

Njen strah?

Njena volja?

Vse se je potopilo v tem poljubu.

— — — — —
— — — — —

Ko se je o mraku vračala z malim Ancetom domov, se je spomnila:

«Danes je 12. maja. Čez pet dni se vrne Robba.»

Globoko je sklonila glavo in hitela z otrokom po ozki ulici. Dasi je bilo že skoraj temno, se je bala, da bi ji ljudje ne videli v obraz:

— — — — —
— — — — —

Onega leta je bila jesen zelo deževna. Vedni nalivi so izprali ljubljanske ulice, da so bile čiste kot redkokdaj. Vendar je bil tlak tembolj vegast; med okroglimi cestnimi kameni so zijale globoke jame, ker je voda odnesla vse blato v Ljubljano.

Nekega jutra se je pred Mislejevo hišo zbirala soseska.

Kaj je? Kaj se je zgodilo?

Mojster Mislej je umrl.

Že se je preril skozi ljudi najmlajši Mislejev pomočnik Janez Bolčin. Njegovo lice, vrto in blede, je bilo kakor obličje mrtveca.

«Po najmlajšega mojstra gre,» je uganil sosed, ki ga je usnjati predpasnik izdajal za čevljarja, «da bo prinesel mrtvaški prt in vabil zadrugarje k pogrebu.»

«Ta fant tudi ne bo dolgo trave tlačil», je opomnil možakar, ki je stal poleg čevljarja. Imel je lase navite na papilote — saj je bilo še zgodaj zjutraj.

«Ali je Mislej napravil oporoko?»

«Pravijo, da je.»

«Čigavo bo?»

«Robbovo, kajpak. Saj vedo, da je bil že zdaj pravi gospodar v hiši.»

«Prav je tako. Robba je mojster, da je malo takih.»

«Mojster, da. Ali za Mislejevko ne bo prav. Nič kaj se ne razumeta z Robbo.»

«Hm, to pa že verjamem, da njej ne bo prav. Kaj pa Mislejev fant, Jurij?»

«Ta hodi še k jezuitom. Menda — —»

Pogovor je utihnil. Iz hiše je stopil pokojnikov prijatelj, zvonar Franchi.

«Potrlo ga je», je šepnil sosed z navitimi papilotami.

«Kaj bi ga ne!» je odgovoril čevljar, gledaje za Franchijem, ki je s sklonjeno glavo odhajal po cesti. «Z Mislejem sta bila prijatelja najmanj trideset let, ako ne štirideset. Več je bil pri Mislejevih kakor doma.»

«Eh, doma!» je zamahnil sosed. «Kdo bi bil pa čepel pri Franchijevi svakinji; drugega ni delala kakor po cerkvah je lazila. Pa grda je bila — joj, in še kako grda!»

«Hm, lepa res ni bila, Bog ji daj mir in pokoj! Ampak to dobroto je imela, da je bila potrpežljiva s svojim

svakom in tiha. Nikdar se ni čulo, da bi se bil Franchi prepiral z njo. Pokoj njeni duši! O božiču bodo tri leta, kar smo jo pokopali.»

«Nu, vedo kaj, gospod sosed, tako jim povem: svakinja je svakinja, žena je pa žena. Ko bi se bil Franchi oženil, bi tudi ne kolovratil vse dneve okrog. In zdaj bi ne bil sam.»

«Prav imajo. Dolgčas prežene človeka največkrat z doma. Franchijeva svakinja je bila dolgočasna ženska. Ni čudo, da si je zvonar poiskal drugi dom pri Mislejevih.»

«Tako je. Saj ne maram jezikavih babnic; ampak — če ves dan ni glasu iz nje — še čvelj mi odgovarja, če tolčem po njem.»

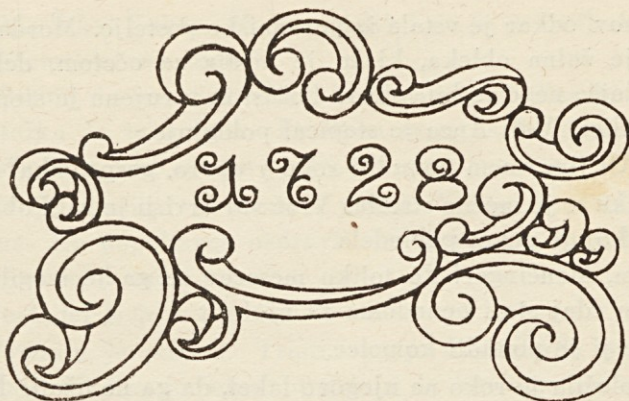
«Jaz jim pa tako povem: vsak človek ima nekaj dobrega v sebi.»

«Res je. Naj Franchijevka v miru počiva! In mojster Mislej tudi!»

«Amen.»

Ljudje, ki so se bili zbrali pred Mislejevo hišo, so se razhajali.

Tudi oba soseda sta se obrnila proti domu.

Bilo je proti koncu zime. Nedelja. Robba se je z ženo in otrokom vračal po glavnem trgu proti domu. Vsi trije so bili pri maši v stolnici.

Že od daleč so ugledali pred Trančo polno ljudi. Krik in žvižganje je odmevalo od tam.

«Nekoga so pripeljali v ječo,» je ugibala Zika, «ali pa poslušajo ječanje jetnikov, ki jih pretepajo čuvaji.»

Robba je le skomignil z rameni in pospešil korake.

Pod Trančo se je množica prerivala proti Čevljarskemu mostu. Rezki žvižgi, divje vpitje, smeh.

«Kaj je?» je vprašal Robba znanca.

«Peka bodo tehtali», se je smejal oni.

«Aha! Zopet eden, ki je hotel obogateti na račun nas, meščanov. Pojdi, Zika, bomo videli, kako ga bodo potapljali! Zanima me, kakšen obraz bo delal. Morda ga kdaj upodobim, kot trpečo grešno dušo, haha!»

«Grem domov. Nič rada ne gledam —»

«Seveda — mimoza! Kar pojdi!»

Zaničljiv posmeh — in že je bil sredi gneče.

Zika je nadaljevala pot po Starem trgu. Njenemu bledemu obrazu se je poznalo, da je preteklo komaj nekaj

tednov, odkar je vstala iz porodniške postelje. Morda pa jo je žalna obleka, ki jo je nosila za očetom, delala bledejšo nego je bila sicer. Počasi in utrujeno je stopala po ulici. Mali Ance je stopical poleg nje.

«Ali jim smem ponuditi roko v oporo, gospa Zika?»

Zika se je močno stresla. Vroč val krvi ji je zalil obraz, a takoj je zopet pobleдела.

On, Mencinger! Že toliko mesecev se ga je izogibala — in zdaj stoji nenadoma za njo!

Že ji je ponudil komolec.

Položila je roko na njegovo laket, da ga ne užali. Bila pa je tudi res potrebna opore. Tine je čutil, kako se ji je roka tresla.

«Mirna bodi!» je dejal tiho. «Zadovoljen sem, da čutim tvojo bližino. Ničesar drugega si ne želim na svetu.»

Ni odgovorila.

«Ko bi vedela, kaj sem pretrpel v teh mesecih — brez tebe! Ne, ne. Saj ne bom govoril o sebi. Vem, ti si pretrpela mnogo več. Ubožica moja!»

Njena roka je še vedno trepetala.

Molče sta nadaljevala pot. Ance je stopical pred njima.

Na trgu, nasproti vodnjaka je zbrala ves pogum. Ustavila se je, povabila roko in ga pogledala z očmi, vročimi od zadržanih solza.

«Tine, ne morem drugače: med nama je vse končano.»

Močno se je prestrašil.

«Zika!»

«Ne, Tine, naj ti vse povem. Glej, nisem pogumna, silno se bojim, kadar tebe ni poleg mene.»

«Ampak česa se bojiš, ljubica, saj nihče ne ve — —»

«Saj veš — vsega se bojim. In zdaj se bojim še pokojnega očeta, ki — ki gleda name in — in lahko vse vidi.»

«Ali, Zika! Kakšne blodne misli! Kdo je še trdil, da bi duše umrlih vse videle?»

«Čutim, da me vidi. Tine, bodi usmiljen! Pozabi me! Pretežka je ta krivda. Prešibka sem, da bi jo nosila. Umrla bom, ako me ne pustiš.»

«Moja ubožica! Ne bom te mučil. Vidim, da si še vsa bolna. Ko popolnoma ozdraviš, ko ti ozdravi tudi duša, se povrneš k meni.»

Pogledal ji je v oči.

Povesila je pogled. Trudno se je nasmehnila in odkimala. Čutila je: ako spregovori le besedico še, se ji udero solze po licih.

Tudi Tine je spoznal, da ne sme več siliti vanjo.

«Čakal bom na tvojo vrnitev do svoje smrti.»

Prijel je njeno roko in si jo položil zopet na laket. Pred Robbovo hišo ji je poljubil roko in se ji poklonil. Zaman je čakal, da Zika dvigne k njemu pogled. Stala je negibno, silno bledega obraza in povešenih oči.

Poklonil se je še enkrat in odšel.

Vso Ljubljano je zajela mrzlična delavnost. Tega leta so pripravljali poklonstvo cesarju Karlu; zato so bile vse roke polne dela, vse glave polne skrbi. Vse meščanstvo, vse plemstvo se je pripravljalo, da ob tej priliki nastopi s čim večjim sijajem.

Ljubljančani so belili hiše, preurejali stanovanja, si nabavljali svetle karose in iskre konje. Še nikdar niso možje tako radodarno odpirali mošnjičkov, ako je bilo treba šteti novce za dragocene obleke ženam, hčeram, sinovom in sebi.

Vsak plemič je upal, da si s sijajnim nastopom pribori posebno trohico «najvišje milosti».

Vsak trgovec je računal, da se mu izpraznijo zaloge do dna in napolni mošnjiček do vrha.

Vsak mojster je z zadoščenjem delil milost in nemilost preštevilnim naročevalcem.

Globoko so segli v žep deželni stanovi kranjski; še globlje — ker je bil že precej izpraznjen — pa mestni magistrat ljubljanski.

Magistrat je naročil pri Robbi doprsen cesarjev kip za slavolok, ki so ga mestni očetje sklenili postaviti pred vicedomskimi vrati.

Robba tega naročila ni bil bog ve kaj vesel, dasi se je bil sam pulil zanj.

«Čemu sem se jim ponujal!» se je jezil sam nase. «Saj imam dovolj drugega dela!»

Nestrpno je odrinil po mizi načrte, ki jih je imel razgrnjene pred seboj. Vstal je in stopil na sredo delavnice, kjer je na visoki mizi stal napol dovršeni kip cesarja Karola z velikansko kodrasto lasuljo.

Že je prijel Robba za dleto in kladivo, a še preden je orodje nastavil, ga je zopet odložil.

«Nič se še ne mudi.»

Vrnil se je k oknu in sedel za mizo. Pred njim je ležalo na mizi vrh vseh papirjev njegovo zadnje delo: načrt za oltar, ki so ga bili naročili jezuiti.

Robbovo osorno obličje se je čudovito izpremenilo, ko je zrl na svoje delo. Oči niso gledale ostro in bodeče kakor po navadi, smehljaje, mehko in sanjavo so s pogledi objemale osnutek.

Že osnutek je bil umetnina. Preko njega se je umetnik zazrl proti oknu. Umetnina, prekrasna, je stala pred njegovo dušo končana, v vsem blesku živo se lesketajočega marmora. Skupine raznobarvnih vitkih stebričev s fino rezljanimi kapiteli nosijo baldahin — mehko v vrh

stremečo kupolo. In okrog kupole, nad stebrovjem, prekrasni angelci iz bleščeče belega kararskega marmora — vsak posamezen dovršena umetnina. In ob vsaki strani oltarja velik kerub. V ozadju pa mogočno stebrovje — oltarjev nastavek, segajoč visoko pod cerkveni strop...

Robba je poskočil in planil k vratom, ki so vodila v prizidek delavnice, v njegovo «svetišče».

In kakor bi se resnično bližal božanstveni skrivnosti, mu je zastal korak in nalahko božajoče je pritisnil na kljuko in počasi odprl vrata.

V mračno delavnico je planila močna dnevna svetloba. Prizidek — pokojni mojster Mislej je imel tu le iz desk zbito lopo — je Robba dal postaviti šele pred letom dni. Bil je nekoliko prostornejši od nekdanje lesene lope in imel je tri stene in streho iz mlečno belega stekla; zato je sijala v njem svetloba kakor pod milim nebom.

In sredi te svetlobe je kipela nad nizkim podstavkom Robbova misel izklesana iz belega marmora: velik kerub za jezuitski oltar.

Robba je za trenutek zaprl oči in se naslonil na vrata. Bleščeča belina marmora ga je skoraj zbolela v oči. Potem pa je pristopil in se zazrl v svoje delo. Z mehкими, božajočimi pogledi je vsrkaval vso prekrasno harmonijo svoje umetnine. Iztegnil je roko in pogladil gole ude keruba z isto nežnostjo, z istim iskrenim občutjem, kakor pogladi ljubimec lepo telo svoje ljubice.

Ali je mojster videl v umotvoru živo telo — telo svoje žene, ki mu je bila za model?

Ne. Nikdar še ni Robba pogledal svoje žene z ljubeznijo, kakršna je sijala iz njegovih oči, ko je zrl na svoj umotvor. Ljubezen do žene, do ženske, je poznalo le njegovo telo. Edina ljubica njegove duše je bila — lepota. Njo je videl, njo je ljubil tu v svojem umotvoru.

A na mah je izginilo iz Robbovega obličja vse, kar je v njem odsevalo lepega, mehkega. Nervozno so se stresle mišice v njegovem obrazu in oči so se obrnile s srepim, bodečim pogledom proti vratom.

Čul je, da je nekdo stopil v delavnico, čul in spoznal je glas.

S trdim korakom je stopil iz svetišča in zapahnil vrata za seboj.

Pred njim je stala vdova njegovega mojstra in tasta — gospa Ana Mislejevka.

Nista se pozdravila z besedo, grla jima je zapiralo sovraštvo, edini občutek, ki sta ga gojila drug proti drugemu.

Že leto dni Mislejevka ni prestopila praga te delavnice, od onega dne, ko se je bila Zika onesvestila. In vendar je prišla danes sem, da — prosi.

Ko se je spomnila, zakaj je tu, se je zdrznila. Hripavo je izdabila:

«Danes je na magistratu — obravnava.»

Zloben nasmeh je zavlekel Robbove tanke ustne. Zasmehljivo se je poklonil:

«O tem me je že obvestil sluga gospoda mestnega sodnika.»

Mislejevki je stopila kri v uvela lica. S težavo se je premagala in glas se ji je tresel:

«Ali res ne umakneš tožbe? Ali te ni sram pred ljudmi?»

A ob zadnji besedi se je že umaknila proti vratom.

Robba je bil strašen.

Rumena barva njegovega obraza je postala popolnoma siva. Črne, majhne oči so stopile iz jamic in se zapičile v žensko z izrazom besnega sovraštva.

Za trenutek je stala Mislejevka, otrpla v pričakovanju nečesa strašnega.

«Ubil me bo!» jo je pretreslo spoznanje.

In nehote je dvignila roko v bran, ko je Robba iztegnil desnico.

«Ven!»

Kakor gad je siknil proti njej.

Umaknila se je skozi vrata, kakor se človek umakne prihuljenemu naskoku strupene kače.

Uro pozneje je gospa Mislejevka v najlepši nedeljski opravi — kakor se spodobi za take slovesne prilike — vsa v svili šumela po trgu. Ogrnjena z veliko čipkasto mantiljo, na ponosno dvignjeni glavi črno čipkasto avbico, je v širokem krilu valovila proti magistratu.

Meščani so se ozirali za njo. Vsi so vedeli, kam gre, zakaj gre; to so že včeraj popoldne do dobra pretehtali, ko so po vrsti prestrezali slugo mestnega sodnika, ga tu in tam celo vlovili na požirek «zelenega», samo da so do dna izčrpali vse zanimivosti, ki so bile prihodnji dan na dnevnem redu slavnega ljubljanskega magistrata.

Kar so možakarji poizvedeli, so še zvečer pri stalnem omizju do dobra pretehtali, preobličili in napihnili. Ko so se pozno na večer vračali v objeme svojih boljših polovic, jim je novica o «nezaslišanem škandalu», o «škandalozni aferi» mojstra Robbe bila uspešen, spretno porabljen ščit zoper ostre zakonske pšice, ki so jih sprejele doma. Najstrupenejša strelica o «krokanju», «zapravljanju», «pijančevanju» itd. se je v ta ščit pogreznila kakor v maslo — radovedne so pač tudi ženske.

In zato in na ta način je zjutraj že vsa Ljubljana vedela, zakaj šumi na deloven dan gospa vdova Mislejevka vsa v svili proti magistratu.

«Robba izgubi pravdo», so modrovali radovedneži, ko so ugledali ponosno vzravnano obtoženko.

«Prav mu je, lakomniku», je bil odgovor usmiljenega srca.

«Bog ve, ali je res po Mislejevi smrti na tihem kaj pobrala po hiši?»

«In če je? Prav bi bila storila. Mar ni bil Mislej njen mož? Vedno je dobro gospodinjila njemu in njegovima otrokoma. Svojih otrok ni imela. Zdaj bo pa beračila na stara leta?»

«Pokojni Mislej je bil čudak, da ni nič poskrbel za njo.»

«In za sina tudi ne. Vse je izročil Robbi.»

«Radoveden sem, kako bo Robba skrbel za svojega mladega svaka.»

«I, kako? Premišljal bo, kako bi se ga najhitreje iznebil.»

«Menda bo res tako.»

«Boš videl, da bo. Saj ga poznaš. Ali več ne pomniš, kako grdo je napravil takrat, ko mu je umrl oni pomočnik, Janez Bolčin?»

«Spominjam se. Utajil je pomočnikovo edino zapuščino, njegovo orodje. Tudi magistratu je tajil.»

«Pa je le moral vse izročiti sorodnikom.»

«Po magistratovi zapovedi. Mestni sodnik Robbi ni verjel.»

«Predobro ga že pozna.»

Tako in enako so ljubeznivi meščani spremljali dogodek. Utihnili so, ko je Robba z enim svojih pomočnikov in z vajencem — svojima pričama — šel po trgu proti magistratu.

Istočasno je začel z vseh strani prihajati na magistrat slavní sodni dvor — gospodje notranji in zunanji sveto-

valci v dolgih črnih talarjih in z velikimi pudranimi lasuljami.

S posebnim dostojanstvom je stopal čez trg gospod mestni sodnik Matija Križaj — Mathias Chrischay. Pred njim se je veličastno nosil sluga v zelenkasti livreji ljubljanskega magistrata, držeč pred seboj sodniško žezlo, znak visokega dostojanstva njegovega gospoda.

S spoštljivim strahom so zrle za sodnikom branjevke na trgu; z globokimi pokloni so ga pozdravljali meščani, ko je šel mogočnik mimo njih.

Pol ure pozneje sta stala mojster Robba in vdova Mislejevka pred zbranim sodnim dvorom.

Robba je brbljal v laškem narečju, goltal besede, krilil z rokami.

Ogromne bele lasuje pred njim so se stresale, zmajevale, se sklanjale druga k drugi, ga pogledavale s prezirljivimi pogledi.

Modrikaste ustnice v rdečem obrazu gospoda sodnika so se potezale bolj in bolj navzdol.

«In katera so prav za prav ta: zamolčana in per spolium pridržana corpora?» je prekinil Matija Križaj gostobesednega kiparja.

Tega mojster Robba ni vedel in tudi njegovi dve priči ne, saj ni nihče videl, kaj je gospa mojstrovka poskrila, ko so po Mislejevi smrti sestavljali inventar.

«Ma, dilectissimi signori bodo to gotovo lahko dognali, ako ne drugače, pa morda s — strogim izpraševanjem?»

«O, ti hudoba laška! je kriknila Mislejevka, in glas se ji je krhal od besa in strahu: «O, Njihova Milost, naj mu ne verujejo! Saj vedo, kakšen človek je to. Njihova Milost se še spominjajo, kaj je napravil lansko leto? Njihova Milost so ga prisilili, da je izročil zapuščino svojega pomočnika — —»

«Naj molči zdaj ona! Kadar bo vprašana, bo govorila!»
je zagrmel sodnik med javkanje razburjene mojstrovke.

Mislejevka je zaihtela in z robcem zakrila obraz.

Bele lasulje so se strnile na posvet. V temni sobi so bile videti kakor ogromna grmada kodraste volne.

In beli kup se je razmaknil — posvetovanje je bilo hitro končano.

Sodnik je vstal in vprašal svečano:

«Mojstrovka Mislejevka, ali je pripravljena, da s prisego izpriča svojo nedolžnost?»

Obdolženka je pritrdila z ihtečim jecanjem.

Sodnik je pomigal slugi, ki je stal v temnem ozadju dvorane. Sluga je pristopil in prižgal sveče ob razpelu.

In Mislejevka je dvignila roko.

Ko je odhajala z magistrata je bil njen obraz sicer objokan, a okrog usten se je tresel zmagoslaven smehljaj. Zmagoslavno so se pozibavale črne čipke na visoko dvignjeni glavi. Zmagoslavno je prhutala po hrbtu mantilja in svila širokega zvončastega krila je šumela kakor zmagoslavje.

Vsakdo je lahko videl, slišal, občutil: Mislejevka je zmagala.

Kmalu za njo je prišel z magistrata Robba.

A glej! Škodoželjnost predobrih ljubljanskih meščanov je bila tistega dne ogoljufana: Robba je prihajal po trgu visoko vzravnani in s ciničnim nasmeškom se je razgovarjal s pomočnikom, ki je stopal poleg njega.

Radovedni meščani so se osupli spogledovali:

Kje je nedolžnost — kje krivda?

Kje resnica — kje laž?

Francesco Robba bi ne bil umetnik, ako bi jim ne videl v dušo.

Smejal se jim je. Ni jim privoščil zadoščenja, da bi ga videli potrtega, jeznega ali osramočenega.

In to mu je rojilo po glavi:

«Le počakajte, nekoč bom sedel med onimi mogočnejši na magistratu tudi jaz — jaz, Francesco Robba, in sodil bom vas, zijala škodoželjna...

Vse moči zastavim, da si pridobim, česar še nimam: veliko premoženje in še večjo slavo. Vsa Ljubljana se mi bo klanjala, vsa Kranjska me bo občudovala. Povsod postavim svoje umotvore, da ne boste nikdar prenehali misliti name.

Še danes, zdaj, takoj pojdem k jezuitom, da se dogovorim z njimi zaradi velikga oltarja. Če ga ne postavijo celega, naj postavijo vsaj del — mizo in tabernakelj. Kovati moram železo, dokler je gorko. Lahko pride kaj vmes. Lahko bi se premislili. A rajši popustim v ceni — pa če bi delal v lastno škodo — rajši, kakor da bi dal delo iz rok. Glavni oltar v jezuitski cerkvi mora biti moj!»

In Robba je stopil domov v delavnico, pobral risbe na mizi v mapo in nekaj minut pozneje je stal pred jezuitskim kolegijem in udaril s tolkačem po težkih rezljanih vratih.

— — — — —

Ko se je vrnil v delavnico, je bilo njegovo obličje polno zmagoslavja: oltar se bo postavil; sicer le deloma, najpotrebnejše: pozneje celoten, ako se jezuitom posreči, da zberejo toliko denarja.

Ha! Ne bo ga strlo življenje!

Robba je odložil mapo z risbami na mizo in iztegnil roke.

Ha! Njegova pot gre kvišku, vedno navzgor!

— — — Vedno?

Kako je rekel pokojni Mislej? Vsak umetnik stoji le enkrat na višku — pred smrtjo svojega umetništva. Robba čuti, da se mu višek bliža, da mu rastejo moči ob sleherni umetnini. A njegov, Robbov višek, ne bo prenehal. V njegovi duši je neizčrpen vrec. Treba mu je le hoteti in vzdržal se bo na višku do konca svojih dni.

Mar se ni raznesla njegova slava že daleč onkraj kranjskih meja? Pravkar izdeluje štiri oltarje za zagrebško stolnico. Po vseh ljubljanskih cerkvah, po vseh palačah imenitnikov se dvigujejo njegova dela.

Le zganiti mu je treba prste in pod njimi se zablešči umotvor — zlato! Umirajoča duša?

Ne, zanj to ne velja. On bo rasel, rasel do svoje telesne smrti. Življenje mu ne bo strlo duše. Življenje — eh! Kaj je njemu, umetniku, «življenje»? Vrsta slik, ki po večini niso dovolj lepe, ali tudi ne dovolj žalostne, grde, grozne, da bi mu pregnete dušo.

Ali ga ni hotela gospoda na magistratu osramotiti? Tašča je slavila zmago in predobri someščani bi mu bili radi izkazali svojo škodoželjnost.

A on, Robba? Ali ni lahkotno premagal v sebi nevšečnost? Ali ni neprijeten občutek brž utopil v svoji umetniški sreči, v uspehu — v ugodni pogodbi za jezuitski oltar?

Ha! Njemu obeta nesreča le — srečo. Smeje se življenju! Visoko stoji umetnik nad vsem tem malenkostnim gomazenjem...

S hruščem so se odprla vrata.

Robba se je stresel, kakor bi se prebudil iz sanj.

V delavnico je planila njegova žena:

«Ance je — zbolel!»

Komaj da je razumel njeno ihtenje. Bila je tako bleda in prijela se je za čelo in se zamajala, da ji je Robba pristavil stol.

Zika se je obrnila in še zaihtela med vrati:

«Po padarja pošlji!»

In zbežala je zopet iz delavnice.

Robba je skomignil z rameni — — — Kako se razburja za prazen nič! In če bi otrok resno zbolel? — — Če bi umrl? Njegov prvorojenec — krasen fantek — no, menda ne bo tako hudo! Predrago bi bil plačan njegov uspeh pri jezuitih.

Vendar je vzel tricorno in stopil sam po padarja. Bilo je tedaj 29. aprila.

Dvanajstega maja mu je petletni sinček Frančišek umrl.

Ko so usteca zadnjič zahropela in se je streslo in iztegnilo telesce, se je Zika zrušila poleg otrokove postelje.

Nekoliko pozneje se je vrnil Robba iz delavnice. Dobil je Ziko nezavestno na tleh. Skočil je v kuhinjo po vode in na vratih skoraj trčil ob Marjano Mencingerjevko, ki je, kakor vsak dan, prišla, da pogleda in pomaga.

«Kako je?» je vprašala tiho.

«Konec —» je skomignil Robba.

Marjana se je zdrznila in brž stopila v sobo.

Kriknila je, ko je ugledala Ziko na tleh.

Že je pristopil Robba z vodo. Močila sta nezavestno, dokler ni odprla oči. Pomagala sta ji na noge in jo odvedla k blazinjaku.

Marjana je ihtela v sočutju. Zika ni jokala. Preveč jo je grabilo, bolelo. Krčila je prste v pesti in jih zopet razklepala. Slonela je zaprtih oči v blazinjaku in obračala

glavo v stran, se globoko sklanjala na kolena in zopet rila z glavo v blazinjak.

«O, Bog! Kako je to mogoče!» je vzdihnila Marjana, gledaje beli obrazek malega mrliča.

Robba je zatisnil otroku ugasle oči.

«To je bilo plačilo», je dejal mrko in trdo.

«Plačilo?» ga je pogledala Marjana.

«Da. Danes je dvanajstega maja in devet in dvajsetega aprila se mi je posrečila pogodba z jezuiti. Zdaj je plačana. Vsaka sreča se plačuje z nesrečo.»

«O — moj Bog!» se je izvilo Ziki.

Tako strašen je bil njen glas, da sta oba, Robba in Marjana priskočila k njej.

Ona pa se je globoko sklanjala in vila roke v bolečini.

«Dvanajstega maja! O, moj Bog! Plačilo!» je hropela in njene oči so zrle v praznino s takšno grozo, da je Marjano izpreletelo po hrbtu kakor strah.

Sedla je poleg Zike na blazinjak, ji gladila roko in ji šepetala:

«Ubožica! Ubožica!»

Druge tolažbe ni vedela.

Kaj je Zika pretrpela v onih trenutkih! — Da je še živela — — — ob tolikšni boli, ob tolikšni grozi — ob tolikšnem kesanju! Dvanajstega maja!

Nenadoma je zdrsnila na kolena pred Marjano, ji objela noge in prosila v suhem ihtenju s strašnim, pretrganim glasom:

«Od—pus—sti! Marjana! Odpusti!»

«Joj, Zika, ti ubožica! Ne žaluj tako zelo! Zmešalo se ti bo. Ne smeš!»

Vzdignila jo je in jo posadila nazaj. Spomnila se je, skočila v kuhinjo in vzela tam iz košare blizu ognjišča dete, komaj tri mesece starega Zikinega sinčka Hermagoro.

In prinesla ga je materi:

«Zika, glej, zaradi tegale se ne smeš preveč žalostiti!»

A Zika je zakrila obraz z obema rokama in zastokala:

«Proč! Proč! O — moj Bog, kako strašno si me kaznoval!»

Marjana je pritisnila dete k sebi.

«Kako lepe oči ima — velike rjave — prav take, kakor jih ljubim,» si je mislila Marjana, «take, kakršne ima moj mož.»

Odnesla je dete v kuhinjo.

Robba je stopil za njo.

«Saj ostanejo še nekoliko tu, gospa Mencingerjevka? Kmalu se vrnem; samo v župnišče stopim.»

Pokimala je.

Robba je odšel.

Marjana si je obrisala oči. Pokrila je dete v košari, prijela rob svojega širokega krila in si ga zataknila ob strani za pas. Nato je na ognjišču razbrskala žerjavico, da zaneti ogenj.

Počasi, previdno je dvignil Robba mali beli kalup s širokega rdečega pečata — posrečilo se je!

Mojster se je globoko oddahnil in se spustil nazaj v stol. Iz širokega krila svoje suknje je potegnil robec. Obrisal si je s čela debele znojne kaplje, vkljub temu da v delavnici ni bilo bog ve kako toplo, saj je zunaj ležal visok sneg, železna peč pa je grela delavnico le za silo. A strah, da se mu delo ne posreči, da se mali kalup iz krhkega mavca ne zdrobi, je Robbi prignal znoj na čelo. Odleglo mu je, ko je ležal pred njim na belem pismu brezhiben pečat — ponarejen pečat uršulinske prefekte, matere Rozalije.

Na Robbovem bledem obličju je zasijal satanski smehljaj.

«He! Signor Lorenzo Pezzana, zdaj jih že mine, vohuniti po Benetkah za mojimi kupčijami! He! He! Rad bi videl njegov obraz, kadar prejme tole ljubeznivo pisemce! Le čakaj, to je plačilo za tvoje zahrbtno poročilo o mojem nakupu kararskega marmora. Če Bog dá, te zdaj mine tudi veselje do mešetarstva v zadevi stebrov iz afrikankega marmora. Ti, nevoščljivec — —»

Robba je planil.

Nekdo je močno potrkal na vrata.

Dasi jih je bil Robba sam zaklenil, ga je zdajci izpreletel strah. Pograbil je odprto pismo, ki je ležalo poleg zapečatenega na mizi, ga zmečkal in skočil k peči, ter ga vrigel v ogenj. Šele potem se je odzval, ne da bi odprl duri:

«Kdo je? Dio santo! Mir hočem imeti, kadar delam!»

«Gospod Bombasi je tu», se je čul Zikin glas iz velike delavnice. «Jutri zjutraj pojde v Benetke. Pravi, da mu izročiš pismo uršulinske prefekte za nekoga tam doli.»

«Pridem takoj!»

Pa ni šel takoj. Naslonil se je ob mizo in zrl skozi zasneženo okno na dvorišče, po katerem je odhajala njegova žena med visokimi kupi snega.

Prijel je v roke zapečateno pismo in ogledal ga je še enkrat od obeh strani. Pisava je bila dobro ponarejena in pečat se je imenitno posrečil.

Mirno lahko izroči pismo Bombasiju, da ga spotoma odda v Benetkah.

«Materi prednici se izgovorim, da se je njeno pismo zakasnilo, ker nisem mogel sam v Benetke, kakor sem nameraval», je še premislil Robba, odklenil vrata in s pismom v roki je stopil iz svojega oddelka.

V ozadju velike ponedeljcarsko prazne delavnice je zagledal odprta vrata v Contierijev oddelek. Jakob Contieri — dasi mu je zadruga pred več leti priznala mojstrovstvo — je imel svojo delavnico še vedno pri Robbi.

«Jakob, ali si ti tam?» je zaklical Robba.

«Da.»

Contieri je stopil na prag.

«Kadar odideš, zakleni!»

«Bom.»

«Ali prideš h ‚Kleplatu‘?»

«Najbrže. Pri luči itak ne morem delati.»

«Alora, a reviderci!»

«A reviderci!»

Robba je odšel po zasneženem dvorišču.

Contieri je še postal na pragu svojega oddelka in se zagledal v steklena vrata, skozi katera je odšel tovariš. Pogled mu je postajal vedno temnejši in ustnice so se mu stisnile v jedkem posmehu.

In kakor da bi hotel uteči nevšečnim mislim, se je zdajci zasukal, da mu je po novi modi z črno pentljo povezana kita poskočila na vratu. Vrnil se je v delavnico in z nogo je zaloputnil vrata za seboj.

Tri tedne pozneje — bilo je sredi februarja in zopet ponedeljek popoldne — sta stopala Contieri in Robba po Kapucinskem trgu proti uršulinski cerkvi. V precejšnji razdalji za njima sta šla Franchi in Zika; med njima pa Zikin sinček Hermagora, zdaj dve in pol leta star šibak otročiček z velikimi rjavimi očmi, majhnim grškim noskom in belimi kodri.

Ko sta Contieri in Robba že stopala po uršulinskih stopnicah h cerkvi, je zaklical Franchi čez cesto:

«Hoj! Počakajta!»

In ko jima je prišel bliže:

«Zika pravi, da pojde z otrokom na izprehod proti jezuitski graščini. Ko si ogledamo cerkev, pojdemo za njo.»

«Prav.»

Robba je nadaljeval pot po stopnicah.

Contieri in Franchi sta se poklonila Ziki in odšla istotako v cerkev.

Zika je krenila na levo ob cerkvi in po solnčni stezi mimo Turjaškega vrta. Fantek je stopical poleg nje. Mimogrede je iztezal ročice po živi meji in lomil gole vejice z nje, da jih je imel že polno peščico.

Na ovinku je Zika ugledala med travniki, z napol skopnelim snegom pokritimi, meščana v zelenomodri obleki francoskega kroja, v sivih dokolenskih nogavicah in šolnih z rdečimi petami. Njegov triogelnik je obrob-ljala siva kožuhovina. Šel je za dober lučaj pred Ziko. A kmalu se je obrnil in se vračal, mahaje z dolgo črno palico.

Zika je ostrmela.

Ali — ali ni — —

Niti koraka ni več storila ne naprej pa tudi nazaj ne, dokler ni stal pred njo.

«Zika!»

Skoraj dve leti se ga je bila izogibala. Prvič sta se zopet srečala sama.

Zdajci se je vzdramila. Prijela je otroka za ročico, globoko je sklonila glavo na prsa in hotela stopiti mimo njega.

A zastavil ji je pot.

«Zika! Saj ni mogoče, da pojdeš tako mimo mene!»

Prijel jo je za roko. Obrnila se je v stran. Solze so ji lile po licih.

«Zika! Življenje bi dal, da te vidim zopet srečno!»

Zakrila si je obraz.

«Zame ni več sreče. Bog me je strašno kaznoval.»

«Ne govori tako, duša. Bog ne kaznuje. Bog je dober. Dal nama je ljubezen — najvišje, kar more dati človeškemu bitju. Glej, brez te ljubezni bi bilo moje življenje prazno, bi sploh ne bilo življenje.»

«Ne, o, ne! Konec mora biti tega. Dovolj je strahote.»

«Zika!»

Spustil je palico na tla in prijel Ziko z obema rokama in jo prisilil, da ga je pogledala:

«Zika! Ti me nisi nikdar ljubila, ker tako govoriš!»

«Jaz?» se je trpko nasmehnila. «O, saj dobro veš — —»

«Ne, Zika. prave ljubezni ne zamori nobena boleost in nobena volja. Prava ljubezen je le ona, ki vse prenaša in vse pretrpi in traja do —»

«Do smrti», je prikimala Zika. «In med naju je že stopila smrt.»

«Zika!»

«Da! In ugrabila mi je otroka.»

«Zika, ne govori, ne misli vedno isto!»

«Ne morem drugače.»

«In jaz, Zika? Ali si tudi mene v svojem srcu obsodila na smrt?»

«Tine!» se je zdrznila.

«Ali naj hodiva po svetu — živa mrliča?»

«O, Bog! Kako me mučiš! Ali ne vidiš, kako trepečem v strahu? Ali mi res hočeš vzeti poslednje, kar imam. Kar imam — od — od — — tebe!»

«Ne razumem te.»

«Poglej tega otroka!»

Sklonila se je k malčku, ki je bil pobral Mencingerjevo palico in švrkal z njo po snegu.

Z obema rokama je objela otrokovo glavico in obrnila njegov drobni obrazek proti Tinetu.

«Čigave so te oči? Čigav je ta nosek?» je vprašala s tresočim glasom.

Že je klečal poleg otroka v snegu.

«O, Zika! — — Moj? — — Moj?»

Samo prikimala je.

Pritisnil je otroka k sebi in ga poljubljal, da se je otrok spustil v glasen jok.

Tedaj je odnehal, še enkrat je pogledal otroku v lepi obrazek in vstal. Na Zikino roko, ki je tolažilno gladila glavico prestrašenega malčka, je Tine pritisnil tih poljub, poln neizmerne hvaležnosti in sreče.

Zika si je obrisala oči. Dolgo je zrl Mencinger vanje.

«In tvoj strah?» je vprašal. «Ne razumem ga še. Povej, kaj te teži, zlata moja duša! Saj vendar — vendar tega — — — tega nihče ne ve?»

In vsa skrb za njo in ves strah, da je ni pahnil v nesrečo se je tresel v njegovem glasu.

Medel sijaj, odsev njegove velike sreče, je izginil z njenega obličja. Dvignila je otroka k sebi in ga pritisnila nase.

«Moja sreča je bila prevelika, da bi bila že poplačana. Bojim se, da mi Bog vzame še to —» in pritisnila je otroka še bolj k sebi.

«Ali — kdo ti je vdahnil take bolne misli? Bog nam vendar ne pošilja sreče samo zato, da nam jo takoj vzame!»

Postavila je otroka zopet na tla.

«O, to je vedno tako: vsaka sreča se plačuje z nesrečo.»

«Ampak to si samo ti —»

«Ne,» ga je zavrnila z globokim tihim obupom, «to je resnica. Tudi Robba jo je že neštetokrat občutil. Vsak uspeh, vsaka sreča mu prinese nesrečo. In meni tudi.»

Robba!

Kakor mrzel val je pljusknilo ime med njiju.

Mencinger je pobral palico s tal in Zika si je obrisala solzno lice.

«Franchi gre», je pokazal Tine.

Zika se je zdrznila in si še enkrat obrisala lice.

Obrnila se je in se trudno nasmehnila botru Franchiju, ki je že stal za njo in pojasnjeval:

«Francesco je šel k prefekti. Poslala je v cerkev ponj. Contieri pa se je vrnil v mesto.»

Mencinger je z globokim, spoštljivim poklonom poskušal zakriti svojo zadrego. Ali — ko se je vzravnal, je bilo zvonarjevo oko še vedno uprto vanj z vprašujočim prodirnim pogledom.

Franchiju ni ušla Mencingerjeva zadrega in ko je s kratkim pogledom ošvignil Zikine oči, se mu je obraz zatemnil.

«Že dolgo se nisva videla, gospod mojster», je ogovoril Mencingerja.

«Ker me ni bilo tu. Slikal sem po različnih krajih na Dolenjskem.»

«Sem slišal, da imajo mnogo naročil.»

«Preveč, da bi mogel vsem zadostiti», je preprosto priznal Mencinger.

Franchijev nagubani obraz je izpreletelo mehko čuvstvo. Iztegnil je roko in pristrčno stresel umetniku desnico.

«Njihovo mojstrstvo in njihovi veliki uspehi me bolj vesele, kakor si oni, mladi mojster, morejo misliti.»

Spričo tolike pristrčnosti je tudi v Mencingerju vstajalo topleje čuvstvo do stareka moža. In stisnil je uvelo roko poštenjaka in sam ni vedel kdaj in zakaj je v njegovem srcu izginila vsa mržnja, ki jo je kdaj gojil do Zikinega botra. Franchijeva iskrenost je mehko božala njegovo rahločutno dušo.

Iz Zikinega obraza pa je izginila sleherna kaplja krvi. Zaprla je oči in dve ostri potezi duševne muke sta se ji začrtali med obrvmi — — — Njena žrtev! Botrovo «poročno darilo»!

Odprla je oči in njen pogled se je srečal z Mencingerjevim, velikim, svetlim, polnim radosti in zadoščenja ob priznanju starega zvonarja.

Tedaj je spoznala ostro in jasno, da mu ona ni vse, da živi v njegovem srcu poleg ljubezni še nekaj drugega, velikega in lepega: njegova velika ljubezen do lepote — njegova umetnost.

Prav. Prav, da je tako. On bo dobil uteho in pozabljenje in mir srca v svoji umetnosti in ona — v svojem materinstvu. Vsakemu je usoda dala nekaj, da mu bo mogoče prenašati to čudno človeško valovanje od sreče do nesreče in od nesreče do sreče.

«O, moj Bog, saj me še nisi zapustil — zahvaljujem se Ti!» je molila njena duša.

In v njeno ubogo, zbegano srce se je hotel vseliti mir, mir popolne prostovoljne odpovedi. A že prihodnji trenutek je zgrabil to srce, da se je krčilo v žgočem trpljenju in sočutju z ljubljениm možem. O, ko bi ga smela obdati s svojo in s svojega — njegovega otroka ljubeznijo!

Mencinger se je poslavljajal in se smehljaje obrnil do otroka:

«Ali mi vrneš palico, moj srček? Ne? Glej ga no, možaka malega! Nu, počakaj! Palico zasadiva tu v sneg. Zdaj pa te dvignem visoko — visoko.»

In držal ga je nad glavo, da je otrok od veselja krilil z rokami in nogami in vriskaje zahteval: «Še! Še!», ko ga je postavil na tla.

In zopet ga je dvignil.

Naposled je pritisnil na otrokovo ličece poljub in ga vprašal:

«Kako ti je ime?»

«Gorče», se je odrezal mali.

«Hermagora», je tiho pojasnila Zika.

«Z Bogom, Gorče!»

Postavil ga je na tla, vzela palico, se poklonil Ziki in zvonarju, še enkrat vščipnil malega v ličeca in odšel po stezi proti mestu, oziraje se zopet in zopet, dokler ni izginil za ovinkom.

Mali Gorče, ki ga je bila Zika dvignila, mu je mahal, gledaje materi čez ramo, z ročico v pozdrav.

Počasi sta Franchi in Zika nadaljevala pot po ozki gazi med zasneženimi travniki proti jezuitski graščini «Pod Turnom».

Molčala sta oba. Vsak je predel svoje misli. Le včasih ju je zmotil otrok. Vriskaje je kazal zdaj jato vran nad sneženo poljano, zdaj okno, ki se je ob zahajajočem solncu zasvetlikalo tam v zasneženem mestu.

«Robba je šel k prefekti?» je Zika prekinila molk.

Zvonar, ki je stopal spredaj, je dobro čul, da se ji je glas zatresel.

«Da. Ko smo stali v cerkvi, je prišla ponj samostanska dekla... Zika!» se je zdajci nepričakovano okrenil Franchi.

Zika je obstala in zastrmela v zvonarjeve oči. Nekaj je bilo v njih — — nekaj —

«Zika! Ali ti nisem bil vedno kakor oče?»

Njegov glas je segal v najgloblje globine.

Mehko se je nasmehnila.

«O, botrček, bili so mi boljši od očeta!»

«Dobro. Zgodilo se je prvokrat, da sem te moral tega spomniti!»

Stopila je korak nazaj in postavila otroka na tla.

Široko so se odprle njene oči. A pred zvonarjem je pobesila svoj pogled.

Težak molk. ~

Zdajci je iztegnila roke preko otroka k njemu.

«O, botrček! Saj mi ne morejo več pomagati!» se ji je izvilo ihtenje.

Prijel jo je za roko, se prestopil, da je šel otrok naprej, in dejal je z globokim vzdihom:

«Ubogi moj otrok!»

Sklonila je glavo in se trudila, da uduši ihtenje.

Objel je njena šibka ramena in stopala sta za otrokom, oba sklonjena, oba blodečih misli, ki so se v divjem vrtincu sukale po duši, ne da bi našle izhoda — izraza.

Pod gozdom sta se ustavila in Zika je poklicala otroka; vrnili so se proti mestu.

Za njimi, za hribi je žarelo nebo, sneg je bleščal v vijolični barvi in pred njimi je gorelo mesto v cinobrovi rdečini. Samota in tišina naokrog. Razen njih nikjer žive duše.

Podvizali so se, da dosežejo mesto pred solnčnim zahodom. Ko so prišli pred uršulinsko cerkev, so že slišali z Vicedomskih vrat rog čuvaja, ki je klical zamudnike v mesto, preden je zaprl mestna vrata.

Z gradu se je oglasila melodija velikega roga.

Molče, z otrokom v sredi sta stopala Franchi in Zika po mračnih ulicah.

Pred Robbovo hišo je Franchi postal.

«Zakaj, zakaj mi nisi prej — —» a zamahnil je z roko, ko ji je pogledal v shujšani obrazek: «Saj vem», je tiho pristavil. «Bilo je močnejše od tebe.»

In sklonil je glavo in se poslovil.

D drugega jutra zarana je že trkal na Mencingerjeva vrata. Vedel je, da slikar vstaja ob jutranji zori.

Hišna vrata so bila samo priprta. Otrkal je sneg s škornjev in vstopil.

Zgoraj nad temnimi stopnicami so se odprla vrata.

«Oni so, gospod mojster? Takoj pridem», se je oglasil Mencinger.

«Ni potreba, pridem sam gori.»

Že je stopal Franchi navzgor.

Marjana, ki je pritekla iz kuhinje, je zaklicala za njim:

«Dobro jutro, gospod mojster!»

«Dobro jutro, madame, naj se ne ustrašijo mojega zgodnjega obiska. Danes velja samo njihovemu soprogu.»

«Aha! Skrivnosti imata med seboj! No, le počakajta!» je zapretila.

«Skrivnosti! Pa še kakšne!»

Vrata so se zaprla.

Smehljuje se je vrnila Marjana na delo.

Zgoraj je Franchi z globokim vzdihom sedel na stol pri oknu.

Začuden ga je pogledal slikar.

«Star je», si je mislil. «Seveda, saj jih ima že sedemdeset — morda že čez? A šele zdaj, ko pade nanj vsa luč od okna, vidim, kako je star.»

Stari zvonar pa je imel, gledaje mladega moža, ravno nasprotno misel: «Lep je. Zdrav. Umetnik je. In dobrota mu je v očeh in resna možatost — ni čudo, da si ga ne more iztrgati iz srca.»

In glasno je povzel:

«Takoj jim pojasnim svoj zgodnji obisk, gospod slikar: zaradi Zike prihajam.»

Mencinger se je zdrznil. Da zakrije zadrego, se je obrnil, vzel v levo roko čopič iz pohabljene desnice in ga odložil.

«Prosim!»

Nenavadno ostro je siknil besedico skozi stisnjene zobe.

Rahel nasmeh je vztrepetal v starčevem obrazu in nekaj, kakor radovedno pričakovanje, je bilo v njegovem prodirajočem pogledu in nekaj kakor blisk za gorami.

«Zaradi Zike, sem rekel», je poudaril, ne da bi odmaknil pogleda od slikarjevega obličja.

Tedaj mu je Mencinger pogledal naravnost v oči. Nekaj utripov srca sta se zazrla trdo drug v drugega. Nato so se stresle ustne mladega moža, a pogleda ni odmaknil:

«Razumem.»

Preprosta beseda.

Vendar — na zvonarja je učinkovala kakor strela.

Vse je pričakoval — le tega ne. Ne tega preprostega priznanja in ne takega ponosa.

Zvonar je bil v zadregi.

«Nisem prišel, da bi sodil, nisem prišel, da bi robantil. Kdor je sam okusil bridkost življenja, ve, da je vsako tako besedičenje nesmiselno in popolnoma brezplodno. Vse, kar bi vama mogel reči, da vaju spravim narazen, sta si sama že ponavljala do brezčutnosti. Vem. Zato jih vprašam samo tole, gospod slikar: «Ali hočejo Ziki dokazati svojo ljubezen?»

Mencinger se je nemo vzravnal — slutil je, kaj zdaj pride.

«Potem —»

«Vem. Vem,» je nenadoma planil Mencinger, «proč naj grem. Odpotujem naj. Ne smem je več videti. Ali vedo, kaj zahtevajo, gospod mojster? Ali vedo?»

«Vem. Ne zahtevam nič manj in nič več kakor — njih življenje, gospod slikar.»

«Da, da. Ona mi je življenje. Če mi vzamete njo —»

«Ste živ mrlič», je prikimal zvonar in dostavil tiho: «Tudi jaz sem bil nekdaj tak 'živ mrlič'. Mislil sem, da

sem odmrl vsemu svetu in vendar sem še danes tu. Treba pač, da si dobimo nekaj, kar nam pomaga prenašati to počasno umiranje.»

Mencinger se je naslonil ob mizo in si pritisnil obe pesti ob čelo.

Težka tišina je legla med oba moža.

Čez nekoliko časa je končal starec svojo neizgovorjeno misel:

«Vsa vsebina mojega življenja mi je bil od tedaj prijatelj ev otrok — Zika. Njim, gospod slikar, pa take vsebine ni treba šele iskati. Oni jo že imajo — oni imajo svojo umetnost, svoje lepo delo.»

«Umetnost!» je z bridkim posmehom iztegnil Mencinger pesti. «Umetnost je mrtva. Meni pa se hoče življenja! Oni so imeli v nadomestilo za žensko ljubezen živo ljubezen prijateljevega otroka. Jaz — jaz pa naj se zadovoljim z mrtvo ljubico, umetnostjo, in naj zavržem ljubljeno žensko, in — — in — lastnega edinega otroka!»

Šepetaje so mu prišle zadnje besede iz ust.

Ali — ko bi jih bil na vso moč zarjul, bi ne mogle na starega zvonarja hujše učinkovati.

Namah je bil na nogah. Pred očmi mu je bil oni prizor, ko je slikar prejšnjega dne miloval otroka. Da, da. Zdaj se je spomnil — kakšna podobnost!

Zopet sta zapičila moža svoje poglede drug v drugega.

Mencingerjeve velike svetlorjave oči so gorele v divjem ognju, polnem tiste odločnosti, ki mu jo je dal obup.

Tedaj se je zvonar nemo okrenil in že stopil dva koraka proti vratom.

A postal je sredi sobe in dejal, ne da bi se ozrl:

«Le dvoje je mogoče: Ali jo res ljubijo — potem vedo, kaj jim je storiti; ali pa so mojo Ziko preslepili s samo

gnusno živalsko strastjo, potem — uboga Zika! Čaka te javna sramota in ječa!»

Glas se mu je potresel. Odšel je.

Ogenj v Mencingerjevih očeh je ugasnil.

Dolgo je zrl slikar skozi okno v daljavo na barje, na megle, ki so se vlačile okrog Krima. Nato je sedel k oknu, vzел v roke okrogel košček pločevine in z drobnim čopičem je igraje nanašal nanj barve.

S pločevine je kmalu pogledal smehljajoč otroški obrazek — Zikin sinček — njegov edini otrok.

D drugega jutra se je odpeljal z dolenjsko pošto.

Franchi, ki je že od prvega jutranjega svita sedel v svoji hiši pri oknu, ga je videl z malim kovčegom in leseno slikarsko skrinjico odhajati po ulici.

Ko je zvonarjeva peščena ura pretočila polovico svojega peska, se je skozi Stari trg proti Karlovškim vratom neokretno prizibala ogromna poštna kočija. Franchi je spoznal med prtljago na njeni strehi Mencingerjevo slikarsko skrinjico.

Starec se je oddahnil. Vzel je kožuh, zamenjal domačo čepico s starinsko kodrasto lasuljo, stisnil klobuk pod pazduho in odšel čez ulico v jezuitsko cerkev k maši.

Dva dni ga ni bilo v Robbovo hišo.

Tretjega dne ni več vzdržal brez Zike.

Prišel je, sedel na stari prostor, na blazinjak za mizo, in molče zrl mimo Zikinega sina, ki se je igral poleg matere na tleh.

Franchi dolgo ni imel poguma, da bi pogledal otroku v obraz. Naposled je dvignil oči in njegov pogled se je srečal z otrokovim: da, resnica — oči in nosek ima otrok po Mencingerju. Kako, da Franchi doslej tega ni opazil?

«Kje pa tiči Francesco?» je vprašal, da prežene ne-
všečne misli.

«K uršulinkam je šel, zaradi oltarja. Baje napravijo
novo pogodbo na podlagi novega načrta. A — je že tu!»

Zunaj se je čulo odkravanje snega. Takoj nato je vstopil
Robba.

«Dober dan, gospod boter! He! He! Pa sem jih le zvil,
čestite sestre uršulinke! He! He! In tistega njihovega
beneškega mešetarja, onega Pezzano, ki vedno vohuni za
mojimi kupčijami. Dobro sem mu podkuril; zdaj se je
odpovedal svojemu mešetarstvu glede marmora.»

Da ga je izpodrinil s ponarejenim pismom, v katerem
je sramotil Pezzano, da je prišel oni falsifikat prefekti
v roke, da se je pravkar le s težavo izvil iz umazane
zadeve — tega Robba ni povedal. Mel si je roke in na-
daljeval:

«Maledetta porcheria! Že dolgo mešam to polento. No,
nekoliko so se ženske že vdale, nekoliko se pa še bodo.
Le to rečem in pri tem ostanem: če uršulinski oltar ne
bo narejen po mojem lastnem načrtu, ga lahko uršulinke
same postavljajo, jaz ga ne bom. Da bi jaz delal po na-
črtih koga drugega — in še po načrtih tega Fusconija,
ki mi je že itak odjedel šentpetersko cerkev! — Ne! Tega
ne bodo doživeli!»

«Kar se šentpeterske cerkve tiče, bi dejal, da dela Fusco-
niju in sv. Petru vso čast», je podražil Franchi.

Robba pa ni hotel razumeti in je končal:

«In če se gospod deželni upravitelj grof Strassoldo še
toliko sučejo okrog matere prefekte in če gospa Šelen-
burgovka takoj zopet zavežejo in umaknejo svoj polni
mošnjiček — mene ne bodo ujeli!»

«Ampak, Francesco, kaj se vendar toliko razburjaš!
Mar se nisi sam pulil za to, da postaviš oltar po Fusconi-

jevem načrtu? Še mene si poslal k Šelenburgovki, da sem govoril zate», se je čudil Franchi.

«He! He! Ta je pa dobra! Kaj so res mislili, da bom drugim slavo zidal? Saj se oni tudi bavijo s kupčijami, tega pa še ne vedo, kako se zmaguje v konkurenci.»

«Utegneš imeti prav. Nikdar se nisem pulil za nobeno delo. Moja zvonarna pa vkljub temu raste od leta do leta.»

«Ne po njihovi zaslugi.»

«Glej ga! Po čigavi pa?» se je na videz razhudil zvonar in pomežiknil Ziki.

«Po njihovi ne. Njihovi zvonovi bi niti ne vedeli za svojega mojstra, če — če bi vsakemu ne omislili tri vatle dolgega verza za napis.»

«Ha! Ha! Prav si povedal. Nu, vkljub temu svojih starih kosti ne bom več prekladal po zvonarni, ker mi ni potreba. Če me pomočniki goljufajo, naj me pa. Toliko mi bodo že pustili, da bom živel do smrti — več pa ne potrebujem.»

Smeje se je Franchi zleknil po blazinjaku.

Robba je skomignil z rameni. Obrnil se je proti vratom. Med vrati je obstal.

«Ali pridejo pogledat moje angelske muzikante za jezuitski tabernakelj?»

«Ali si jih že končal?»

«Sem.»

«To pa, to! Te pa moram videti.»

Stokaje je dvignil svoje še vedno mogočno telo s škripajočega blazinjaka.

«E — da ne pozabim,» je govoril Robba že iz veže, «Zika! Marjana Mencingerjevka mi je izročila pozdrav

za te. Naročila je, da pridi k njej. Dolgčas ji je. Že nekaj dni je sama. Njen mož je šel zopet na Dolenjsko.»

«Saj res!» se je spomnil zvonar in je segel v žep, «tudi jaz ti moram nekaj izročiti od Marjane — včeraj sem bil pri njej. Tole ti pošilja.»

Izročil je Ziki majhen zavitek.

Vrata so se zaprla za Robbom in Franchijem.

Zika se je sklonila za klopčičem, ki ji je padel iz rok. Mali Gorče je planil za njim in ga pobral.

S tresočo roko mu je pogladila svetle kodre.

«O, Bog!» je molila, «dovolj naj bo trpljenja! Samo otroka mi pusti, ničesar drugega Te ne prosim!»

In odvila je zavitek.

V rokah je držala s srebrnim obročkom obrobljen košček pločevine s sličico svojega otroka...

«Samo otroka mi pusti!» je še enkrat povzdignila pogled k nebu.

— — — — —

Njena prošnja ni bila uslišana.

Še istega leta ji je umrl sinček Hermagora. Na dvorišču se je zrušil velik marmornat kamen in pokopal otroka pod seboj.

Ali je resnica, da je Bog dobrotā?

Ali je resnica, da je Bog v nebesih?

Da, da. Njena ljubezen, njena sreča je bila prevelika — ni še bila plačana.

Tudi s tem — njegovim — otrokom ne?

Tudi ne.

Še je dihala v zibelki komaj nekaj mesecev staro dete — mali Francesco, Robbov sin.

Vročega julijskega dne je stopil Robba v spalnico.

«Doseženo!» je oznanil z zanosom. «Jutri podpišemo novo pogodbo za uršulinski oltar na podlagi mojega lastnega načrta.»

Franchi, ki je sedel pri oknu, je položil prst na usta.

Trudno je pokimala Zika — že peti dan se je tresla za svoje — zdaj edino dete, malega Francesca, ki je ležal v hudi vročici.

Pogodba?

O, da bi mogla ona skleniti pogodbo! Pogodbo z Bogom: Vzemi še tega otroka, če je Tvoja volja, a vzemi tudi mene!

Ne. Za njo ni usmiljenja pred Bogom.

Preden je bila Robbova pogodba podpisana, je bila tudi že — plačana. Še istega večera je otrok umrl.

«Zika! Zikca moja!» je jecjal starec. «Ne jokaj tako strašno — brez solza! Tvoj obup te ubije. Glej, Zikca, ti si moje edino, kar ljubim na svetu. Preveč me boli tvoja bolečina. Ti uboga moja duša!»

Franchi je pritiskal njen ubogi koščeni obraz na svoje prsi.

Ali Zika se je zgrudila na tla in rila z glavo ob trdo posteljnico. Strašni vzkriki so se ji trgali iz grla.

Spodaj v Robbovi delavnici je gorela luč.

Robba je sedel za mizo. Šestila, ravnila in svinčniki so neutrudljivo plesali po velikem papirju.

Robba je ustvarjal.

Iz krikov, ki so trgali nočno tišino, je sklepal, da mu je umrl edini otrok.

A ni prekinil dela.

Ustvarjal je.

Kaj je stvarniku — tudi «Stvarniku!» — do življenja? Misel je ona sila, ki goni ustvarjanje preko življenja, preko telesa.

Ljubezen? Ljubezen očetova, Stvarnikova?

Ljubezen le moti, zavljučje.

In — zdaj je vedel, da bo jutri uršulinska pogodba podpisana brez vseh ovir... Plačano!

Čudno! Usoda mu ne pokloni nobenega uspeha zastonj.

Ali niso njegove umetnine predrago plačane?

Ali ne živi umetnik na račun človeka?

Eh! Človek!

Človek je le umetnikov strežnik. Pogreza se v življenje, da zajemlje iz njega umetniku hrano.

Robba se je spomnil, kako je pokojni Mislej nekoč filozofiral:

Človek trpi — umetnik ustvarja.

Človek veseljači — umetnik počiva.

Človek živi — umetnik umira.

«Pozdravljeno trpljenje — prineseš mi slavo!»

S tem je Robba pokopal svojega otroka.

Široka vrata Robbove hiše so bila odprta na stežaj. Z voza, ki je stal pred hišo, so delavci vlačili na debelih vrveh ogromne marmornate skale preko lesenih valjarjev skozi vežo na dvorišče.

Sirovi zapovedujoči glasovi Robbovih pomočnikov, kletve težakov, bobnenje in škripanje valjarjev pod težkimi skalami — ves ta hrušč je pretresal hišo poleg glušečega nabijanja na dleta, ki se je glasilo iz delavnice in z dvorišča.

Ko je bil hrušč največji, sta se pojavila pred hišo dva livrirana nosača z elegantno, vso pozlačeno nosilnico. Ker je bila pot do hišnih vrat preveč zadelana, sta postavila nosilnico na vegasto blatno cesto.

Delavci v veži so obstali.

Že je priskočil iz veže, kjer je nadziral razkladanje marmora, gospodar sam. Odprl je steklena vrata bogate nosilnice in se priklonil tako globoko, da so se konci njegove zvončaste suknje omočili v cestno blato. Nato je ponudil roko dami, ki se je v nosilnici pogrezala v sila naščepirjeno rožasto svilo.

«Dober dan, gospod mojster! Prišla sem sama k njemu, da si ogledam, če ima kaj lepega zame.»

Dama je že iztegnila iz nosilnice nožico v svetlih svilenih šolničkih, ko priskoči iz veže Robbov svak, študent Jurij, pograbi dolgo desko z voza in jo položi na blatna tla med nosilnico in hišna vrata.

Aristokratsko prezirljivi obraz lepe dame se je zjasnil. Milostljivo prijazno se je nasmehnila mladeniču.

«Zahvaljujem se mu!» je izpregovorila, ko je stala na deski, «zelo mi je ustregel. Kako mu je ime?»

«Na uslugo, visokost, ime mi je Jurij Mislej», bil je odgovor z dovršenim kavalirskim poklonom.

Z vidnim zadovoljstvom ga je dama ogledovala skozi lornjon.

«A! Sin pokojnega mojstra-kiparja?»

«Na uslugo Njihovi Visokosti!» — Zopet poklon z vso mladostno gracijo.

«Gojenec gimnazije?»

«Studiosus logike — na uslugo.»

«Mladi mož, kadar konča študije pri očetih jezuitih, naj se oglasi pri meni! Gospod mojster!» je položila konce svojih prstov v Robbovo roko.

Študentu je stopila kri v lica. Pritisnil je roko na srce in še enkrat globoko podrsal z nogo navzad. Preden je zbral misli v primerno zahvalo, je dama ob Robbovi roki odšumela po deski v hišo in skozi vežo in dvorišče v delavnico.

Jurij je gledal za njo kakor v sanjah.

Njegova bodočnost je bila v dobrih rokah! Vedel je, da je zaščita kneginje Turjaške mogočna.

Pot v veliki lepi svet mu ni bila več zaprta z debelim ljubljanskim zidom.

Z zlatim sijajem je zasijala sreča iz njegovih svetlih oči. Zdaj bo lahko nadaljeval študije. V tujino pojde. Kneginja mu pomore — čemu bi ga bila sicer povabila?

Slaven učenjak postane!

Mar mu je zdaj, da mu je Robba odjedel domačijo, premoženje!

Čez pol leta poveže sveženj in pojde v svet. Z lahkim srcem poreče: «Z Bogom, lakomni svak! Z Bogom — —»

Uboga Zika!

Njo bo moral zapustiti samo temu sirovemu Lahu. Odkar se je izselila mačeha, odkar je Robba zagospodoval v hiši, je bil Jurij šele spoznal, koliko je njegova šibka, tiha sestra pretrpela pri tem strašnem človeku.

«Ubožica! Zopet leži v porodni postelji. Včeraj jo je zgrabila vročica — da bi le kmalu ponehala!»

Jurij je odšel v hišo in po obrabljenih lesenih stopnicah v prvo nadstropje. Prisluhnil je na temnem hodniku in rahlo odprl vrata Robbove spalnice. Po prstih je vstopil.

Zika je ležala z zaprtimi očmi, na licih močno rdečico. Na čelu je imela obkladek.

Tik njene postelje je stala zibel z otrokom — komaj deset dni starim dečkom. Frančišek Borgia Luka so ga bili krstili.

Otrok je spal.

«Čudno, da taki otroci venomer spe!» — se je nasmehnil Jurij sam pri sebi.

Pri zagrnenem oknu je ugledal gospo Marjano Mengingerjevko. Že vse dni je bila pri Ziki, da ji je stregla.

Marjana je krpala perilo ob slabi svetlobi, ki je prihajala pod zastorom skozi okno.

«Ali ji je boljše?» jo je vprašal Jurij šepetaje.

Takoj so stopile Marjani solze v oči. Dala je prst na usta, žalostno odkimala in vzdihnila.

«Vode!» je zastokala bolnica.

Priskočila sta oba; Marjana je kanila nekaj kapljic pomarančnega soka v vodo, Jurij pa je rahlo vtaknil roko pod blazino in dvignil sestri glavo, da ji je Marjana držala kozarec k ustom.

Za trenutek se je prozorna koščena Zikina roka dotaknila Marjaninega zapestja — kakor živ ogenj je gorela roka bolnice in njene ustne so bile temne, nabrekle in vse razpokane, da se je tenka koža lupila od njih.

Jurij se je prestrašil, ko je gledal Ziko od blizu. Zdaj je šele videl, kako silno je shujšala. Njene lepe svetle oči so ležale v globokih, temno obrobljenih votlinah, njena, nekdam mehko okrogla lica so bila močno udrtá, koščena. Nos in brada sta postala špičasta. Edinole lasje se niso izpremenili, ohranili so svojo krasoto, svoj belozlati blesk in velike mehke kodre.

Uboga sestra!

«Kako se počutiš, Zika?» jo je vprašal.

Bolesten nasmeh ji je zatrepetal okrog usten.

«Dobro», je šepnila in obrnila glavo in zopet zaprla oči.

Jurij je šel po prstih iz sobe.

Na hodniku je pritisnil robec na usta, da je udušil ihtenje.

Ne — ne! Saj ni mogoče, da bi umrla! Zika je še mlada in zdrava je bila. Saj ni nikdar tožila, da bi jo kaj bolelo; šibka je bila vedno.

In vendar — udrtá senca ima, kakor so jih imeli pred štirimi leti oče, ko so umirali!

Jurij je šel v svojo podstrešno sobico in sedel na okno. Zagledal se je preko strehe domače delavnice na jezuitski vrt, kjer so se šetali gojenci.

Še pol leta, je premišljal, še pol leta — kam ga potem zanese usoda?

Iz veže je odmeval hrup delavcev, ki so vlekli zadnji kos marmora na dvorišče. Hiša se je potresla.

Zdajci je hrup ponehal.

Jurij je začul na dvorišču Robbov glas:

«Da, premilostna kneginja, to je marmor za zagrebško stolnico. Onega tam porabim v uršulinski cerkvi. In iz tega napravim mizo za jezuitski oltar.»

Jurij se je sklonil skozi okno.

Kneginja Turjaška je odhajala in Robba jo je spremljal.

Visoki obiski niso bili v poslednjih časih nič posebnega v Robbovi hiši.

Knezi, prelati, visoko plemstvo, duhovščina iz bližnjih in daljnih krajev — vsi so posečali Robbovo delavnico, vsi izbirali, naročali, občudovali.

Robbov sloves je rasel od leta do leta.

Vsako delo, ki je prišlo iz njegove delavnice, mu je doneslo novo slavo, nove naročnike.

In če bi vsi ljudje poznali Robba tako, kakor ga pozna on — Jurij? Ali bi mu njegova slava ostala zvesta tudi potem?

Bržkone.

Ali ga stari boter Franchi ne pozna dovolj dobro? In vendar ga slavi in občuduje dan za dnem, čeprav se dostikrat norčuje iz njegove grabežljivosti, požrešnosti in sirovosti.

«A jaz ti tvojih grdobij ne odpustim. Sovražim te, ti laški pritepenec! Zdrobil bi te s pestmi.»

In Jurij je skrčil pesti in jih stresel proti delavnici.

Spodaj pa se je vračal v delavnico Robba z zmagoslavnim nasmehom v rumenkastem obrazu. Zopet naročilo!

Krasno naročilo: Tri velike kipe za palačo Turjačanov! In še dva angelčka je prodal kneginji, reprodukcije onih za jezuitski tabernakelj.

Tabernakelj!

Sijaj njegove umetniške duše se mu je razlil po obrazu, ko je stopil v prizidek svoje delavnice.

Tabernakelj z vsemi angelskimi figurami je bil že do malega končan. Za poizkušnjo ga je bil sestavil v kotu. Le angelske figure še niso bile pritrjene. Bile so razpostavljene po široki polici nasproti vrat. Ob sosedni steni sta stala oba keruba, prekrasni figuri v naravni velikosti.

Kako je rekla kneginja?

«Lepo v celoti, lepo v najmanjšem delu!»

Da! Tu ob tem umotvoru se pričinja njegova prava slava. To delo mu odpira pot do viška njegove umetniške moči. Odslej bo stopal više in više, dokler mu smrt ne potegne kladiva in dleta iz rok.

Da. To delo je res umotvor. Nepremagljiva je njegova lepota.

Smehljaje, z mehkim občutjem je objel s pogledi lesketajoče marmorno stebričje, v vseh delih lepo odmerjeno preklado in mehko zaokroženo, z raznobarvnim marmorom vloženo kupolo. S srečnim očetovskim smehljajem in s toplim pogledom je pobožal vsakega angelčka posebej.

«Da, da, ta umotvor je vreden mojega imena!»

In jasnega obraza je vzel v roke dleto in kladivo.

«Še mnogo imam dela na njem», je razmišljal. «Pred mano je še delo vse menze in vratca tabernaklja. Eno leto gotovo še poteče, preden vse končam. Saj moram vmes zadovoljiti še druge naročnike.

Zagrebčani že sitnarijo. Kneginja Turjaška ne bo hotela predolgo čakati in uršulinke mi bodo vedno za petami. In vsi drugi!»

Robba je prezirljivo zategnil ustne.

«Bodo že počakali. Še radi!» se je dvignila v njem samozavest.

«Gospod mojster, ali naj grem po Škrpinko?» se je plaho oglasila pri vratih gospa Mencingerjevka.

Robba je nehal nabijati na dleto.

«Škrpinka?» je zategnil, «kdo je to?»

«O, ali še niso slišali o njej? Kordula ji je ime. Kordula Škrpinka. Mnogo ve in mnogo zna, česar ne zna vsak človek. Pravijo, da več ve, in da ume boljše zdraviti bolnika kakor vsi ljubljanski padarji skupaj.»

«Hm. Torej nekakšna stara čarovnica?»

«Bog obvaruj! Naj ne govore tako nevarnih besed, gospod mojster! Lahko bi jih kdo slišal in nagnal biriče nanjo. Lahko pa — bi jih ona sama slišala!»

Ob teh besedah se je Marjana pokrižala.

Robba se je preplašen ozrl:

«Torej je res...»

«Pst! Gospod mojster! Naj bo tako ali tako — Zika je potrebna njene pomoči. Če ji Škrpinka ne pomaga — —» Marjani se je potresel glas.

Robba je mirno odložil dleto in kladivo.

«No, menda ni še tako hudo, ampak če mislijo, gospa Mencingerjevka, naj pa poskusijo še to. Ali vedo, kje ženska stanuje?»

«Vem. Pod gradom. V bližini cerkve sv. Rozalije.»

«Dobro.»

Robba je stopil k vratom, jih odprl in zakričal v veliko delavnico:

«Peter! Pridi sem!»

Starejši deček, kozavega obraza in majhnih oči je priskočil.

Robba je zopet zaprl vrata.

«Ali poznaš Škrpinko?»

«Kaj bi je ne! Še ni dolgo temu — —»

«Dobro. Ali veš, kje stanuje?»

«Vem.»

«Šel boš ponjo in ji reci —»

«Oh! Gospod mojster!» je fant prebledel in dvignil roke. «Lepo jih prosim, naj me ne pošiljajo tja!»

«Kaj?»

Fant se mu je zgrudil k nogam.

«Gospod mojster! Jaz ne grem k Škrpinki! Še včeraj — včeraj smo metali kamenje za njo — in —»

«In — pojdeš, kakor sem rekel. Maledetto fanciulo! Vstani!»

Sunil je dečka z nogo, da se je fant vstajaje opotekel in je glasno zajokal.

«Oh! Gospod mojster, naj se usmilijo! Če — če me — me Škrpinka dobi, me zakolje in — in izpije mi kri. Čarovnica je.»

«Kaj čenčaš! Hajdi in basta!»

Prijel ga je za lase in ga potegnil k vratom.

Tedaj je Marjana pristopila:

«Naj pustijo. Grem sama po ono žensko.»

«Oni — da bi šli?»

«Zakaj ne? Najlaže ji razložim bolezen. Ne bojim se je, saj nisem metala kamenja za njo», se je poskusila nasmehniti. Vendar ji je okrog usten nekaj vztrepetalo kakor prikrit strah. «Zdaj grem prav lahko, ker sta pri Ziki na obisku Suzana Jelovškovka in mojster Franchi. Oh, bojim se, da bo že vsaka pomoč prepoznal!»

Marjana si je obrisala oči.

«Hm. Hvaležen jim bom, ako prevzamejo to pot. In ti — poberi se!» je zarjul nad bledim fantom, odprl vrata in sunil otroka, da je zletel daleč po veliki delavnici, se spotaknil in padel ter butnil z glavo ob skladanico marmora, da si je prebil kožo na čelu.

Marjana se je prestrašila, ko je fant dvignil okrvavljeno lice. Robba pa je zamahnil z roko in z vljudno kretnjo spremil Marjano na dvorišče in skozi vežo do ceste.

Čez pol ure se je Marjana vrnila v spremstvu stare, v veliko raztrgano ruto zavite ženske — Kordule Škrpinke.

Starka je krevsala naravnost v kuhinjo, ukazala Mencingerjevki napraviti ogenj na ognjišču in pristaviti lonec vode. Izpod velike rute je položila na kuhinjsko mizo umazan sveženj različnih zelišč in majhen lonček, iz katerega se je razširil po kuhinji strašen duh.

Ko je bil ogenj pripravljen, je sedla starka k ognjišču in čakala da zavre voda v loncu.

Marjana je za nekaj trenutkov skočila navzgor k Ziki. Ko se je vrnila, je že starka skuhala v loncu dišeča zelišča. Odstavila je lonec z ognja in ukazala Marjani, ne da bi jo pogledala:

«Nesi!»

In vzela je z mize lonček in odkrevsala v lesenih cokljah za Marjano, ki je nesla puhtečo tekočino.

Vrh stopnic sta srečali Suzano Jelovškovko, ki si je brisala solzno lice.

«Ali že gredo, gospa mojstrovka?» jo je vprašala Marjana.

«Da. Pripraviti moram večerjo.» In tišje je pristavila: «Z Robbovko pa ne vem, če bo še kaj. Nje ne reši nobena copernija več.»

«Pst!»

Boječe se je ozrla Marjana na staro Škrpinko, ki je prihajala za njo po stopnicah.

Tudi Jelovškovka se je s strahom ozrla na razmršeno starko, ki je kakor duh zrastle pred njo iz strmih stopnic. Brž je odšla navzdol in se pokrižala.

Ko sta ženski stopili v spalnico, je klečal zvonar Franchi poleg postelje in držal Zikino roko v svoji. Zika je ležala zaprtih oči in nemirno obračala glavo.

Ko je Franchi ugledal Marjano in Škrpinko, je vstal in izpustil Zikino roko.

Zdajci je Zika odprla oči. Žalosten nasmeh ji je za-trepetal okrog usten — spoznala ga je.

Zvonar jo je pogladil po laseh. Solze so se mu udrle po licih. Njen nasmeh ga je zabodel globoko v srce. Obrnil se je in hotel oditi. Tedaj je dvignila roko in zahropela:

«Ne! Ne!»

Ko se je sklonil nad njo, je pokazala na Marjano in na starko in zašepetala:

«Proč! Vsi ven!»

Marjana jo je razumela. In obrnila se je proti Škrpinki: «Pojdiva za nekaj časa ven, bolnica želi govoriti sama z gospodom.»

Postavila je puhteči lonec h koncu postelje in odšla s starko iz sobe.

Zika je gledala za njima, dokler se niso zaprla vrata. Nato je segla z mrzlično trepetajočo roko za vrat in potegnila izpod srajce na črnem žametastem traku medaljon z lično miniaturo.

Toliko moči pa ni bilo več v njej, da bi odvezala trak. Boter Franchi ga je sam razvozljal.

Ko je držal trak z medaljonom v roki, se je Ziki utrgalo iz grla:

«Njemu — Tinetu!»

Franchi je spoznal sliko: Zikin umrli sinček Gorče.

Mencingerjev otrok! Sličica, ki jo je nekdam Marjana našla v Mencingerjevem ateljeju, ji dala napraviti okvirček in jo po Franchiju poslala Ziki...

Srepa je upirala Zika pogled v starca, da razbere njegove misli.

«Njegov otrok», je šepnila in zaprla oči, kakor bi pričakovala nekaj strašnega. A starček je le pokimal, jo rahlo pogladil, se sklonil in jo poljubil na čelo.

«Ubožica moja!» je šepetal.

Pogledala ga je.

Po njenem izmučenem obličju se je razlil svetel mir. Prijela je zvonarjevo roko in si jo pritisnila k ustom.

Z dolgim solznim pogledom se je poslovil stari zvonar od svoje ljubljenske.

Nato je odprl vrata in odšel. Škrpinka in Marjana sta zopet vstopili.

Marjana je postavila lonec z vrelo tekočino k Zikinemu vzglavju. Škrpinka pa je potegnila iz nedrja umazan koren, ga vmočila v ostudno dišečo zmes svojega lončka in začela zagovarjati bolezen s čudnimi znamenji po Zikinih golih prsah in s skrivnostnim brbljanjem. In ker je Zika ležala nepremično, z zaprtimi očmi, je starka zopet segla v umazano nedrje in izmotala iz cunje, ki jo je privlekla na dan, škatlico. Iz nje je vzela kosmič las. Marjana je prinesla gorečo svečo in Škrpinka je nateknila lase na treščico, jih prižgala in držala kosmič bolnici pod nos.

«Vročino kmalu preženemo», je dejala.

Zikin obraz se je spačil ob ostudnem duhu in obrnila je glavo proč.

Starka pa še ni odnehala. Iznova je pomočila koren v lonček, mazala ž njim Ziko po prsih in mrmrala:

«Cranium humanum* ji najbolj pomore.»

Dva dni pozneje se je peljal France Jelovšek z dolensko pošto proti Novemu mestu.

Težko mu je bilo srce, ko je nerodna poštna kočija dospela na vrh Kapiteljskega hriba, ko se je počasi začela premetavati navzdol in se je v dolini pokazalo sivo mestece s temnimi lesenimi strehami pod cerkvijo z visokim gotskim zvonikom. V ostrem ovinku je prihajala okrog mesta globoka Krka. Vsenaokrog pa grič za gričem in tam v daljavi Gorjanci, na drugi strani pa se je v večerni zarji svetila prijazna Trška gora z belimi zidanicami sredi zelenih vinogradov.

Čeprav so Jelovška od celodnevne vožnje v nerodnem vozu bolele kosti — vendar si je zaželel, da bi bil cilj njegovega potovanja še daleč. Ali postiljon je že pričel trobiti pozdrav bližajočemu se mestu. Vedno bliže se je svetil koničasti stolp kapiteljske cerkve iz večernega mraka.

Kmalu je zadrdral voz skozi ozka mestna vrata in po klancu navzdol na trg.

Ne dolgo in Jelovšek je stal v podstrešni sobici pred svojim prijateljem.

«Ali si res ti, France?» mu je Mencinger stresal desnico; v temi ni videl Jelovškovega bledega obraza. «Ali boš delal tu v Novem mestu?»

Jelovšek je odkimal. Srce mu je bilo težko kakor malokdaj v življenju. Imel je občutek, kakor bi dvigal nož, da ga zasadi prijatelju v srce.

---

* Človeško maslo.

«Ne, ne bom delal,» je dejal z negotovim glasom, «k tebi sem prišel.»

Mencingerju se je zresnilo lice. Očividno je prijatelja nekaj težilo. Rodbino ima, otroke — morda je v potrebi? Čudno, saj ima vedno dovolj dela — — —

Jelovšek je segel v žep in položil na mizo majhen zavitek.

«To ti pošilja zvonar Franchi.»

«Franchi?» je zategnil Mencinger.

Prijel je zavitek, ga razvil — — — — strašno! — — — — strašno!

Jelovšek ga ni pogledal. Vstal je in stopil k oknu. Najrajši bi si tiščal ušesa. Pobegnil bi. Pobegnil, da ne bi slišal onega strašnega stoka; stoka, ki je vse razumel — brez pojasnila.

Dolgo časa je zrl Jelovšek skozi okno v streho nasprotnne hiše. Potem se je okrenil.

Mencinger je ležal z glavo med rokami na mizi in v roki je krčevito stiskal črn žametast trak, na katerem je visel medaljon — miniatura slika njegovega otroka, ki jo je bil pred letom dni sam naslikal in jo je njegova žena — kakor mu je bila pisala — podarila Ziki.

Razumel je. Čutil je — in vendar ni hotel razumeti, čutiti. Z vso silo se je branil strahote, ki mu je legla v dušo. Dvignil je glavo in pogledal prijatelja.

«Zakaj? — — Saj ni res!»

«Sinoči je umrla.»

Tiha je bila strašna beseda, vendar je Mencingerja dvignila s sedeža. Njegovo visoko telo se je vzravnalo, se sključilo in zopet sesedlo na stol.

Ponoči se je Jelovšek prebudil. Na dvorišču sta lajala gospodarjeva psa. Po ulici je šel nočni čuvaj in klical uro.

Mencinger se je premetaval brez spanja. Jelovšek je čul njegove pridušene vzdihе. Rad bi bil pomagal prijatelju v njegovi duševni boilesti, a zaman je iskal tolažilnih besed.

Spomnil se je onih časov po Zikini poroki — devet let je bilo tega. Tudi takrat je v dolgih nočeh prisluškoval duševnim mukam prijateljevim.

In še pozneje, ko sta skupaj potovala po Laškem — zopet in zopet se je prepričal, da je Mencingerjevo srce ostalo v domovini. Ostalo je pri njej, ki je že bila žena drugega, ostalo pri njej, katere sliko je nosil v sebi že od svojih otroških let.

Proti jutru je zopet zaspal, a Mencinger se je še vedno premetaval po svojem ležišču.

Danilo se je že, ko je Jelovšek vstal. Mencingerja ni bilo več v sobi. Pri zajtrku spodaj v gostilniški sobi je povedala domača dekla, da so «gespud moler» že odšli v proštijo.

Jelovšek je mahnil za njim, najprej navzgor v smeri ljubljanskih vrat, pred špitalsko cerkvijo sv. Katarine pa je zavil na levo po ozki ulici navkreber proti kapiteljski cerkvi.

Poleg cerkve, zidane deloma še v starodavnem gotičkem slogu, je stala novomeška proštija. Tja je nameril Jelovšek svoje korake.

Na dvorišču je ugledal deklo, ki je izpirala metlo v škafu. Povedla je slikarja navzgor in po dolgem hodniku do sobe, ki jo je odprla, ne da bi potrkala.

Jelovšek je vstopil.

V svetli sobi je ugledal nekaj velikih platen, razprtih na okvirih in ob steni slonečih.

Eno platno je stalo podprto na stojalu pri oknu. Segalo je skoraj do stropa. Pred njim je France ugledal prijatelja.

Mencinger je stal, naslonjen ob visoko omaro, in strmел na sliko. Ni videl, da so se vrata odprla in zopet zaprla. Ni opazil Jelovška, dokler se mu le-ta ni približal.

«Ali si že na delu?»

Mencinger je samo odkimal — saj danes še ni imel čopiča v roki.

Jelovšek pa je strme obstal sredi sobe in se zagledal v skoraj dovršeno sliko ob oknu.

Zika!

Slika je bila prekrasna: Sveta Barbara, vdano, zamaknjeno zroča navzgor v oblake. Bogatorumena barva njene obleke se je prelivala v vseh odtenjavah. Za svetnico njen oče — kakor izkušnjavec nagnjen nad njo — in rabelj in drugo ljudstvo; — vse v krepkih, odločnih potezah mogočnega zamaha, vse v barvah, ki so se čudovito ujemale.

In sveta Barbara je bila — Zika, Robbova žena. Zika, kakor je bila nekdanj sveža in cvetoča in vsa nežna v svoji zlatolasi krasoti.

Jelovšek se je okrenil in prijel Mencingerjevo roko z obema svojima.

«Tine, ti si zares mojster vseh kranjskih mojstrov. Tebe ne doseže nihče izmed nas.»

Mencinger mu je odtegnil roko in samo zamahnil z njo. Prekrižal je roke na hrbtu in stopil dvakrat po sobi.

Nato je obstal pred Jelovškom.

«Ali ostaneš dalj časa tu?»

«Ne. Samo do torka. Mislim, da se vrača pošta ob torkih iz Karlovca v Ljubljano.»

«Da, ob torkih. S teboj pojdem. Itak sem bil namenjen, da se vrnem za nekaj dni domov, ker moram urediti zadevo —»

«Nakup hiše! Tvoja žena mi je že nekaj pravila o tem», je porabil Jelovšek priliko, da zasuče pogovor.

«Ne vem kako se odločim. Hišo si najprej ogledam.»
Jelovšek je pokimal.

«Tebi leti zlato kar samo na kupček; jaz pa si še dolgo ne bom kupoval lastne hiše.»

«Zdi se mi, da tvoj zaslužek ne zaostaja daleč za mojim, prijatelj. Tudi ti še dosežeš lastni dom. Ali greva zdaj nekoliko na izprehod?»

«Nikakor te nočem zadrževati pri delu», se je branil Jelovšek.

«Danes ne morem delati», je mračno odvrnil Mencinger.

Zunaj na hodniku sta srečala malega Mencingerjevega učenca Toneta Čebeja.

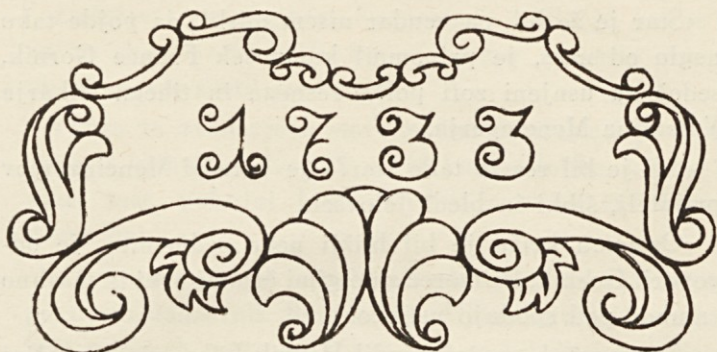
«Kar vrni se, Tonček,» ga je prijel mojster za ramo, «danes ne bom slikal.»

«Oh!» je obžaloval deček in pristavil tiho, da ga Jelovšek ne bi razumel: «Ali — ali smem —»

«Nekoliko mazati z barvami? Seveda, ves dan, če te veseli. Tam v kotu za omaro je še košček platna. Tisto si napni na okvir!»

Vsa sreča in blaženost se je razlila dečku po obrazu.

Mencinger ga je pogladil po laseh in stopil za Jelovškom.

«Po vseh farah bodo jokali za menoj moji ,otroci'»,
— — — je dejal nekoč Franchi in se šegavo nasmehnil.

In jokali so dne 25. avgusta v letu 1733. Jokali so
zvonovi po svojem očetu zvonarju.

Gašper Franchi je umrl.

Zvečer so sedeli v srednji sobi pri «Kleplatu» vsi razen
njega, Franchija, ki je bil toliko let duša kleplatovega
stalnega omizja.

«Tako se mi zdi, kakor da so tej naši mizi odbili nogo
in se bo zdaj — zdaj zrušila pred menoj», se je oglasil
majhen možic Mihael Motvoz, sobni slikar in pleskar.

«In vsi bokali tebi v grlo — a?» se je zasmel njemu
nasproti sedeči slikar Albertus Pihel, mož treh podbrad-
kov in širokega rdečega nosu.

Ali nihče se ni pridružil njegovemu grohotu. Zlovoljni
pogledi so se zapičili v Pihlovo zabuhlo lice.

«Da, pogrešali ga homo zelo», je prikimal kamnosek
Luigi Bombasi, sklenil je roke in zavrtel palec okrog
palca. Glavo je sklonil na prsi in se zleknil v stolu, da
mu je zadaj štrlel od glave šop, prevezan s črnim trakom.

«Star je že bil, pa vendar nisem mislil, da pojde tako naglo od nas», je pripomnil kamnosek France Gornik, sedeč na usnjeni zofi poleg resnega in tihega slikarja Valentina Mencingerja.

«Ali je bil res že tako star?» je vprašal Mencingerjev prijatelj, šibki in blede Jelovšek.

«Osmemu križu je bil bližji nego sedmemu», je odgovoril Gornik, Primorec z dolgimi črnimi brki in majhno «muho» pod spodnjo ustnico.

«Ni mogoče!» se je začudil Henrik Löhr, visok suhljat mož z dolgim vratom, ptičjim obrazom in živahnimi majhnimi očmi. «Saj ga poznam že več nego deset let in sleherno soboto sem tukaj sedel ž njim, pa ni kazal tolike starosti.»

«Ni kazal. Velik in močan je bil in svežega duha.»

«In zlatega srca», je dostavil Mencinger, kakor da govori samemu sebi, se naslonil nazaj in se zagledal v lojevko, ki se je kadila v visokem svečniku. Njegov prijeten glas je brnel pod začrnelimi oboki male sobice.

Za hip je prenehal pogovor.

Natakarica, drobno, živahno dekle z bledim, neprepanim obrazom in z visoko naščeperjeno avbico vrh pudrane frizure, je prišla skozi sobico in pobrala po mizi nekaj praznih majolik.

«Pagare!»

Hripav glas je presekala molk. Kipar Robba, sedeč poleg Bombasija, je izvlekel mošnjiček. Plačal je, vstal in segel po triogelniku in leščerbi.

«Buona serra, signori!»

Trdo in kratko se je poklonil družbi in zaloputnil vrata za seboj.

Zadrževal ga ni nihče. Nasprotno — bilo je, kakor da so se zbrani oddahnili, ko se njegov sivkasto rumeni obraz ni več svetil med njimi.

«Tega je zvonarjeva smrt močno pretresla», je izpregovoril kamnosek Gornik. «Videl sem Robbo, ko mu je umrl tast, pokojni Luka Mislej, a ni kazal žalosti; danes pa...»

«O, verujem!» ga je prekinil plavolasi slikar, oziroma pekovski nadzornik Reinwaldt. «Menda mu je šlo takrat bolj na smeh, nego na jok — saj je bil Mislejev glavni dedič. Da, da. Denar!»

Z bridkim nasmehom se je zagledal Reinwaldt v svojo majoliko. Tudi on je že stal trepetaje pred prestolom vsemogočnega Mamona in mu položil kot žrtev svojo — umetnost k nogam. Zaradi ljubega kruhka je zamenjal svoj svobodni poklic za službo — pekovskega nadzornika.

«Hm,» je nadaljeval Gornik, «pa tudi, ko mu je umrla prva žena ni bil tako potr, kakor je danes.»

«Žena?» se je cinično posmehnil Albertus Pihel. «Da bi se za ženo cmeril? Pah! Jaz bi se gotovo ne, in on se tudi ni. Vzel jo je kot neizogibni privesek svojega mojstrstva. Brez nje in njenega premoženja bi ne postal ljubljanski mojster. In izgubil jo je, no, kakor pač izgubimo privesek — vesel, da je obdržal ono, kar mu je bilo glavno: premoženje in mojstrstvo. In čez pol leta se je oženil drugič. Prav je storil. Jaz se ženim trikrat zaporedoma, ako bi lahko sedel v tako toplo gnezdo, kakor je Robba. Ha! Ha! Trikrat se oženim.»

Pihel je dvignil pokal in v klopotajočih požirkih vлил pijačo po grlu, da so se mu široko razrogašile okrva-vele oči.

Niso mu odgovorili pijancu. Vajeni so že bili njegovemu blebetanju.

Le Mencinger se je zganil, da je zapokalo peresje v stari zofi. Prebledel je in stisnil pest na naslonilu. Jelovšek ga je plašno pogledal, položil mu roko na skrčeno pest in dejal glasno:

«Jaz grem, Tine. Ali greš tudi ti?»

Mencinger je pogledal prijatelja z žarečimi očmi. Čutil je, kako ga je Jelovšek pomirjevalno prijel za roko.

«Grem», je dihnil stisnjenih ust.

Ko sta stala prijatelja v veži in je Jelovšek prižigal leščerbo, je Mencinger nestrpno bobnal s prsti po ročaju kratkega meča.

«Lopnil bi ga, lopnil po umazani čeljusti!» je iztisnil skozi zobe, ko sta stopila iz hiše.

«Umazal bi sebe in — —»

«In njen spomin — —» je dostavil Mencinger. «Da, zato sem se premagoval.»

«Nič mi ne ugaja to omizje, zdaj ko ni več Franchija med nami.»

«Franchi je bil poštena duša.»

«Bister in oster je bil kakor meč. Ta jih je nasukal, da mu niso vedeli odgovora.»

«In vendar jim je zavijal resnico v tako obliko, da mu niso mogli zameriti.»

«Mislim, da so ga vsi Ljubljancani imeli radi.»

«Vsi», je pritrdil Mencinger glasno in v mislih je dostavil: «Ona pa ga je ljubila najbolj — že od prvih dni svojega življenja. In on njo, svojo Ziko.»

«Le nekaj me silno moti v spominu na tega moža — nekaj bi rad vedel — —» je povzel glasno.

«Kaj?»

«O, zdaj je že prepozno. Namenil sem se, da ga nekoč vprašam. Odlahal sem. Zdaj so pa njegova usta nema, a mene bo vedno mučilo...»

Mencinger se je ustavil in položil roko na prijateljevo laket:

«Zakaj — če jo je tako ljubil — zakaj ji Franchi ni pomagal takrat, ko se je branila vzeti Robbo za moža?»

«Saj veš: Mislej je poveličeval Robbo kot umetnika in vsaka beseda bi bila zaman.»

«O, tega ne verjamem. Franchi je bil Mislejev najboljši prijatelj; on in edino on bi ga bil lahko preprosil.»

Jelovšek je dvignil ramena.

«Potem — — preostaja samo še ena možnost...»

«Katera?»

«Franchi sam je želel, da se Mislejeva hčerka omoži z Robbo.»

«Franchi — da bi bil želel? Potem bi ne bilo res, kar je rekel: ‚Bolj sem jo ljubil kakor bi ljubil lastnega otroka.‘ Ako bi jo bil tako ljubil, bi je ne pehal v nesrečo.»

«Napačno, prijatelj! Samo to premisli: Franchi in vsi so videli takrat v Robbi nekaj vzvišenega, videli so v njem izrednega človeka — umetnika.»

«Robba je umetnik!» je poudaril Mencinger.

«No, vidiš! In kaj si bil takrat ti?»

«Jaz? — — Nič! Saj sem se komaj začel učiti.»

«Torej na eni strani človek s krasno bodočnostjo, umetnik — na drugi strani — —»

«Ničla...» je pritrdil Mencinger in nadaljeval pot po temni ulici.

Oba sta molčala, dokler se nista razšla vsak proti svojemu domu.

Jelovšek je stopal po ulici za jezuitskim kolegijem in razmišljal:

«Franchi je mrtev. In takrat, ko je nama odpiral s svojimi zlatniki pot v Italijo, mi je naročil: ‚Dokler živi Zika in dokler živim jaz, Mencinger ne sme zvedeti, odkod ste dobili denar!‘ — Zika je mrtva in Franchi tudi. Ali naj še dalje molčim? V laž sem potegnil tudi Marjano Mencingerjevko. Ona naj svojemu možu odkrije resnico, ako hoče.»

Tako je sklenil in molčal.

Minulo je deset let.

Marsikaj se je v tem času izpremenilo na Starem trgu, ki je postal nekakšna umetniška kolonija. Tu so si pridobili lastne domove Robba, Mencinger, Jelovšek, Jamšek, Löhr in še mnogo drugih kiparjev, slikarjev, rezbarjev, kamnosekov, stukatorjev, pozlatarjev.

In vsi so se še vedno pogostokrat shajali pri «Kleplatu» blizu Karlovških vrat. Tu je bila «ostaja» ljubljanskih kiparjev in slikarjev. «Kleplat» jim je bil potreba; k njemu so si zaželeli, kadar so si privoščili praznik; v njega so se zatekli po vrsti drug za drugim, kadar jih je prijel strah, da ne izgube razumevanja za pretirane zahteve novega časa, za novo muhasto lahkoživno umetnost, ki se je začela izživljati v pretiranem valovenju, v najglobljem gibanju vseh oblik.

Čestitljivi barok — silen, a vendar mehak in umerjen — se je razblinjal v drzno igračkanje, ki pa je bilo vkljub vsem svojim muham vendarle mično očarljivo.

Barok je dosegel svoj višek, razpletel se je v francosko lahkoživje, v «rokoko».

Novi izvoljenec zapadne Evrope se ni skrival le v umetninah; javno se je ponašal v smešnih črnosvilenih vrečicah, ki so odskakovale moškim po vratu in izpodrivale čestitljive kodraste lasulje. «Rokoko» se je ščepiril v moških suknhah, trdo podloženih z ribjo kostjo, da so se pozibavala plahutasta krila okrog bokov. In ženske? Joj! Ogromna naščepirjenost in velikanski obseg njih kril, stisnjenost trikotnega života — vse to se je stopnjevalo do neverjetnosti.

«Rokoko» se je vtihotapil v vse kretnje visokih dam in gospodov — kajpak so jih ljubljanske meščanke in meščani le prehitro in predobro posnemali.

In «rokoko», zverženi gizdalinček, se je prikradel celo v delavnice najresnejših umetnikov.

Robba sam se ga je zaman otepal. Nalezel se ga je, kakor se naleze bolezen.

Popolnoma razločno je spoznal nevarnost, ki je pretila njegovi umetnosti. Obsojal je dirkanje drugih za «strujo», ki je najnevarnejša zapeljivka pravega umetnika.

Ali nehote so se mu oživljale oblike pod rokami. Zaigrale so mišice v gladkem kamenu, zvijala so se kamnita telesa v zahtevi nove smeri, v umetnikovem stremljenju: Vsaka oblika bodi življenje!

In nastajali so prekrasni kerubi za ljubljansko stolnico.

In nastal je osnutek za Robbov vodnjak.

«Maledetta porcheria!» je zaloputnil Robba pozno ponoči mapo z osnutkom. Nekaj ga je davilo. Strašna misel mu je zapirala grlo, da je komaj dihal.

Mislej mu je stal pred očmi... Ali ni odprl ust? Ali ni izpregovoril? Samo dve besedi:

«Umirajoča duša!»

Ali jih je izrekel Mislejev duh? Ali jih je izrekel Robba sam? Ali ni njih jek še brnel po delavnici?

Robba je vstal in odšel k počitku. Spanec ni hotel priti. Z bridkostjo je razmišljal kipar, da nima nikogar več, ki bi ga dvignil v njegovi malodušnosti. Franchi — da, on ga je razumel, ga je dvigal z ljubečim občudovanjem.

A Franchi je bil mrtev.

Osamelost, ki jo je Robba občutil po njegovi smrti, se še ni umaknila.

Nihče se ni več približal njegovi duši.

Žena — njegova druga žena, Ana Marija Petermanova? — Eh, kaj naj mu bo žena! Kuha, pere, šiva, rodi otroke, ki so nadležni in kričijo podnevi in še ponoči — to je vse, kar tvori njegovo ženo.

Zika je bila drugačna. Zika je bila umetnikova hči, zanimala se je za delavnico, za vsako delo izpraševala kaj in za koga, je bodrila pomočnike v delu, je cele dneve stala mojstru za model, je včasih z ljubeznijo pogladila to ali ono umetnino. Dasi ni nikdar imela priznanja zanj, za svojega moža, vendar je čutil njeno razumevanje.

Ana — ona je gostilničarjeva hčerka. Umela ga je pač preslepiti s svojim bogastvom, ki pa v resnici ni bilo kdo ve kakšno, o njegovem delu pa ni razumela ničesar. Njene bedaste opazke so ga že včasih razdražile do besnosti.

Tudi gospodinjstva ni urejevala s toliko skrbnostjo, kakor je Robba pričakoval. Bila je zapravljava in brezbrizna. Za njegovega sinčka iz prvega zakona, malega Franceta, se ni dosti zmenila. Menda je bila prav vesela, ko se je Marjana Mencingerjevka ponudila, da obdrži otroka še nekaj časa v reji, ker je bil že od prvih dni navajen nanjo. In otrok je ostal pri Mencingerjevih, kamor je bil prišel takoj po materini smrti.

Tudi brez Franceta je zdaj dosti drobiža pri hiši: trije otroci živijo, dva sta umrla in eden se bo rodil v prihodnjih dneh. Prav, da obdrži Mencingerjevka fanta še nekaj let. Itak se mu tam godi bolje, nego bi se mu doma. Marjana je podedovala po svojem stricu pred tremi leti hišo in nekaj premoženja; Mencinger pa je s čopičem spravil že tudi lepo premoženje na kup.

«Izmed nas vseh je najbogatejši», je razpredal Robba svoje ponočno razmišljanje. «Ljudje se trgajo za njegove slike, kakor da bi delal zastonj. Dobro se mu godi, a otrok nima. Tem več jih imam jaz. Družina se mi množi; treba bo nekoliko bolj skrbeti za bodočnost... Vodnjak mora biti moj! Prinese mi bogastvo in čast. Meščanstvo mi priznajo in me volijo v zunanji svet — sicer ne napravim pogodbe. Ali, če pogodbe ne bodo hoteli? Če ne sprejmejo mojega osnutka?»

Zdajci je vrgel odejo raz sebe in že je stopil s postelje, da se odpravi zopet na delo. A spomnil se je, da je šele prekinil delo zaradi utrujenosti.

«Ne, kar bi zdajle napravil, bi ne bilo vredno piškavega oreha.»

Zlezel je zopet pod odejo in se na tihem jezil nad posteljo, ki je zaškripala. Zbal se je, da se ne prebudi žena in ga ne razdraži s kakšnim neumestnim vprašanjem.

Še dolgo je ležal z odprtimi očmi, preden je zaspal.

Dne 4. julija je sklenil Robba z ljubljanskim magistratom pogodbo za vodnjak.

Ali je čutil v sebi osvobojenje, zmagoslavje?

Ničesar takega.

Tesnoba in bojazen se nista umaknili iz njegovega srca. Pač ju je skušal zamoriti z veseljem nad novim uspehom, a njegova duša se je borila s spoznanjem:

Na višku! Tudi on — je bil na višku! Deset let, odkar je s ponosom vklesal v jezuitski oltar svoje ime, potem ga ni vrezal v nobeno delo več. Deset let je že hodil po poti navzdol! In ni se zavedal tega v vrvenju svojega dela in svojih kupčij.

Ali je mogoče, da je stal tedaj na višku, ko je mislil, da je šele začel stopati navzgor?

Ali je mogoče, da je tabernakelj njegov višek?

Ne, ne! Saj ni mogoče! Od leta do leta postaja spretnejši. S kolikšno lahkoto obvladuje oblike! Veščaki so presodili njegov najnovejši zamiselek, moške, ki so videli že marsikaj lepega po svetu. In nihče ni našel pege na osnutku njegovega vodnjaka.

«Razburjam se za prazen nič», je dušil v sebi glas resnice.

A ni ga udušil.

Glas se je javljal venomer in ob vsaki priliki.

Osem dni po podpisu pogodbe za vodnjak je proti pol dnevu srečal doma v veži svojo drugo taščo Marjano Petermanko.

«Kod pa hodiš vse dopoldne?» ga je ustavila. «Lep oče! Sina si dobil, pa ga ne prideš niti pogledat!»

«Sina? Ali je umrla?»

«Kdo?» ga je pogledala Petermanka. «Ana? Ali si iz uma? Saj je bila vedno zdrava in danes ni prvokrat porodila.»

«Da, da — zdrava», je ves zamišljen potrdil Robba in stopil mimo tašče in čez dvorišče v delavnico.

Ne da bi šel navzgor k ženi.

Petermanka je gledala za njim.

«Ali se mu meša? Človek bi skoraj mislil, da bi mu bilo všeč, če bi Ana ne bila zdrava!»

Zmajala je z glavo in odšla v kuhinjo.

Robba pa je stal v delavnici in se zagledal v risbe na mizi. A videl jih ni. Le to mu je rojilo po glavi: Prvikrat ni novega uspeha plačal z nesrečo.

Ko je bila pogodba za vodnjak podpisana, mu je bila šinila skozi glavo misel: S čim jo plačam?... Žena je noseča, tu me zadene usoda!

In ga ni zadela.

Prvikrat v življenju sreča za srečo. Torej je resnica, da njegov uspeh — ni uspeh?

Nekaj mrzlega ga je streslo, ko je pogledal na polico, kjer je stal iz mavca vlit osnutek za vodnjak:

Trioglata visoka piramida, ob njenem vznožju med skalami trije na delfinih stoječi tritoni, spodaj pa široko razgrnjen bazen.

Pogled, s katerim je mojster motril svoj osnutek, je postajal sovražen. In škrtnil je z zobmi.

«Prišel bi kladivo in zdrobil osnutek in vse načrte bi zmašil v peč! Začel bi iznova, ali — predobro vem — tudi ono, kar bi iznova napravil, bi me ne potegnilo zopet na višek. — — — Ne, ne, to je bedasto! Menda ne bom sam sebi natvezel, da ničesar več ne zmorem! Delaj, Francesco Robba! Delaj, da ti duša ozdravi!»

Mencinger in njegov rejenec France Robba sta se vrnila z izprehoda domov. Že nekaj let je bival slikar v svoji drugi hiši v bližini «Kleplata», tik Karlovških vrat.

V veži jima stopi nasproti Tone Cebej, nekdanji Mencingerjev učenec.

«Ali si se že naveličal dela, Tone?» ga je vprašal mojster.

«Dela? Ne, tega se nisem naveličal, ali njihovega gosta sem sit do grla in še čez.»

«Kakšnega gosta?»

«Robba jih čaka zgoraj v delavnici že precej časa in zabavlja čez ves svet, da sem mu kar ušel. Ne morem ga več poslušati; grem rajši na strelišče, da se nekoliko vadim.»

Odšel je.

Mencinger je skrivaj pogledal na Franceta, Robbovega sina, ki je pred kuhinjo pozdravljal svojo krušno mater, Marjano Mencingerjevko. Mojstru je bilo težko, ker je Cebej tako govoril o Robbi v navzočnosti kiparjevega sina.

France, šibak fant, svetlih las, pa ni bil prav nič užaljen — poznal je svojega očeta in sam se mu je najrajši

izognil. Ali — ustrašil se je — mar je oče zopet zaradi njega tu? Ali ga bo zopet silil, da vstopi v njegovo kiparsko delavnico? Ali ni že obljubil mojstru Mencingerju, da ga pusti, izučiti se slikarstva?

Ves zamišljen in preplašen je šel France za Marjano v sobo; Mencinger pa je stopil navzgor v delavnico.

Mencingerjeva delavnica se je bila v novi hiši precej izpremenila. Po vsej sobi so stala velika stojala, so bila obešena zagrinjala, so slonele in visele ob steni začete, končane in še ne začete slike.

Dasi je dal mojster napraviti na obeh straneh zraven delavnice še dve kamrici za različno slikarsko ropotijo, vendar je bila delavnica natrpano polna. Že nekaj let sta delala tu poleg mojstra še dva pomočnika in še tretji umetnik: Anton Cebej. Temu je sicer Mencinger že priznaval mojstrstvo, ali Cebej si še ni ustanovil lastne delavnice; pretežka mu je bila ločitev od mojstra, ki mu je bil kakor oče. Mencinger ga pa tudi ni gonil od sebe. Ljubil je Cebeja, ki je bil prišel k njemu kot otrok in je zrastel pri njem v moža-umetnika.

Tega dne ni bilo nikogar v delavnici — pač: mojster Robba je stal sredi nje in je motril sliko, stoječo pri oknu.

Pokimal je vstopivšemu slikarju.

«Que bellezza!» je pokazal na sliko. «Maestro, oni napredujejo od dne do dne.»

Mencingerju je bila pohvala iz teh ust zoprna. Z ostrim občutjem umetnika in še ostrejšim vidom slikarja je razločil zavist v Robbovi duši in v njegovih bodečih črnih očeh.

«Ni sile!» je kratko zamahnil, in da obrne pogovor, je pristavil: «Ali so čakali name?»

«Da.» Robba je umaknil pogled. «Mogoče že vedo, da delam novi magistratni vodnjak?»

«Dozdeva se mi, da so nekoč pravili o tem pri ‚Kleplatu‘.»

«Da. Ali — pri tej reči imam smolo. Saj vedo, kako je: človek ne more nikdar napraviti natančnega proračuna. Za delo si nisem skoraj ničesar priračunal — zdaj pa me mori skrb, kako naj pridem do svojega denarja.»

«Hm.»

Mencinger je pogledal kiparju ostro v oči, pogledal mu je do dna duše. Zagnusila se mu je Robbova židovska grabežljivost — med umetniki je bila zvijačnost, s katero si je pridobil vsa večja dela, predobro znana. Nizek proračun — visok obračun. Fej!

Robba je nadaljeval:

«Gospodje na magistratu so postali silno skopuški. Odkar je bil upokojen zadnji vicedom in je novi okrožni urad vzel vajeti v roke, so naši mestni očetje silno štedljivi. Okrožni urad jim gleda na prste. A nekoliko prepozno je to nadzorstvo; mestna blagajna je že dokaj izpraznjena. Ne vem, kako bo s plačilom za moj vodnjak. Na vse načine sem že poizkušal, da magistratni gospodje izpremene pogodbo, a vedno dobim isti odgovor: kar je pisano, je pisano. Gospod slikar, oni imajo mnogo dobrih znancev med visokimi gospodi, tudi med notranjimi svetovalci in gospod župan je njihov prijatelj — naj mi pomagajo, lepo jih prosim. Naj —»

Zdaj je treščil v sobo mladi France Robba.

«Gori! Kranj gori — vse nebo je rdeče proti Gorenjski!»

«Kranj?»

«Da. Pravijo, da gori že od treh. Veliko Ljubljancanov se je že peljalo tja na pomoč. Jezuitski dijaki so pravkar galopirali po Starem trgu — dvajset konj in trije vozovi s patri. Gospod Boštjan Franchi se tudi odpeljejo in so poslali hlapca k nam, če hočemo še mi prisesti.»

«Bodi vesel, da si daleč proč od ognja!» ga je zavrnil Robba in dostavil z rezkim glasom: «Le pojdi ven in ne moti naju!»

«Reci hlapcu,» je mirno izpregovoril Mencinger, «da se njegovemu gospodu lepo zahvalim za pozornost in prav rad sprejemem njegovo ponudbo. Pridemo takoj tja.»

France je odšel z zadovoljnim obrazom in preden je zaprl vrata, je skrivaj ošnil rumeni obraz svojega očeta.

Robba se je po sili smehljajl:

«Prav za prav je tak ogenj zanimiv prizor za njih, ki so slikar.»

Mencinger ga je široko pogledal, potem pa je prezirljivo stisnil ustne in — pest.

«Kar lopnil bi ga!» mu je šinilo skozi glavo.

Robba je opazil izpremembo na slikarjevem plemenitem obličju in v zadregi se je umikal proti vratom in govoril:

«Ne bom jih zadrževal. Samo to jih prosim, če bi mogli svoje referencije zastaviti v moj prilog — —»

«Če mi bo mogoče, gospod Robba», se je hladno priklonil slikar in odprl Robbi vrata.

Pol ure pozneje so se peljali Mencinger, Marjana in France z nečakom pokojnega zvonarja proti Kranju.

Gospa Mencingerjevka je bila naložila v voz nekaj toplih odej, belih obvez, starih rjuh in nekaj živil. Boštjan Franchi pa je bil privezal zadaj na voz veliko košaro z oblekami svojega pokojnega strica. Košaro z okrepčili je držal tudi hlapec spredaj na visokem kozlu.

Čim bliže so prihajali gorečemu mestu, tem več ljudi in voz je bilo na cesti.

«Pravijo, da je zgorelo več kakor trideset ljudi», jim je povedal jezdec, ki so ga srečali že blizu Kranja.

«Strašno!» je zamrmrala Marjana in solze so ji zalile oči.

Tine in Boštjan sta pobledela.

Mladi France se je tresel od razburjenosti, ko se je zdajci zasvetila za ovinkom pred njimi strašna luč — grmada množice živosežganih — goreče mesto.

In kar so tega večera in še vso prihodnjo noč videle njih oči in slišala njih ušesa, to je bila nepopisna strahota. Njih pomoč je bila kakor kaplja v morju groze.

V jutro prihodnjega dne so se vračali na Boštjanovem vozu proti Ljubljani. Molčali so skoraj vso pot, vsi utrujeni od nadčloveškega napora pretekle noči in vsak v svoje misli zatopljeni.

Mencinger je v duhu še enkrat preživljal strahotne prizore, ki so se mu bili sinoči vžigali pred očmi. In spomnil se je Robbovih besedi in na tihem si je priznaval, da je Robba imel prav. Vkljub grozi, vkljub usmiljenju, vkljub vsem drugim človekoljubnim občutkom, ki so ga bili pretresali, je vse sodoživljal v njem — umetnik.

Valujoči oblaki težkega, rdeče ožarjenega dima, bežeči plameni, široki prameni prsečih isker, bliskajoči se curki vode, med črnim tramovjem ožgana trupla, v srce segajoči prizori trpljenja, strahu, žalosti, obupa — vse to je bilo, dasi grozno, zanj vendarle tudi — lepo.

Ali je mogoče, da čuti umetnik duševno ugodje, lepoto, tudi tam, kjer drugi medlijo od strahote, od trpljenja?

In vendar v tem uživanju strašne lepote ni potratil niti trenutka. Njegov izmučeni obraz, vsa njegova sajasta,

umazana, raztrgana zunanost sta jasno pričali, da je v tej noči zastavil vse sile v pomoč onim, ki so bili pomoči potrebni.

Ista utrujenost se je zrcalila na Francetovem obličju — saj je vso noč z mladeniško požrtvovalnostjo stal v vrsti onih, ki so si podajali polne škafe vode in gasili in reševali, kar se je še dalo rešiti v tem groznem požaru.

Tudi Boštjan je bil zastavil vse svoje moči v pomoč nesrečnikom, kjer je bila opasnost največja — tam se je bil zaganjal in pulil razdivjanemu elementu žrtve iz žrela. Vsa njegova, sicer vedno uglajena zunanost je pričala o tem.

Voz se je ustavil pred špitalskim mostom in mostninar je pristopil in začuden gledal sajaste, umazane in raztrgane potnike.

Mencinger je segel pod telovnik po mošnjiček, a izvlekel prazno roko.

Smehljaje mu je pokimala Marjana.

«Saj si ves denar izročil kranjskemu župniku za pogorelce.»

«Bis dat, qui cito dat», je prikimal Boštjan Franchi.

«Res je, Boštjan, zdaj pa kar plačaj za vse, suh sem!» se je smejal Mencinger; a smeh mu je takoj otrpnil, preveč so mu še težili dušo dogodki poslednje noči.

Ko so se peljali mimo Tranče, je izpod obokov privihral Robba. Brez klobuka, brez meščanskega meča je skoraj tekkel po Starem trgu. Lasje so mu brez pentlje vihrali okrog vratu. Oči so iz bledega obraza blodile preko ljudi. Na voz se ni ozrl.

Boštjan in Mencinger sta se spogledala.

«Kaj mu pa je?» je vprašala Marjana.

Mencinger je skomignil z rameni.

France se je plašno ozrl za očetom.

Robba je hitel po ozkem Starem trgu med stojnicami in kolibami in vozovi in kupi blata, hitel je domov. Srečaval je ljudi, pozdravljali so ga, se ozirali za njim — on pa ni videl nikogar.

Ko je doma privihral skozi vežo, je stala na kuhinjskem pragu njegova žena Ana.

«Ali je dospel marmor iz Benetk?» ga je vprašala.

Vihral je mimo nje, ne da bi ji odgovoril, ne da bi jo pogledal. Vihral je čez dvorišče, skozi delavnico v svoj oddelek, zaprl je vrata za seboj in se zrušil na stol.

«Burja! Še odgovora mu nisem vredna!» se je raztogotila žena v veži.

In vrnivša se v kuhinjo, se je jezila proti starejši štirinajstletni Mariji:

«Saj mi ni do marmora, ampak oče so rekli, da dobe še danes denar na magistratu, ako pride marmor. Zdaj ne vem, ali so ga dobili ali ne. Dobro vedo, da nimam krajcarja v žepu, da bi kupila kruha, pa se nič ne zmenijo, da bi mi preskrbeli denar. In pomočnik Rottman je danes že dvakrat terjal svoj zaslužek; pravi, da bo kar nehal delati, ako ne dobi plačila. In zjutraj sta bila dva težaka tu, ki jima oče še niso plačali včerajšnjega dela. Saj me je sram, ko se moram izgovarjati ljudem. In jutri je sobota — kje naj vzamemo plačilo za vse pomočnike in vse druge delavce?»

«Saj so oče rekli, da dobe še danes denar na magistratu!» je ugovarjala hčerka, šibko, bledično, črnooko dekletce.

«Ako dospe marmor. Ampak ne vem, kaj je ž njim. Že sinoči bi moral biti tu. Danes so oče že štirikrat tekli na Breg in doli k Vodnim vratom, da kaj poizvedo od

čolnarjev. Pa menda nihče ničesar ne vé o našem marmoru.»

«Izgubiti se ne more, ga že še dobimo.»

«Ne dobimo ga. Izgubljen je.» — —

Težko so padle besede, dasi jih je izgovoril tih hripav glas.

Robba je stal med vrati.

Žena in hči sta se ozrli in oči so se jima razširile.

Robba pa je zaprl za seboj vrata in se sesedel na stol pri ognjišču.

«Zdaj je konec vsega», je zopet izpregovoril s čudnim, ubitim glasom.

«Govori vendar, kaj se je zgodilo?» je pristopila žena. Podprl je glavo z roko in se zazrl v ogenj.

«Marmor se je pred Trstom — potopil v morju.»

«Kaj?» je kriknila Ana.

Mož je le prikimal.

«In zdaj?» ga je stresla za ramena.

Otresel se je in vstal. Svoje trde črne oči je zapičil v njene.

«Zdaj nam morajo pomagati tvoja mati, sicer smo izgubljeni.»

«Moja mati? Ali si res ob pamet? Moja mati, ki so se zakleli, da ne prestopijo več tvojega praga? Moja mati, ki si jim ti sam prepovedal stopiti še kdaj v tvojo hišo?»

«Ker so se vmešavali v moje gospodarstvo, ki jih nič ne skrbi.»

«Aha, in zdaj naj jih zopet skrbi, zdaj, ko se to gospodarstvo ruši! Zdaj, ko razpada streha nad teboj, ki je nisi hotel popraviti, ko je bil še čas, ko so te mati opominjali — —»

«Molči! Čemu pogrevaš to prekuhano zelje. Odpravi se k materi. Dva tisoč goldinarjev nas lahko reši pogube.»

«Dva tisoč! — — Ali si —?»

Bledo Robbovo obličje je bilo tako strašno, da je ženi zastala bešeda v grlu.

«Va via!» Maledetta!» je sikal med stisnjenimi zobmi. «Pojdi, sicer —!»

«Sicer?» ga je sovražno pogledala žena že med vrati.

«Sicer — pojedete vsi isto pot, ki jo je šel moj marmor.»

Žena je šla, a vrnila se je brez pomoči. Stara Petermanka je sporočila zetu, da rajši vrže ves svoj in svojih otrok denar za Robbovim marmorom v morje, nego posodi njemu en sam sold.

Robba je videl zlobno škodoželjnost, skrito v očeh svoje žene.

V kiparju je pobesnela zver. Majhne oči so se zablistale, dvignil je roko, prsti so se ukrivili in zgrabili ženo za vrat.

Dvojen krik je presekal mračno kuhinjo. Iz temnega kota se je Robbi zableščalo nasproti dvoje prestrašenih bledih otroških obrazkov.

Izpustil je ženo.

Omahnil je iz kuhinje.

Kako je prišel tistega dopoldne pred Mencingerjeva vrata, sam ni vedel.

Le to mu je bilo jasno v duši:

«Mencinger me reši. On veruje v mojo umetnost. On ima denar, a umetnost mu je več nego denar. On je največji med nami. On me reši, da reši v meni umetnika — čeprav čutim, da me mrzi.»

Dobil je Mencingerja v pritlični sobi.

Nemo je poslušal slikar, ko mu je Robba gostobesedno razlagal svojo zadrego. Ko je oni umolknil, je Mencinger vstal in vzel iz omare leseno škatlo. Ves denar, ki je bil v njej, je stresel na mizo pred kiparja.

«Toliko jim lahko dam takoj, več zdaj nimam doma. Ostalo jim France prinese še danes popoldne.»

Preštela sta srebrnjake in se dogovorila o potrdilu, ki ga sestavita popoldne pred pričami.

Ko je bil Robba že pri vratih, se je spomnil slikar:

«Naj mi oprostijo, ako pristavim svojemu posojilu pogoj: Ali mi dovolijo, da pošljem Franceta v Italijo?»

Robba, ki je pričakoval kdo ve kaj neprijetnega, se je nasmehnil:

«Per dio! Sem se ustrašil, da bo kaj hujšega. No, če fant nikakor noče v mojo delavnico, naj gre kamor ga žene srce. Ne bom ga več zadrževal, falota trmastega. E — ancora una volta — mille grazie, signor Mencinger!»

Po kosilu je stopil mojster Mencinger za svojo ženo v kuhinjo.

«Čuj, Marjana, ali imaš kaj denarja doma?»

«Seveda ga še imam, v škatli je, v omari.»

«Ne mislim tistega. Če imaš kaj svojega?»

«Svojega?» je zategnila Marjana. «Odkod pa? Kakšnega?»

«Hm. Nikdar mi nisi povedala, da bi bila kam naložila oni denar, ono posojilo, ki sem ti ga vrnil, ko sem prišel z Laškega. Sem mislil, da ga imaš doma. — Kaj pa delaš? Pazi vendar! Vso roko si opariš!»

Marjani je padel cinasti krožnik v lonec z vrelo vodo in segla je z golo roko za njim. A s krikom je umaknila roko.

Mencinger je pograbil s police steklenico z oljem.

«Namaži!»

Vlil ji je olja na oparjene prste.

«Saj ni tako hudo», se je nasmehnila z bledim obrazom in ga s strahom v očeh pogledala od strani. «Moji prsti so vajeni vroče vode.»

«Hm. Torej nimaš denarja doma?»

Marjana se je okrenila v stran.

«Nimam.»

Pritisnila si je roko na prsi, da si umiri silno utripanje srca.

«Ali te močno boli?» jo je vprašal sočutno.

«Kako je dober!» si je mislila. «In jaz naj mu lažem? Saj je Franchi že mrtev! In Jelovšku sem takrat obljubila, da molčim, dokler bo zvonar živel. Hvala Bogu! Zdaj lahko odstranim to laž, ki leži med nama.»

In obrnila se je in mehko vprašala:

«Ali boš hud, Tine?»

«Hud? Čemu neki? Ali si denar komu podarila? Saj je bil tvoj.»

Odkimala je.

«Ne, moj ni bil.»

«Ni bil tvoj? Marjana!»

Pristopil je in ji pogledal v oči in vprašal:

«Čigav je bil denar?»

«Franchijev.»

«Zvonarjev?»

«Da.»

Mencinger je za trenutek zaprl oči.

Dobri starček! Storil mu je največje zlo in največjo dobroto: iztrgal mu je ljubezen in podaril mu je umetnost.

In Marjana! Ali je ni vzel iz hvaležnosti? A njena požrtvovalnost je bila laž. Tudi njegova hvaležnost je laž. Ne iz hvaležnosti, iz strahu jo je vzel za ženo, iz strahu pred samim seboj, iz strahu, da ne stori zlega oni, ki jo je ljubil brezmejno.

Pa je bilo vse zaman. Žena ga ni ločila od one, ki jo je ljubil, ločila ju je šele smrt.

Globoko je sklonil glavo in se obrnil.

Pri vratih je še vprašal:

«Ali si mu vrnila denar?»

«Sem.»

Stopila je za njim.

«Ali si jezen?»

Nasmehnil se je trudno:

«Nisem.»

Šel je v spalnico, se preoblekel in odšel k trgovcu, pri katerem je imel naložen denar na obresti; dvignil je dva tisoč goldinarjev.

Ko se je vračal, počasi in zamišljen, ga je došel Jelovšek.

«Jaz lezem počasi, ker sem ves betežen,» ga je nagovoril mali prijatelj, «ti pa si zdrav, a ležeš še bolj počasi.»

Mencinger ga je pogledal naravnost.

«Zakaj mi nisi nikoli pravil o tem?»

Jelovšek se je nasmehnil.

«Čuden si danes. Saj nisem Bog, da bi bral tvoje misli. O čem pa prav za prav govoriš in premišljuješ?»

«O tistem Franchijevem posojilu, ko sva šla v Italijo.»

«Hm. Ali ti je tvoja žena povedala?»

«Da. Zakaj mi nisi sam povedal?»

«Franchi mi je bil prepovedal. In nerodno mi je bilo zaradi Robbovke.»

«Zaradi koga?»

«Zaradi Zike. Bal sem se, da ne sprejmeš denarja, ako izveš, da je bil — — —»

Jelovšek je obstal, tako se je prestrašil sam svojih besedi. Zaletel se je, zablebetal!

A morda Mencinger ni opazil, ni razumel?

«Z Bogom! Pozabil sem — —» in obrnil se je, kakor da bil se bil spomnil nečesa.

Ali prijatelj ga je pridržal za rokav in ga ni izpustil. S svojo mogočno postavo mu je zaprl pot.

«France, zdaj mi poveš vso resnico! Kako je bilo z denarjem? Čigav je bil?»

«Franchijev.»

«In Zika? Govori resnico!»

«Hm. Pametneje bi bilo — — Ali — če nočeš drugače, naj bo: Oni denar je bil Franchijevo poročno darilo — Ziki.»

«Kaj — kaj je bil?»

Mali Jelovšek je prestopal in si želel, da ga zajaše «copernica» in ga odnese na Klek. Ali čutil je, da mu ne kaže drugega, nego odgovoriti, pojasniti.

«Franchi je pregovoril Ziko, da se je vdala v poroko z Robbo. Pojasnil ji je, da bi bila ona tebi le ovira v tvojem umetniškem stremljenju. Obljubil ji je poskrbeti, da dosežeš svoj cilj, obljubil, da te vzdržuje, dokler boš študiral na Laškem. Meni je izročil denar, a moral sem mu obljubiti, da ne izdam pravega darovalca. Ker si vedel, da sem mežnarjev sin in si poznal moje revno sorodstvo, sem naprosil Marjano, da mi je pomagala te prevariti. Saj je bilo le tebi v prid. Upam, da se zato ne huduješ na naju? Ali ti je zdaj vse jasno?»

Mencinger se je prijel za čelo.

Jelovšek se je še spomnil:

«Še nekaj: Denar, ki si ga vračal Marjani, je ona izročala meni, da ga vrnem Franchiju. A zvonar ga ni hotel sprejeti. Naročil mi je, naj ga izročim Ziki ali njenim otrokom, ako bodo kdaj v potrebi. Naredila sva pismo pred pričami. Pismo imam doma, denar pa je naložen v trgovini sedanjega našega župana. Ako pojde Zikin sin,

France Robba, na potovanje, mu lahko dvignemo in izročimo denar.»

In ko je Mencinger še vedno molče strmel v tla, ga je Jelovšek prijel za roko.

«Tine!»

Prijatelja sta si pogledala v oči.

S trpkim nasmeškom je Mencinger stisnil Jelovšku desnico.

Ko se je Tine vrnil domov, je dobil ženo v spalnici. Klečala je na tleh poleg stola, kamor je bil vrgel svojo delovno obleko, ko se je bil preoblekel. Nepremično je klečala in strmela na majhen ploščat zavitek, ki ga je držala v roki.

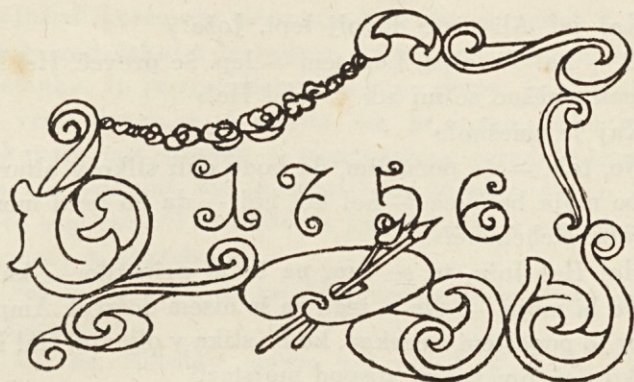
Mencinger se je ustrašil... Ali je zavitek že odprla? Ali vé, kaj je notri? Zikin poslednji pozdrav...

Marjana je dvignila glavo in ugledala moža. Vstala je in položila zavitek na stol.

«Tole si izgubil», je pokazala na zavitek. Vzela z mize kozarec s cveticami in odšla iz sobe.

V veži se je naslonila ob zid in ihtenje ji je streslo ramena. A takoj se je vzravnala in si obrisala oči.

«Kaj pa se je zgodilo?» je vprašala sama sebe. «Ničesar. Le tisto se je zopet dvignilo v meni, tisto, kar sem pokopala že davno. Nekdaj sem bila dovolj močna, da nisem brskala po njegovem srcu, ker mi ga nikdar ni ponudil. In zdaj bi se cmerila, ko se mi je razkrila skrivnost, ki sem jo že davno slutila? Marjana, ne bodi smešna!»

Jesenskega dne je bilo. V Mencingerjevo delavnico se je zgrinjal mrak. Učenci in pomočniki so bili že odšli; le mojstrov čopič je še brzel po platnu. V mračnem kotu je klečal njegov model: bradat možak, odet z rjavo kuto. Že se je na sliki svetil njegov obraz iz temnega ozadja: sv. Anton Padovanski.

Sence so temnele v neprodarno črnino. Mojster je odložil čopič. Še je motril sliko, primerjal model, nato je vstal. Zadovoljstvo mu je sijalo v očeh.

«Dovolj bo za danes, Jože. Pa pridite drugi teden zopet!»

Mož je vstal, slekel kuto in se oblekel v svoje cunje. Slikar mu je položil na mizo nekaj grošev.

«Ali me jutri ne potrebujejo, gospod mojster?»

«Ne. Jutri me ne bo doma.»

Mož je še vrtel pokvečeni klobuk med prsti.

«Tole bi jih prosil — pa naj mi ne zamerijo —: Ali smem videti sliko?»

«I, seveda! Kar oglejte si jo!»

Mož je stopil pred stojalo. Širok smeh se mu je razlil po obrazu.

«Kaj je? Ali niste dovolj lepi, Jože?»

«O — ha! Tisto pa. Lep sem — lep. Še preveč. He! He. Ampak smešno se mi zdi — He! He!»

«Kaj je smešno?»

«No, tole — če pomislim, da bodo dali sliko v oltar in da bo moja babnica — he! he! he! — da bo pred menoj klečala. Hehehehe!»

«Ha! Ha! Jože, to se vam pa še ni pripetilo — kaj?»

«Da bi moja —? Na-a, tega pa še nisem doživel. Ampak takoj jo popeljem v cerkev, ko bo slika v oltarju. He! He! Lahko noč jim želim, gospod mojster!»

«Lahko noč!»

Ko je mož odprl vrata, je stal pred njim kipar Robba — bled in mršav. Poznalo se mu je trpljenje poslednjih let.

Mencinger mu je stopil naproti.

«Že dolgo se nisva videla», je dejal z usmiljenim pogledom v kiparjeve utrujene oči.

In Robba je hlastno govoril:

«Da, zares. Poslednja leta zahajam le redkokdaj v družbo. Opravki, delo, kupčije; večno sem na potovanju: Zdaj na Laškem, zdaj na Štajerskem, zdaj na Hrvaškem. In povrh še vse nadloge in skrbi, ki me tlačijo že nekaj let — res nisem več za veselo družbo. In oni so tudi največkrat z doma? Čul sem, da imajo mnogo naročil.»

«Včasih.»

«Jelovšek mi je nekoč pravil, da sta slikala skupaj na Hrvaškem?»

«V Somboru — že pred štirimi leti. On al fresco, jaz nekaj oljnatih slik za frančiškansko cerkev.»

«In zdaj slikajo za rodbino grofa Erberga, mi je pravil.»

«Včeraj sem končal zadnjo sliko. Jutri zjutraj jih peljemo v Dol.»

«Jutri? Potem je prav, da sem danes prišel k njim. Ne bi rad čakal s to zadevo — denar v moji hiši nima obstanka. In jutri odidem tudi jaz z doma. Saj bi jim bil že vrnil denar, a — morda jim je znano, kako me je pokopala ona pravda z magistratom zaradi vodnjaka? Da, da, vodnjak me je spravil na beraško palico. S težavo sem spravil te solde na kup, preden grem za nekaj mesecev v Zagreb.»

«Saj ni potreba, da mi zdaj vrnejo dolg. Prav rad še počakam.»

«Ne, ne. Nikakor nočem več nositi te skrbi. Človek nikdar ne ve —»

Kiparjevo rumeno obličje je čudno posinelo. Nekaj se je v bežečem trenutku užgalo v njegovih očeh — ali ni bila groza, slutnja?

Izvlekel je debelo mošnjo in stopil k oknu, ker je bilo v sobi že temno. Na klopico je pričel naštevati srebrnjake in nekaj zlatnikov.

Sredi štetja se je ozrl.

«— — — quatro cento. Da ne pozabim: Sin France mi je pisal z Laškega, iz Firenze. Piše, da se je oženil in ostane —»

«Tudi meni je pisal, oziroma moji ženi. Če ga veseli —»

«Nu, seveda, naj si uredi življenje, kakor mu drago. Quatro cento — — un, due — — —» je zopet štel.

Mencinger je mrko zrl na Robbove rumene tanke prste, ki so razvrščali denar. Čim dalj je gledal kiparja, tembolj je vstajala v njem ona nepremagljiva mržnja, ki jo je vedno čutil do tega človeka.

«Ecco, signor — moj dolg je plačan», je pokazal Robba na denar, ko ga je še enkrat glasno preštel. «Prosim, naj preštejejo!»

Slikar je zamahnil z roko.

«Zanesem se na njih, gospod kipar. Prosim, naj gredo z menoj! Spodaj imam spravljeno dolžno pismo.»

— Kako mi je zoprno! — je šinilo Mencingerju skozi dušo — Ali imam slabo vest, da ga tako težko gledam? Ne. Ko je zasnubil Ziko, je dobro vedel, da ga ona ne mara. Njeno srce je bilo vedno moje. Prav ničesar mu nisem dolžan...

Spodaj v pritlični sobi je slikar prižgal svečo in poiskal v omari med papirji dolžno pismo.

Ko ga je našel in se ozrl, je Robba stal še vedno nepremično poleg stola, ki mu ga je bil slikar ponudil. Njegove oči so bile srepo uprte na steno. Tam med omaro in oknom je visela nad Marjanino šivalno mizo — Zikina slika.

«Tu, prosim!» je pomolil Mencinger kiparju listino.

Robba se je zdrznil. Nekaj mu je zatrepetalo preko oči kakor zadrega. A njegovo rumeno obličje je takoj dobilo svoj navaden trd izraz. Pristopil je k sveči, razgrnil po mizi dolžno pismo in dejal:

«Prosim, naj mi še potrdijo, da sem jim vrnil dolg.» In z nervoznim trepetom tankih usten je dostavil: «Najboljše je tako, da ima človek vse v redu.»

Mencinger je postavil na mizo tintnik, vzel v roke gosje pero in z naglimi potezami napisal potrdilo.

Ko se je vzravnal, je opazil, da je Robba zopet strmel na Zikino sliko. In nekaj je bilo v tem pogledu — nekaj, da je Mencingerju zastal dih — — — Ljubezen ali sovraštvo? Trpljenje? Spoznanje izgube?

Robba je s prisiljenim nasmehom hotel opravičiti svoje strmenje v sliko.

«Nisem vedel, da se jim je slika moje prve žene tako posrečila.»

Mencinger ni ničesar odgovoril.

Tudi Robbovo zahvalo za posojilo je sprejel s preprostim — «Prosim!»

Opazil je, da se je Robba, ko je že stal med vrati, še enkrat ozrl na sliko.

Ob slabi luči so iz polteme zrle Zikine oči na vrata, ki so se zaprla za Robbo.

Mencinger je zamišljen obstal sredi sobe in si gladil osivelo brado.

Robba pa je zunaj pred vrati spravil dolžno pismo v suknjo.

«Za obresti me pa še vprašal ni!» se je zvito nasmehnil.

Drugega jutra je bila Ljubljana vsa zavita v meglo.

Mimo Florijanske cerkve se je proti Karlovškim vratom zibal poštni voz. Blizu vrat se je moral ustaviti; na poti sta mu bila dva voza, ki sta stala pred hišo slikarja Mencingerja. Na enem so bile naložene in s plahtami pokrite mojstrove slike. Z drugega voza, ki je stal sredi ceste, je stopal debelušen gospod — kamniški župnik.

Slikar in njegova žena sta prišla gostu naproti. Župnikov kočijaž je zapeljal v stran, da je poštni voz lahko nadaljeval pot.

Eden izmed popotnikov se je umaknil od okna, ko je ugledal na cesti mojstra Mencingerja; bil je Robba, ki se je peljal v Zagreb.

Pogled, s katerim je od strani premeril slikarja in župnika, ni bil prijazen, spremljala ga je misel:

«Mencinger ima zopet novega naročnika! Komaj je zadovoljil enega, že mu drugi moleduje pred vrati. A njegova dela so zares krasna, vedno krasnejša. Meni gre pot navzdol — onemu pa navzgor. Rastel bo do smrti. Ta slikar je izmed izvoljencev, o katerih je rekel pokojni Mislej: Srečen umetnik, ki telesno umre na višku svoje

umetniške moči. Na višku! Ha! Na višku sem bil — že davno. Zdaj pa mi duša umira. Zdaj grem navzdol. Tu ni več prostora zame. Niti kruha mi več ne da to mesto, ki sem mu žrtvoval vse svoje moči! Iskati si moram kruha drugod — — — Novo življenje? Ne, ne! Moje telo je preveč izčrpano. In izčrpana je moja duša.»

Streslo ga je. Zavil se je tesneje v plašč — — — Zopet! Kakor žareča, pekoča iskra iz temne življenjske skrivnosti. Speklo in zazebljo ga je.

Poštni voz se je pogreznil v temo Karlovških vrat.

«Ali se peljem v grob?»

Še bolj je pobledelo njegovo zgodaj nagubano obličje.

Voz je zaropotal čez leseni most in se potopil v neprodorni ljubljanski megli.

Da, bila je slutnja, skrivnostna poslanka iz življenja preko smrti: čez nekaj tednov je Robba umrl v Zagrebu. Strl ga je obup nad umiranjem njegovega umetništva.

K o n e c

VAŠTE I.
Umirajoče
612/23

019462053

COBISS ©

KNJIZNICA M. JARCA
študijski oddeljek